

Ruslans Matrozis

Putnu vērošana Slīteres Nacionālajā parkā

Ruslans Matrozis

Putnu vērošana Slīteres Nacionālajā parkā

EIROPAS SAVIENĪBA
Eiropas Reģionālās
attīstības fonds

Grāmata «Putnu vērošana Slīteres Nacionālajā parkā» veidota INTERREG Centrālā Baltijas jūras reģiona programmas projekta «Putnu spārni (Baltic Wings) – dabas tūrisms lauku ilgtspējīgai attīstībai» (Nr. CB663) ietvaros.

The book «Bird Watching in Slītere National Park» has been prepared and published within the framework of the INTERREG Central Baltic Program project «Baltic Wings – nature tourism for sustainable rural economic development» (No. CB663).

Sigulda
2020

Grāmatas nosaukums: Putnu vērošana Slīteres Nacionālajā parkā

Title: Bird watching in Slītere National park

Grāmatas autors (author of the book): Ruslans Matrozis

Izdevējs (publisher): Dabas aizsardzības pārvalde/ Nature conversation agency of Latvia

Autortiesības: grāmatas kā vienota veseluma pavairošana atļauta tikai ar Dabas aizsardzības pārvaldes rakstisku atļauju. Teksta, attēlu un fotogrāfiju autori saglabā autora personiskās tiesības.

Copyright: reproduction of the book as a whole is not permitted without written permission from the Nature conversation agency of Latvia. The authors of the text, images, and photos retain their personal rights as the authors.

Izgatavotājs (produced by): SIA «Jelgavas tipogrāfija»

Dabas aizsardzības
pārvalde

© Dabas aizsardzības pārvalde, © Ruslans Matrozis

Projekta vadītājā (Project management): Arta Krūmiņa

Noformējums un makets (Design layout): Zane Rubene

Zīmējumi (Drawings): Daiga Segliņa

Kartes (Maps): Ieva Ābeltiņa, Jānis Puga

Korektūra (Proofreading): Anita Mellepe, Jūlija Spuriņa

Grāmata elektroniski pieejama Dabas aizsardzības pārvaldes
interneta vietnē www.daba.gov.lv.

The book is available electronically on the Nature Conservation
Agency of Latvia website www.daba.gov.lv

ISBN 978-9934-8905-3-6

SATURS

PAR AUTORU	6
BŪT BRĪVAM KĀ PUTNAM!	7
PUTNOŠANA SLĪTERES NACIONĀLAJĀ PARKĀ	8
Pirmās brīvvalsts periods (1918–1940)	10
Slīteres Valsts rezervāta dibināšana XX gs. 50. gados	15
Migrējošo putnu uzskaites Kolkā 1958. gadā.....	15
Melno pīļu skaitīšana Irbes šaurumā XX gs. 70. gados.....	18
Slīteres Valsts rezervāta ornitofaunas inventarizācija.....	20
Putnu atlidošanas reģistrēšana	23
Novērojumi par putnu lomu parastās īves sēklu izplatīšanā.....	25
Kraukļa ekoloģijas pētījumi.....	25
Medņu un rubeņu uzskaites	28
Citu ornitologu pētījumi un uzskaites	29
Putnošana Kolkasragā un Slīteres Nacionālajā parkā (pēc 2000. gada).....	32
LIGZDOJOŠIE PUTNI	35
Meža putni	35
Jūrmalas putni.....	37
Apdzīvotu vietu putni	39
Lauku putni.....	40
Purva putni.....	41
Putnu vērošanas vietas Slīteres Nacionālajā parkā.....	44
PUTNU MIGRĀCIJA – DABAS ŠOVS.....	54
Briesmas migrējošajiem putniem	54
Putnu pavasara migrācija.....	55
Putnu rudens migrācija	56
Dienas un nakts migranti	57
Migrējošie putni Slīteres NP un apkārtnē.....	58
IETEIKUMI PUTNU VĒROŠANAI	68
PATEICĪBAS.....	70
IZMANTOTĀ LITERATŪRA	71
BIRDWATCHING IN THE SLĪTERE NATIONAL PARK.....	74
BREEDING BIRDS	90
BIRD MIGRATION – A NATURE SHOW	95
MIGRATORY BIRDS IN SLĪTERE NP.....	97
RULES FOR BIRDWATCHERS.....	104
PUTNU VĒROŠANAS VIETAS CENTRĀLAJĀ BALTIJAS JŪRAS REĢIONĀ/ BIRDING HOTSPOTS IN THE CENTRAL BALTIC AREA	106

Par autoru

Ruslans Matrozis dzimis 1975. gadā, bērnībā apmeklējis Jauno naturālistu pulciņu Rīgas Skolēnu pilī, jau 1990. gadā iestājies Latvijas Ornitoloģijas biedrībā un piedalījies zinātniskajās putnu uzskaitēs un putnu gredzenošanā. 2008. gadā absolvējis Latvijas Universitātes Juridisko fakultāti. Autors ir precīzs darbos un padarītā uzskaitē: līdz 2020. gadam par putniem nopublicējis 132 rakstus, 25 gadu laikā masu medijiem sniedzis 294 intervijas, ar referātiem un prezentācijām piedalījies 33 semināros un konferencēs (tai skaitā četrās starptautiskajās). Slīteres Nacionālā parka teritorijā veicis putnu vērošanu un fotografēšanu kopš 1993.gada, ar ornitoloģijas vēstures izpēti nodarbojās kopš 2004. gada, ar referātu par Slīteres Nacionālā parka putnu pētījumu vēsturi uzstājies «SNP 95. jubilejas konferencē».

Būt brīvam kā putnam!

Ja kaut reizi esi vēlējies tā sajusties, tad Slīteres Nacionālais parks ir vieta tev. Vieta, kur vējš no visām pusēm tevi ieskauj, ar smilšu graudiem notraušot ikdienas putekļus un sārņus. Vieta, kur priēžu sveķu un jūras sāļais smārds iesviež tevi dabas dzelmēs. Vieta, kur pavasarī un rudenī, pakļaujoties tikai dabas likumiem, notiek putnu migrācija. Nemainīgi. Katru gadu. Vakar. Šodien. Rīt.

Cilvēki izsenis ir apbrīnojuši un mēģinājuši izprast un pētīt dabas procesus, un putni ir viens no senākajiem vērojumu objektiem, jo viņu uzvedības zīmes mūs brīdina gan par vētru jūrā, gan par agro pavasari vai vēlo rudenī. Viens no Slīteres Nacionālā parka izveides mērķiem ir saglabāt vietu, kur putniem būt tādiem, kādi tie ir. Būt dabīgā netaucētā, tipiskā vidē. Protams, mēs neesam atrauti no pārējās pasaules, un arī šeit mēs jūtam industrializācijas un urbanizācijas sekas.

Liels prieks, ka beidzot ir tapusi grāmata par putniem un cilvēkiem. Precīzāk būtu teikt par putnu cilvēkiem, jo kas būtu putnu pētnieks bez putniem? Un kas būtu Slīteres Nacionālais parks bez pētnieka? Es zinu atbildi – tikai viena no vairāk nekā trīssimt īpaši aizsargājamām dabas teritorijām Latvijā! Zināšanas ir tas, kas šo vietu piepilda, padara īpašu, unikālu, vērtīgu un liek vārdu Nacionālais rakstīt ar lielo burtu. Mūsu pētnieki ir valsts vērtība, lai gan dažiem no viņiem liktenis ir bijis īpaši skarbs, liedzot dzīvi dzimtenē.

Ikviens, kurš ierodas Slīteres Nacionālajā parkā un uzzina vai ierauga ko jaunu, ceļ šīs vietas vērtību un nozīmību. Mēs aicinām uz Slīteres Nacionālo parku ikvienu, kurš ir atvērts jaunajam, zināšanām un dabai!

Dace Samīte

Dabas aizsardzības pārvaldes

Kurzemes reģionālās administrācijas vadītāja

Putnu vērotāji Kolkasragā pavasarī.
Foto: Vladimirs Smislovs.

Putnošana Slīteres Nacionālajā parkā

Pateicoties ģeogrāfiskajam novietojumam, ģeomorfoloģiskajai uzbūvei, īpašajai lībiešu kultūrtelpai, kā arī ierobežotai piekļuvei padomju periodā – Ziemeļkurzemē izveidojies unikāls, savdabīgs un cilvēku maz skarts reģions, kurā saglabājusies ievērojama bioloģiskā daudzveidība. 45 gadus ilga padomju ārējās robežas režīms visai negatīvi ietekmēja vietējo kultūrtelpu, bet palīdzēja saglabāt dabiskās dzīvotnes, dzīvniekus un augus. Aizsargājamās dabas teritorijas vecākā daļa tika izveidota 1923. gadā, izdalot «Slīteres dabas pieminekli» – maz skartu meža masīvu 1 100 ha platībā, kas atrodas Zilo kalnu piekājē, netālu no Dundagas muižas Šlīteres pusmuižas.

1957. gadā teritoriju paplašināja un nosauca par Slīteres Valsts rezervātu, bet 2000. gadā 16 414 ha lielo dabas teritoriju pārdēvēja par Slīteres Nacionālo parku. 1979. gadā, kad izveidoja Valsts rezervāta administrāciju, tika uzsākti sistemātiski ornitofaunas, kā arī atsevišķu putnu sugu un grupu ekoloģijas pētījumi. 1990. gadu sākumā Slīteres piekrastes teritorija joprojām bija reti apdzīvota un tūristu maz apmeklēta. Latvijai atgūstot neatkarību un atceļot padomju stingro caurlaižu režīmu, daudzi pašmāju un ārzemju putnu vērotāji atklāja Kolkasraga pavasara putnu migrācijas burvību. Tas bija lielais atklājumu periods Ziemeļkurzemē. Irbes šauruma ūdeņos, veicot uzskaites no kuģa, ornitologi atklāja jūras putnu nozīmīgas atpūtas, barošanās un ziemošanas teritorijas ar starptautisku nozīmi. Ar laiku, attīstoties infrastruktūrai, Slītere ir kļuvusi par vienu no iecienītākajiem dabas un

kultūrvēsturiskā tūrisma galamērķiem. Apmeklētājiem tagad ir dota iespēja pabūt vienā no klusākajiem mūsu zemes reģioniem, kur Rīgas jūras līcis satiekas ar Irbes šaurumu: baudīt pastaigas, vērot mierīgu vai dusmīgu jūru un daudzus savvaļas putnus, apdzīvojošus vai migrējošus pāri šim reģionam.

Pēdējos 40 gados Slīteres Nacionālā parka (turpmāk tekstā Slīteres NP) teritorijā uzkrāta apjomīga informācija par 270 putnu sugu sastopamību, skaitu, fenoloģiju un ekoloģiju. Gandrīz katru gadu Kolkasragā novēro kādu jaunu, iepriekš teritorijā neredzētu, putnu sugu. Piemēram, 2019. gadā pirmo reizi šeit novērots klusais ļauķis (*Iduna caligata*). Atradumu laiks vēl nav beidzies! Šajā grāmatā sniegts ieskats par Slīteres NP putnu faunu, detalizētāk aprakstītas tipiskas un cilvēku uzmanību piesaistošas sugas, īsumā izklāstīts, kā veidojušās zināšanas par vietējo ornitofaunu laikā no pirmajiem novēroto putnu aprakstiem no XX gs. 20. gadiem līdz 2020. gadam.

Kas zināms par Slīteres putniem no pagātnes?

Lielu impulsu zinātkāro cilvēku interesei par putnu daudzveidību deva Lielo ģeogrāfisko atklājumu laiks XV un XVI gadsimtā, kad ceļotāji publicēja ekspedīciju aprakstus par nezināmiem un ļoti daudzveidīgiem floras un faunas pārstāvjiem. XVII un XVIII gadsimtā ceļojumu apraksti un dzīvnieku zīmējumi dabas pētniekiem sniedza impulsu uzsākt mērķtiecīgu ziņu vākšanu, mēģinot dzīvo dabu sagrupēt un aprakstīt plašāk. Zviedru zoologs, botāniķis un ārsts **Kārlis Linnejs** (*Carl von Linné*, 1707–1778) piešķīra zinātniskos nosaukumus un sāka klasificēt augus un dzīvniekus, tādā veidā liekot pamatus binārās nomenklatūras sistēmai, kuru pētnieki ar nelielām izmaiņām izmanto līdz šai dienai.

K. Linneja skolnieks, rīdzinieks **Jēkabs Fišers** (*Jacob Benjamin Fischer*, 1731–1793), Leipcīgā 1778. gadā publicēja zinātnisko darbu – «Vidzemes dabas stāsti», kurā pirmoreiz dokumentētas mūsdienu Latvijas teritorijā sastopamās 150 putnu sugas. Atsevišķām sugām sniegts arī īss apraksts, norādot novērošanas gadu un vietu. Fišers kārtoja, sistematizēja un papildināja dabaszinātniskās kolekcijas Himzeļa muzejā Rīgā. Izmantojot šīs kolekcijas putnu izbāzeņus un novērojumu pierakstus, tapa zinātniskais darbs, kuru uzskata par mūsdienu augu un dzīvnieku dabaszinātnisko aprakstu sākumu Latvijā. 1787. un 1792. gadā pirmos pārskatus – rakstu un grāmatu par Kurzemes putniem – publicēja Jelgavas akadēmiskās ģimnāzijas profesors **Johans Bēzeke** (*Johann Beseke*, 1746–1802), balstoties uz putnu novērojumiem un paša veidoto izbāzeņu kolekciju, kuru izmantoja dabaszinātņu stundās. Arī šajos pārskatos autors tikai retumis sniedzis konkrētas ģeogrāfiskās vietas (visas no dienvidu Kurzemes). XIX gadsimta otrajā pusē ornitologu publikācijās pirmo reizi minēti konkrēti sugu novērojumi ar detalizētākiem aprakstiem:

vieta, datums, putnu skaits, novērojuma apstākļi un novērotājs. Tikai tad, sākot ar to laiku, no aprakstiem iespējams noteikt novērojumus, attiecināmus uz kādu konkrētu vietu.

XIX gadsimtā Krievijas impērijas rietumu provincēs – Kurzemē, Vidzemē un Igaunijā – pakāpeniski pieauga sabiedrības interese par vietējo vēsturi, kultūru un dabu. 1818. gadā Jelgavā baltvācieši nodibināja Kurzemes literatūras un mākslas biedrību (*Kurländische Gesellschaft für Literatur und Kunst*), kuras izveidotajā muzejā uzkrāja arī dabaszinātniskās kolekcijas ar dabā iegūtiem dzīvnieku eksponātiem. Pēc aprakstiem publikācijās – muzeja putnu kolekcija tika papildināta ar īpatņiem no Jelgavas puses un retumis no tālākajiem Kurzemes guberņas reģioniem Ventspils pusē. Kurzemes guberņas pārvaldes centrs bija Jelgava, bet tolaik ar zirgu kariatēm, kuru ātrums bija ap 10 km/h, no Ventspils līdz Jelgavai bija jābrauc 18 stundas. Tāpēc Jelgavas muzejā bija samērā neliels putnu skaits no Kurzemes guberņas attālākajiem reģioniem, jo interesentiem uz biedrības sapulcēm bija jāmēro garš ceļš. Ziņas par novērotajām putnu sugām pārsvarā nāca no biedrības dalībnieku dzīves un medību vietu apkārtnēm. Ilgākus un tālākus braucienus ar zirgiem varēja atļauties vien retais. Gadsimta beigās padziļināta interese par dabas vērošanu radās arī baltvācu muižniekiem, kas dabas pētījumiem varēja atvēlēt gan laiku, gan finansiālos resursus: iegādājoties dabas grāmatas, iepazīstot vietējo dabu, ceļojot un publicējot novērojumus (galvenokārt biedrību vai specializētajos žurnālos vācu valodā). Vairums no šiem agrīnajiem dabas pētniekiem dzīvoja Vidzemē, bet Kurzemē vien daži. Luterāņu mācītāji **Johans Bītneris** (*Johann Büttner*, 1779–1862) no Zlēku ciema un **Johans Kavals** (*Johann Kawall*, 1799–1881) no Puzes ciema ir sava laika izcilākie Kurzemes dabaspētnieki. Arī viņi pētījuši pārsvarā tuvāko apkārtni, retos gadījumos izbraucot tālāk, piemēram, rīkojot ekspedīcijas uz Moricsalu Usmas ezerā 1846. un 1848. gadā. Līdz šim nav izdevies sameklēt konkrētus putnu novērojumu pierakstus no tagadējās Slīteres NP teritorijas, kas būtu veikti pirms Latvijas valsts nodibināšanas 1918. gadā.

Ornitoloģiskajā bibliogrāfijā par Latvijas teritorijā novērotiem putniem ap 95% rakstu, kas publicēti laika posmā no 1725. līdz 1920. gadam, ir vācu valodā. Arī latviski izdotās publikācijas presē lielākoties tulkotas no vācu izdevumiem. Grāmatas autoram nav zināms neviens latviešu izcelsmes pētnieks, kas būtu publicējis rakstus par putniem pirms 1920. gada.

Pirmās brīvvalsts periods (1918–1940)

Ziemeļkurzemes reģiona salīdzinoši tālā atrašanās vieta un sarežģītā sasniedzamība bija faktori, kādēļ līdz XX gs. 20. gadiem Slīteres un Kolkas vietu nosaukumi

ornitologu pierakstos neparādījās. Vietējos baltvācu muižniekus interesēja medības, par savvaļas putniem viņi novērojumus neatstāja. Vietējie zemnieki (latvieši un lībieši) bija par maz izglītoti, lai prastu uzkrāt, saglabāt un publicēt informāciju par dabas vērtībām. Līdz Latvijas valsts nodibināšanai vāciski runājošā inteliģence bija izveidojusi dabaszinību biedrības, kurās nelabprāt uzņēma un ļāva darboties izglītotiem vietējiem zemniekiem. Interesantu ieskatu lībiešu zināšanās par savvaļas putniem ir sniedzis somu valodnieks **Lauri Ketunens** (*Lauri Kettunen*, 1885–1963), kurš laika posmā no 1918. līdz 1937. gadam rīkoja zinātniskās ekspedīcijas uz Kurzemes lībiešu ciemiem, vācot informāciju lingvistiskajiem pētījumiem. 1924.–1925. gada ekspedīcijā viņš pēc kolēģa, maģistra **Toivo Kaukoranta** ierosmes, kas rakstīja disertāciju par putnu nosaukumiem dažādās valodās, veica Ziemeļkurzemes lībiešu aptauju, pierakstot vietējos putnu nosaukumus. Lauri Ketunens katrā zvejniekiemā no Kolkas līdz Lūžņai meklēja putnu pazinējus, rādot viņiem uzzīmētus putnus un iztaujājot par nosaukumiem lībiešu valodā. Pētnieka secinājums – putnus pazina gaužām maz cilvēku, vietējās sievietes neatšķīra pat žagatu no vārnas, bet vīrieši nevarēja nosaukt konkrētus putnu nosaukumus. Kā iemeslu varētu minēt to, ka zvejniekiem ļaudīm putnu medību kultūra nebija attīstīta, zvejnieki zināja vien jūras putnu nosaukumus.

Divās desmitgadēs šīs grāmatas autors ir apzinājis 12 cilvēku atstātās liecības par konkrētiem putnu novērojumiem Slīterē un tās apkārtnē (nedaudz ārpus Slīteres NP tagadējās teritorijas). Pirmais no lībiešu dabas pētniekiem ir bijis Ovišos dzimušais **Kārlis Princis** (1893–1978). Augstāko izglītību viņš ieguva Latvijas Universitātes (turpmāk – LU) Matemātikas un dabaszinātņu fakultātē no 1922. līdz 1927. gadam, paralēli mācībām strādājot par dabaszinātņu skolotāju Bauskā un Dubultos. Kārlis Princis vairāk interesēja kukaiņi, mazāk – citi dzīvnieki. 1932. gadā viņš kā brīvprātīgais līdzstrādnieks iesaistījās Latvijas Ornitoloģijas centrāles (turpmāk – LOC) darbā, Ovišu apkārtnē gredzenojot putnus un publicējot gadījuma novērojumus par dažām putnu sugām, piemēram, par stepes čipstes (*Anthus campestris*) ligzdošanu. Otrā pasaules kara gados Kārlis Princis strādāja LU par privātdocentu, vadīja divas augstskolas struktūrvienības – Sistemātiskās zooloģijas institūtu un Hidrobioloģijas staciju, kā arī pildīja direktora pienākumus Rīgas Dabas muzejā. 1944. gada oktobrī, bēgot no kara briesmām, viņš ar laivu pārcēlies no Ventspils uz Zviedriju, kur strādājis Lundas Universitātē, dzimtenē vairs nav atgriezies.

Domājams, ka Ovišos pie K. Prinča ir viesojies jaunais pētnieks, aktīvs putnu vērotājs un gredzenotājs **Juris Pētersons** (dzimis Rīgā 04.02.1921.), par putniem viņš ieinteresējās jau no 12 gadu vecuma. Viņš dzīvoja Dubultos, iespējams, bijis pazīstams ar vietējās skolas dabaszinību skolotāju K. Princī. J. Pētersona tēvs, Zemkopības ministrijas Mežu departamenta direktors **Aleksandrs Pētersons** (1878–

1943), atbalstīja dēla interesi par putniem. Otrā pasaules kara izskaņā J. Pētersons dienēja vācu SD policijā, par centību tika apbalvots ar I. šķiras Dzelzs krustu. Pēc kara J. Pētersons palika okupētajā Latvijā, 1946. gadā uzsāka mācības Aizupes meža tehnikumā, bet 11.06.1948. tika arestēts, notiesāts par «dzimtenes nodevību» un nosūtīts uz Džekkazganas nometni Kazahstānā. Tur viņš gāja bojā ieslodzīto sacelšanās laikā 1954. gadā. Par putnu novērojumiem Ovišos J. Pētersons žurnālā «Daba un zinātne» ir publicējis divus nelielus rakstus. Vienu – par Ovišu jūrmalā 22.08.1937. novērotu reti sastopamo bridējputnu – šaurknābja pūslīti (*Phalaropus lobatus*), otru – par veikto migrējošo putnu uzskaiti jūrmalā 04. un 05.04.1939., kā pirmais aprakstīdams šo vietu par lielsku putnu pavasara migrācijas vērošanas punktu.

Pūslītis [*Phalaropus lobatus* (L.)]. Šo samērā reto mūsu jūrmalas joslas caurceļotāju novēroju 1937. g. 22. augustā Kurzemes piekrastē pie Ovišiem. Putns tekalēja gar jūras malu, pārmeklēdams izskalojumus. Pieejot uz pāris soļiem, tas ar paskaļu „tčritt” aizlaidās.

XX gs. 20.–30. gados atzīts līderis putnu pētīšanā un popularizēšanā Latvijā bija baltvācu dabaspētnieks **Nikolajs fon Tranzē** (*Nikolai von Transehe*, 1886–1969) – dzimis Jaunbrenģuļu ciemā, par putniem interesējies no bērnības. 1913. gada maijā Tranzē ar doktora grādu absolvēja Leipcigas Universitātes Filozofijas fakultāti. Laikā no 1920. līdz 1939. gadam strādāja par pasniedzēju Latvijas Universitātē, 1925. gadā nodibinot Latvijas Ornitoloģijas centrāli (LOC) – sabiedrisku organizāciju, kurā darbojušies vairāki simti interesentu, veicot putnu gredzenošanu, reģistrējot un publicējot savvaļas putnu fenoloģiskus un faunistiskus datus.

1939. gada nogalē, baltvācu piespiedu emigrācijas laikā, N. fon Tranzē kopā ar ģimeni pārbrauca uz Vācijas okupēto Polijas teritoriju. Pēckara gados viņš dzīvoja Rietumvācijā un tikai 1958. gadā vēstuļu formā atjaunoja sakarus ar Latvijas ornitologiem. Nikolajs fon Tranzē 1969. gadā miris un apglabāts Honeringēnā, Vācijā. Ir gadījuma ziņas, ka N. fon Tranzē 21.05.1928. kā pirmais pieredzējušais ornitologs apmeklēja Kolkasragu, bet laikā, kad putnu aktīvā pavasara migrācija jau bija noslēgusies. Šīs vizītes vienīgais apliecinājums ir informācija par preparēšanai iegūtām trim kaiju sugām: sudrabkaiju (*Larus argentatus*), melnspārnu kaiju (*Larus marinus*) un reņģu kaiju (*Larus fuscus*). Vismaz divas reizes N. fon Tranzē ir apmeklējis Šlīteri: 18.05.1928., atzīmējot egļu krustknābi (*Loxia curvirostra*), un 29.04.1929., novērojot mežirbi (*Tetrastes bonasia*). Savā grāmatā par Latvijas putniem (1965) Tranzē norādīja, ka viņa rīcībā ir arī baltvācieša, putnu novērotāja **Helmuta Bogdanoviča** (*Hellmuth Bogdanowicz*, 1911–1943) rokraksts par putnu migrācijas vērošanu pie Irbes (domājams, Irbes grīvā) 1938. gadā. Grāmatas tekstā pie divām sugām – melnā erickiņa (*Phoenicurus ochruros*) un jūras kraukļa (*Phala-*

crocorax carbo) – atzīmēti H. Bogdanoviča novērojumi 29.09.1937. Mazirbē. Kopš 1939. gada H. Bogdanovičs dzīvoja Minhenē, Otrā pasaules kara gados ir bijis ārsts, gājis bojā zemūdenē 1943. gadā.

1939. gada vasaras beigās Austrumeiropā atzīmēta kukaiņu piekūna (*Falco vespertinus*) invāzija. N. fon Tranzē apkopoja un publicēja pārskatu (1940) par šīs sugas gadījuma novērojumiem visā Latvijā. Par šo piekūnu novērojumiem posmā no Kolkas līdz Mazirbei ziņoja mežzinis **R. Katlaps**.

LOC pastāvēšanas laikā (1925–1945) brīvprātīgie korespondenti no visas Latvijas aktīvi vāca ziņas par gājputnu fenoloģiju – atlidošanas laikiem pavasaros. Lūgums pēc informācijas par migrējošiem putniem tika sūtīts arī uz Finanšu ministrijas Jūrniecības departamenta Hidrogrāfisko daļu. Laikā no 1930. līdz 1936. gadam Kolkas bākas uzraugs **Rūdolfs Freimanis** (1888–?) sūtīja īsus pārskatus par putniem no bākas salas, tajos atzīmējot gadījuma novērojumus par parastām un viegli nosākamām putnu sugām: gulbjiem, dzērvēm, strazdiem u.c. Starp LOC brīvprātīgajiem pasīvi darbojās divi mežsaimniecības darbinieki – mežzinis **Voldemārs Bērziņš** no Kolkas mežniecības «Piekūniem», kas gredzenoja putnus no 1925. līdz 1929. gadam, un valsts mežsargs **Kārlis Freibergs** (1906–?) no Dundagas mežsarga «Ragmežu» mājām, kas putnus gredzenoja 1938. un 1939. gadā. No 1928. līdz 1930. gadam, kā arī 1944. un 1945. gadā Ancē dzīvoja un strādāja ārsts **Kārlis Vilks** (1900–1993), viens no aktīvākajiem putnu gredzenotājiem Latvijā. LOC arhīvā Bioloģijas institūtā Salaspilī tiek glabātas vairākas vēstules, kurās

Apstādījumu ierīkošana pie mežsargu mājas «Piekūni» Kolkā 1930. gadu sākumā. Foto no Slīteres NP arhīva.

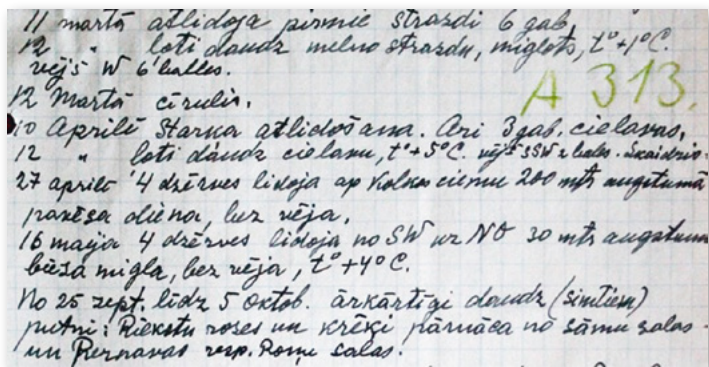

Bernhards Zichmanis ar krustdēlu
Andri Baulu. 1941. gads.
Foto no Slīteres NP arhīva.

minēti putnu gadījuma novērojumi. Aizrautīgais makšķernieks **Leo Maskovskis** (1882–?) žurnāla «Mednieks un makšķernieks» vairākās publikācijās ir aprakstījis iespaidus par Kolkas apmeklējumu. Vienā no rakstiem sniedzot ziņas par garknābja gauru (*Mergus serrator*), to nosaucot par «zāģu pīli», jo šīs putnu sugas knābis ir ar asām malām – galvenā barības objekta – zivju noturēšanai.

Slīteres Zilie kalni skaisto ainavu un sastopamo reto augu (parastā īve, efeja) dēļ jau 1930. gados kļuva par populāru tūrisma galamērķi. Šlīteres virsmežniecības meži bija slaveni ar vistveidīgo putnu salīdzinoši lielo skaitu. Šlīteres 1. šķiras virsmežzinis **Bernhards Zichmanis** (1900–1941) tur strādājis no 1928.

līdz 1940. gadam (kritis kā sarkanā terora upuris – apcietināts un nošauts Ventspilī ap 1941. gadu). 01.04.1938. Zichmanis atzīmējis, ka viņa pārvaldītajos mežos sastopami 420 medņi, 450 rubeņi un 1 300 mežzirbes, kā arī 10 ērgļi un 22 ūpji. Tajos gados medņu medību tiesību iegūšanai konkrētā mežniecībā Mežu departaments rīkoja izsoles. Piemēram, 1935. gada martā pretendentiem pieteikumi bija jāiesniedz slēgtās aploksnēs, norādot medņu gaiļu skaitu un piedāvāto summu. Kopskaitā valsts mežniecībās pārdoti 150 medņu gaiļi par 1851 latu. Šlīteres virsmežniecībā tiesības nošaut 11 gaiļus nopirka trīs pretendenti – T. Osten-Sakens (pieci gaiļi par 47,01 latiem), J. Stalbovs (četri gaiļi par 40 latiem) un J. Librechts (divi gaiļi par 23 latiem). Pēc kolēģu atmiņām B. Zichmanis bijis sabiedriska cilvēks, vadījis

Rūdolfa Freimaņa pārskats par novērotiem putniem no Kolkas bākas
salas (1933). Foto no LOC arhīva.

ekskursijas, tūristiem rādot Šlīteres veco bāku un apkārtējās dabas vērtības. Darbam nodevies ar lielu mīlestību un prasmīgi veicis svarīgus dienesta pienākumus pārziņā esošajā plašajā meža masīvā. XX gs. 30. gados viņš regulāri ziņoja Latvijas Universitātes Meteoroloģiskajam institūtam par putnu atlidošanas laikiem pavasarī Šlīterē. Gājputnu pavasara migrācijas vērotājs bija arī Mazirbes pamatskolas pārziņis un skolotājs **Teodors Tālbergs** (1869–?), kas arī 1930. gados par novērojumiem informēja šo institūtu. Diemžēl vēsturisku līkloču dēļ līdz mūsdienām nav saglabājušies (vai nav zināma to atrašanās vieta) detalizētāki T. Tālberga pieraksti par novērojumiem.

Daži no Slīteres putnu vērotājiem un pierakstītājiem kara laikā emigrēja, daži gāja bojā kara vai pēckara gados. Saglabājušās vien fragmentāras, pārsvarā gadījuma ziņas par dažu putnu sugu novērojumiem vai atlidošanas laiku.

Slīteres Valsts rezervāta dibināšana XX gs. 50. gados

50. gadu beigās visā PSRS teritorijā ieviesa jaunus dabas aizsardzības likumus, tiem pakārtojot administratīvas un kriminālatbildības normas par apzinātu objektu bojāšanu un aizsargājamo sugu iznīcināšanu. Lai aizsargātu unikālus dabas objektus un saglabātu tajos bioloģisko daudzveidību, dibināja valsts dabas rezervātus. 1957. gada 24. aprīlī ar Latvijas PSR Ministru Padomes lēmumu tika nodibināts Slīteres Valsts rezervāts ar kopējo platību 7 860 ha, iekļaujot Bažu purvu, mežus pie Šlīteres bākas, kā arī jūras piekrastes posmu no Sīkraga līdz Pitragam. Vēlākajos gados rezervāta platība tika gan samazināta, gan palielināta. 1958. gadā dabas aizsardzības jautājumiem veltītajā krājumā «Saudzējiet un mīliet dabu» publicēts Latvijas Lauksaimniecības augstskolas docenta Paula Sarmas (1901–1975) raksts par Slīteres Valsts rezervātu. Tajā raksturoti unikāli dabas veidojumi – Zilo kalnu grēda un Bažu purvs, minētas interesantas augu sugas, vien īsi iezīmējot putnu faunas pārstāvjus. Arī turpmākajās divās desmitgadēs putnu faunas bagātības Slīteres Valsts rezervātā tika raksturotas galvenokārt kā izcilas vistveidīgo putnu sastapšanas vietas, jo aprakstu autori nebija ornitologi un citas precīzas informācijas par rezervāta ornitofaunu nebija līdz pat 1980. gadu sākumam.

Migrējošo putnu uzskaites Kolkā 1958. gadā

1955. gada martā Tartu nodibināja Baltijas putnu migrācijas komisiju (turpmāk – BPMK) – ornitologu apvienību ar mērķi organizēt, saskaņot un koordinēt kopīgus pētījumus par putnu migrāciju Baltijas jūras baseinā (vēlākajos gados

Georgs Lejiņš

Ģirts Kasparsons

arī ārpus PSRS). Pēc šīs komisijas ierosinājuma Baltijas jūras austrumu piekrastes vairākās vietās 1958. gada pavasarī notika pirmā migrējošo putnu uzskaitē pēc zinātniski izstrādātas metodikas. Kolkasragā periodā no 16. līdz 30. maijam putnus skaitīja Bioloģijas

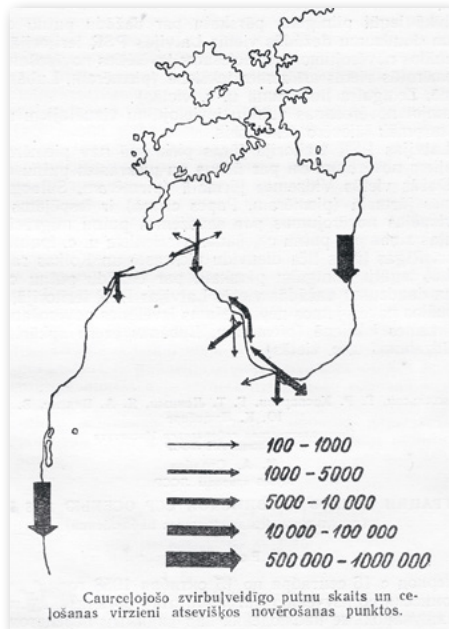
institūta ornitologi **Georgs Lejiņš** (1914–1994) un **Ģirts Kasparsons** (1933–2015) ar pamatuzdevumu novērtēt šīs vietas nozīmi migrējošajiem putniem. No viena novērošanas punkta pirmajās četrās rīta stundās (sākot ar pusstundu pirms saules lēkta) tika skaitīti visi putni, lielāku uzmanību veltot ar ūdeņiem saistītajām sugām. No izvēlētās uzskaites vietas 230 grādu lenķī varēja labi pārskatīt gan Irbes šauruma, gan Rīgas jūras līča pusi. Piecpadsmit dienu laikā kopskaitā uzskaitīti

29 079 putni no 72 sugām. No tiem 10 004 īpatņi bija kaijas, tai skaitā 28. maijā pie raga novērota Latvijas piekrastē reti sastopamā lielā polārkaija (*Larus hyperboreus*). Uzskaišu kopējie secinājumi: divu nedēļu laikā nav iespējams iegūt pilnu ainu par visām migrējošām sugām, rezultāti liecina, ka Kolkasragā norit intensīva putnu pārlidošana, kā arī atzīmēts, ka šajā rajonā putni koncentrējas atpūtai un barošanai.

Jānis Viksne

Šā paša gada rudenī, laikā no 16. septembra līdz 15. oktobrim, astoņos punktos Latvijas piekrastē ornitologi skaitīja migrējošos putnus. Kolkasragā un pastaigu maršrutā pa ciemu putnus skaitīja Latvijas Valsts universitātes Bioloģijas fakultātes students, vēlākais akadēmiķis un Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijas ilggadīgais vadītājs **Jānis Viksne** (1936–2015). Kopskaitā viņš uzskaitīja 40 754 putnus (ar iespēju, ka daļa no tiem pieskaitīti atkārtoti) no 96 sugām. Putni skaitīti gan rītos no stacionāra novērošanas punkta, gan vakaros pastaigu maršrutā. Jāatzīmē, ka pastaigu maršrutos žaģatas, dzilnīši, mizložņas, visu sugu zilītes u.c. nometnieki netika reģistrēti, jo, skaitot šos putnus, nav iespējams izslēgt atkārtotu īpatņa pieskaitīšanu. Toreiz vēl nebija precīzu, ar gredzenošanu pierādītu, datu, ka daļa no šīm sugām regulāri migrē un pat lielos attālumos. J. Viksne vēlāk atcerējās arī sadzīvisko pusi: viņš Kolkā dzīvoja īrētā istabā pie «Ūšu» saimniecības, kas viņam ēdamreizēs pasniegusi galvenokārt reņģes. Kādu dienu jūras izskalojums viņš ieraudzījis svaigu melnkakla gārgali (*Gavia arctica*), palielu ūdensputnu, un nopriecājies, ka nu būs putnu gaļas ēdiens! Šķērsojot robežsargu uzecēto liedaga joslu, ar guvumu gājis mājup. Pēkšņi aiz muguras izdzirdējis skaļu uzkliezienu, – pieskrējis robežsargs un putnu atņēmis! Jāatzīst, ka turpmākajos 23 gados, līdz pat 1982. gada rudenim, migrējošos putnus no Kolkasraga ornitologi stacionāri vairs nav skaitījuši.

PUTNU MIGRĀCIJAS LATVIJAS PSR 1958. GADA RUDENĪ

Putnu migrācijas jeb ceļošana ir viena no svarīgākajām un interesantākajām parādībām savvaļas putnu dzīvē. Putnu migrācijas ir ļoti sarežģītas un daudzveidīgas, tādēļ, neraugoties uz ilgstošiem pētījumiem, kuri uzsākti jau vairāk nekā pirms diviem gadiem tūkstošiem un sevišķi plaši izvērtēti mūsu gadsmiņā, līdz šim vēl joprojām ļoti daudzās šīs parādības likumības un īpatnības nav pietiekami noskaidrotas.

Pētījumiem par putnu ceļojumiem ir ne tikai teorētiska, bet arī liela praktiska nozīme. Daudzi gājputni lielu daļu savas dzīves pavada ceļojumos un ligzdošanas vietās uzturas tikai tik ilgi, cik nepieciešams peršanai un mazuļu izaudzēšanai. Liel daļu noorganizāciju medību putnu, kā arī lauksaimniecībā un mežsaimniecībā derīgo putnu aizsardzību un saimniecisko izmantošanu vai kaitīgo putnu apkarošanu, labi jāpārzina šo putnu dzīve arī ārpus ligzdošanas perioda. Jāzina, kad, uz kuriem, pāri kādām zemēm un kādā daudzumā šie putni rudenī aizlido no pavasari atgriežas, cik ilgi laiku tie pavada ceļā, kādās vietās un uz kādu laiku tie apmetas atpūsties utt. Nepārzinot šos jautājumus, nav iespējams sekmīgi apkarot arī daudzus cilvēku, mājdzīvnieku un zivju infekcijas un invāzijas (to skaitā arī transmisijas) slimības, kuru pārnesēšanā neērti liela nozīme ir ceļojāmajiem putniem.

Tomēr sakarā ar īpatnējo ģeogrāfisko stāvokli Baltijas republikās nedrīkst aprobežoties tikai ar vietojo putnu migrāciju noskaidrošanu. Baltijas jūras piekrastes zemes katru rudenī un pavasarī šķērso daudzi miljoni caureljošu putnu. Tie lido no attālākām Eiropas ziemeļu un ziemeļaustrumu apgabaliem un pat no Rietumsibīrijas uz savām ziemošanas vietām Rietum- un Dienvidēropā un atpakaļ. Sakarā ar to Baltijas republikas jau sen plaši pazīstamas kā ļoti izdevīgs apvidus vispārējiem pētījumiem par putnu migrācijām. Bez tam šiem pētījumiem ir praktiska nozīme daudzu citos

5. KOLKASRAGS (57° 46' N; 22° 37' E)
Novērotājs J. Viksne

6. OVIŠI (57° 34' N; 21° 43' E)
Novērotājs Ģ. Kasparsons

Dažādi attēli no 1958. gada rudens – uzskaišu dalībnieki un publikācijas.

Kolkasraga bākas drupas 1958. g. Foto: Jānis Viksne.

Melno pīļu skaitīšana Irbes šaurumā XX gs. 70. gados

Melnās pīles (*Melanitta nigra*) jūrā pie Kolkas.
Foto: Oļegs Mizīņenko.

1970. gados BPMK uzdevumā Irbes jūras šaurumā – no krasta, no peldošā kuģa un no Kolkas bākas salas – Bioloģijas institūta ornitologi skaitīja uz spalvu maiņas vietām migrējošos putņus, it īpaši melnās pīles (*Melanitta nigra*). Šai sugai Baltijas jūras austrumu piekraste ir nozīmīga teritorija migrācijas periodos, pārlidojot no ziemošanas vietām uz ligzdošanas vietām

Somijas un Krievijas ziemeļos, rudenos – atpakaļceļā. Ligzdošanas reģionos paliek māfītes ar mazuliem, bet tēviņi un citi neligzdojošie īpatņi jūlijā un augusta sākumā masveidīgi pārlido uz spalvu maiņas vietām Baltijas jūras dienvidu un rietumu piekrastē – uz Kategata jūras šaurumu starp Dāniju un Zviedriju un uz Pomerānijas līci Polijas un Vācijas piekrastē. Līdz pat 1970. gadiem nebija zināmi precīzi šīs sugas vasaras migrācijas ceļi, jo ornitologu pētījumi, izmantojot šiem mērķiem paredzētus kuģus vai civilo aviāciju, stingro padomju jūras robežu režīmā bija ļoti ierobežoti. Uzskaites varēja veikt vien no sauszemes vai jūrā esošiem objektiem. Tad, veicot melno pīļu migrācijas uzskaites, ornitologi vēl tikai «plānoja» (jeb cerēja), ka nozīmīgas jūras akvatorijas, kas putniem migrācijas laikā ir vitāli svarīgas kā barošanās vai atpūtas vietas, kādu dienu iegūs arī valstisku aizsardzības statusu.

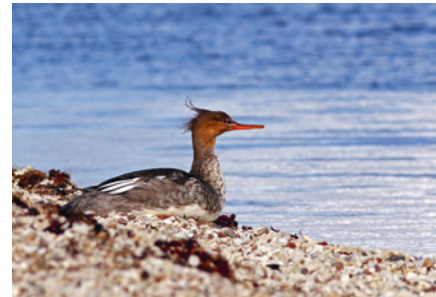
1973. gadā no 21. jūlija līdz 9. augustam Jānis Vīksne veica putnu uzskaites no Kolkas salas bākas. Bija iepļānots strādāt divas nedēļas, bet, pasliktinoties laika apstākļiem, nācās uz salas pavadīt ilgāku laiku. Šajā uzskaitē no rītiem un vakaros – 4 stundas pēc saules lēkta un 4 stundas pirms saules rieta – reģistrētas migrē-

Jāņa Vīksnes uzskaišu vieta Kolkas bākas salā un jaunie upes zīriņi uz bākas salas betona.
1973. gada jūlijs – augusts. Foto: Jānis Vīksne.

jošās melnās pīles. Ņemot vērā to, ka uz salas bija jāpavada viss uzskaišu periods, ārpus norādītajām melno pīļu uzskaišu stundām viņš veica arī citus novērojumus, skaitot visus redzamos putņus bākas teritorijā un jūrā. Pavisam uzskaitītas 4 839 migrējošas melnās pīles 189 baros, kas lidoja galvenokārt DR virzienā. Tika iegūta ļoti vērtīga informācija par garknābja gauras (*Mergus serrator*) koncentrāciju uz spalvu maiņu ap Kolkas bākas salu. Uzskaišu periodā katru dienu bija iespējams reģistrēt no dažiem desmitiem līdz 150 īpatņiem, bet labvēlīgos novērošanas apstākļos – līdz pat 500 šīs sugas īpatņiem. Daļa no šiem putniem bija spējīgi lidot, citi jau mainīja lidspalvas un kādu laiku nespēja pacelties spārnos. Tās bija pirmās ziņas par garknābja gauru spalvu maiņu Latvijas piekrastē.

Interesantas ziņas iegūtas arī par citu putnu atpūtu vai barošanos uz bākas salas. Piemēram, šeit regulāri uzturējušies parastie šņibīši (*Calidris alpina*), barojoties akmeņu aļģu apaugumos. No citiem bridējiem uz salas novērots arī lielais šņibītis (*Calidris canutus*) – viens īpatnis, gugatnis (*Calidris pugnax*) – 16 īpatņi, purva tilbīte (*Tringa glareola*) – viens īpatnis un upes tilbīte (*Actitis hypoleucos*) – četri īpatņi. Arī upes zīriņi (*Sterna hirundo*) izmantoja bākas salu kā atpūtas un nakšņošanas vietu, pulcējoties baros līdz pat 150 īpatņiem – gan pieaugušie, gan jaunie putni, kurus vecāki vēl piebaroja. Interesanti atzīmēt arī mājas baložu

Garknābja gaura (*Mergus serrator*) Kolkas jūrmalā. Foto: Oļegs Mizīņenko.

(*Columba livia*) novērojumus: 1–2 īpatņi pārlidoja gar bākas salu. Uz salas nereti novēroti arī sauszemes migranti: baltā cielava (*Motacilla alba*), brūnā čakste (*Lanius collurio*), mājas strazds (*Sturnus vulgaris*), akmeņčaksfīte (*Oenanthe oenanthe*), melnais erickiņš (*Phoenicurus ochruros*), dārza stērste (*Emberiza hortulana*) un citas sugas.

Paralēli J. Vīksnes uzskaitēm no Kolkas bākas salas, laikā no 25. līdz 30. jūlijam, ornitologs **Jānis Baumanis** (1940–2006) skaitīja migrējošās melnās pīles no peldošā kuģa-bākas «Ирбенский», kas stacionāri stāvēja pie Irbes šauruma sēkļiem, rādot ceļu garām braucošiem kuģiem. Abi pētnieki lietoja binokļus ar palielinā-

jumu 12x30, reizēm izmantojot tālskati (modelis 3PT-457, ar maksimālo 60x palielinājumu, ražotu PSRS, lai poligonos vērotu šaušanas mērķus). Putnu vērošanai piemērotie teleskopi mūsu pētniekiem tad vēl nebija pieejami. Piecu dienu periodā J. Baumanis uzskaitīja 1 296 melnās pīles, atzīmējot, ka liela daļa no tām pārlidojusi patālu no novērotāja, tāpēc nevarēja precīzi noteikt sugu (pastāvēja iespēja, ka pārlidoja arī cita suga – tumšā pīle). Pēc apkopotās informācijas pētnieki iezīmēja divus melno pīļu migrācijas ceļus Ziemeļkurzemes piekrastē – daļa no migrantiem pielido no Rīgas jūras līča un, aplidojot Kolkasragu, nogriežas uz Irbes šauruma pusi. Citi lido no Sāremā salas ZR piekrastes pa taisno uz Ovišu pusi. Spriežot pēc vizuālajiem jūras putnu novērojumiem Rīgas jūras līča rietumu piekrastē, kas veikti 1971. un 1973. gada jūlijā, kā arī putnu vērotājiem aptaujājot vietējos zvejniekus, melnās pīles šajā piekrastē nav atzīmētas. Tas ļāva secināt, ka šīs pīles šķērso Rīgas jūras līci plašā frontē virzienā uz Kolkasraga pusi. Līdzīgas – uz spalvu maiņu migrējošo melno pīļu vizuālās uzskaites – no Kolkasraga divus gadus vēlāk, 1975. gadā, veica citi Bioloģijas institūta Ornitoloģijas laboratorijas darbinieki – **Guntis Graubics** un **Māra Janaus**.

Slīteres Valsts rezervāta ornitofaunas inventarizācija

Elmārs Pēterhofs.
Foto: no Jura Lipsberga arhīva.

Vilnis Skuja.
Foto: Ārijs Zoss.

Jauns pavērsiens rezervāta ornitofaunas izpētē bija saistīts ar 1979. gadā nodibināto Valsts rezervāta administrāciju, kas savu darbību uzsāka Šlīterē. Darbinieku štatā bija paredzēta vieta arī ornitologam, 1979. gadā šajā amatā darbu uzsāka LVU Bioloģijas fakultātes students **Elmārs Pēterhofs**, 1980. gadā – arī ornitologs **Vilnis Skuja**.

1980. gadā Latvijas ornitologi un putnu draugi ķērās pie jauna un ambicioza izaicinājuma – ligzdojošo putnu izplatības kartēšanas visā Latvijā. Pirmā Latvijas ligzdojošo putnu atlanta ietvaros katrā no 739 kvadrātiem (10x10 km) bija jāapziņa un jāuzskaita visi tur ligzdojošie putni. Tas laika ziņā sakrita ar E. Pēterhofs veikto Slīteres Valsts rezervāta ornitofaunas inventarizāciju, lai noskaidrotu, kādas sugas un kādā skaitā sastopamas rezervāta robežās. Mežos ligzdojošo putnu skaitīšanai viņš izmantoja somu ornitologu O. Jarvinena un R. Vaisanena izstrādāto līniju transektu metodi (1977). Pirmajā gadā no 20. maija līdz 20. jūnijam, veica 14 uzskaišu maršrutus ar kopgarumu 46,9 km. Putni skaitīti arī ārpus sistemātiskajām uzskaitēm, atzīmēti visi retāk sastopamo sugu novērojumi. Pirmajā ornitofaunas izpētes gadā novērotas 120 putnu sugas, no tām ligzdotājas – 99 sugas. Arī turpmākajos gados E. Pēterhofs veica putnu uzskaites, izmantojot šo pašu metodi, liekot lielāku uzsvāru uz rezervāta teritorijā ligzdojošo putnu populācijas apmēra un ikgadējo izmaiņu aprēķināšanu. Tas bija pirmais zinātniski veiktais ilggadīgais mežu putnu populāciju pētījums Latvijā! E. Pēterhofs jau 1980. gada ligzdošanas sezonā pierādīja dzērves ligzdošanu vigās pie Bažu purva (purvā dzērves uzturējās visu ligzdošanas sezonu, bet ligzdošana līdz tam netika pierādīta, pieļaujot, ka tur novēroti tikai neligzdojošie īpatņi).

Lai noteiktu pūčveidīgo putnu sastopamību, E. Pēterhofs 1980. gadā no marta līdz maijam un 1981. gadā no februāra līdz maijam veica pūču uzskaites Zilo kalnu kraujā un piegulošajos mežos. Šīs uzskaites veiktas, ejot kājām (10–20 km) un izmantojot automašīnu, kas ļāva palielināt apsekotās teritorijas posmus no 50 līdz 80 km. Šajos maršrutos organizēti pieturas punkti, kur pusstundas laikā ar magnetofonu atskaņotas ierakstītas pūču dziesmas. Pētnieks uzsvēra šīs metodes efektivitāti salīdzinājumā ar pūču uzskaitēm bez provocēšanas. Ir pieskaitīti arī pūču novērojumi dienas laikā. Abos uzskaišu gados kopskaitā novērotas sešas pūču sugas: meža pūce (*Strix aluco*), ausainā pūce (*Asio otus*), purva pūce (*Asio flammeus*, migrants, novērots pa dienu), svītrainā pūce (*Surnia ulula*, migrants, novērots pa dienu), bikšainais apogs (*Aegolius funereus*) un ūpis (*Bubo bubo*). Pēdējais, 1981. gada septembrī pie Ķikānu strauta atrasts beigts, turklāt gredzenots īpatnis. Pēc gredzenošanas datiem uzzināts, ka šis putns kā mazulis gredzenots 17.06.1967. Engures ezera mežos.

Savukārt 1983. un 1984. gadā V. Skuja veica rezervāta ligzdojošo dienas plēsīgo putnu uzskaites, apzinot 25 ligzdas. Tajos gados ornitologi, balstoties uz vairākiem gadījuma novērojumiem, uzskatīja, ka rezervāta robežās ir jābūt mūsu lielāko dienas plēšputnu – klinšu ērgļa (*Aquila chrysaetos*) un jūras ērgļa (*Haliaeetus albicilla*) – ligzdām. To atrašanai rīkoja ekspedīcijas, palīdzēja arī citi pieredzējuši kolēģi, bet tikai 2007. gada aprīlī nejauši izdevās uziet apdzīvotu klinšu ērgļa ligzdu. Pēc vairāk

nekā 100 gadiem klinšu ērgļa ligzdošana Kurzemē tika pierādīta atkal! Pēdējā līdz 2007. gadam publicētā informācija par klinšu ērgli tika pierakstīta 1899. gadā Popes ciema apkārtnē. Ir zināms, ka vēl XIX gs. klinšu ērglis ligzdoja Kurzemē daudz lielākā skaitā.

Girlicis (Serinus serinus) ir tipisks Latvijas piekrastes priežu mežu un apdzīvotu vietu iemītnieks ar raksturīgu dziesmu, kas atgādina kanārijuputniņu.
Foto: Oļegs Mizinenko.

1982. gadā tapa Slīteres Valsts rezervāta ornitofaunas pirmais sistemātiskais saraksts, apkopojot pieejamos datus laikā no 1958. līdz 1982. gadam. Katrai sugai norādīts statuss: ligzdotājs, iespējama ligzdotājs, caurceļotājs, ziemeļotājs un vasarotājs. Lai precizētu un papildinātu sarakstu ar jūras putnu sugām, 1982. gada septembrī un oktobrī Kolkasragā, Mazirbē un Ušos tika veikta vizuālā migrējošo putnu novērošana. Kopskaitā iegūtas ziņas par 191 putnu sugas novērojumiem rezervātā un jūrā.

1982. gadā E. Pēterhofs skaitīja Ziemeļkurzemes jūrmalā (liedagā un kāpās) ligzdojošos putnus no rezervāta ZR stūra līdz Bērziem (110 km), iegūstot vērtīgu materiālu par vairākām ligzdojošajām sugām, kā arī par neligzdotāju un spalvmetēju koncentrēšanās vietām. Atgādināšu, ka gandrīz viss šis piekrastes posms bija iekļauts PSRS ārējās robežas joslā ar stingri kontrolētu iebraukšanas un uzturēšanas kārtību, tāpēc ornitologu veiktās putnu uzskaites notika retos gadījumos. Īpaša uzmanība tika pievērsta tipiskajam jūrmalas ligzdotājam – upes tārtiņam (*Charadrius dubius*), par kuru savākts vērtīgs materiāls. Piemēram, posmā no Sīkraga līdz Melnsilam šī suga perēja ar blīvumu – 1,5 pāri uz 1 kilometru. Šī uzskaitē bija pirmā kvalitatīvā¹ ligzdojošo putnu uzskaitē Latvijas jūras piekrastē, kas ļauj mūsdienās, kad stipri

¹ Kvalitatīvā uzskaitē ir mērķtiecīga jūrmalas apsekošana ar mērķi konstatēt konkrētu sugu, piemēram, upes tārtiņu, atzīmējot katra pāra uzturēšanās (ligzdošanas) vietu, biotopu, putnu uzvedību; to pašu atzīmējot vairākas uzskaitēs, tādējādi pierādot vai noraidot ligzdošanas sekmes attiecīgajā sezonā. Pirms tam bija gadījuma novērojumi par atsevišķu pāru ligzdošanu rezervāta piekrastes teritorijā. No šiem gadījuma datiem mēs nevaram rekonstruēt ligzdošanas blīvumu u.c. informāciju.

pieaudzis antropogēnais traucējums un citi negatīvi faktori, saīdināt liedagos un kāpās ligzdojošo putnu skaitu, sastopamību un citus faktoros gandrīz 40 gadu periodā. Vēlākajos gados, kad robežas režīms tika noņemts, Ziemeļkurzemes piekrastē putnu ligzdošanas sezonā stipri pieauga cilvēku klātbūtne, kas negatīvi ietekmē

Upes tārtiņš (Charadrius dubius) un tā ligzda ar olām. Foto: Oļegs Mizinenko.

ja upes tārtiņu ligzdošanas sekmes. Piemēram, vēl 1993. gadā posmā no Kolkas līdz Mazirbei (20 km) uzskaitīti 13 pāri jeb ap 0,65 pāri/ km liedaga (R. Matroža un A. Kuročkina uzskaitē), bet 2008. gadā – vien pieci pāri jeb 0,4 pāri/ km (H. Hofmaņa uzskaitē) – gandrīz trīs reizes mazāk nekā 1982. gadā.

No retāko putnu novērojumiem varētu atzīmēt 1983. gadā 11. un 12. septembrī Vaides un Saunaga jūrmalā novēroto novārgušo Lielbritānijā gredzenotu lielo klijkaiju (*Stercorarius skua*) – kā ceturto novērojumu Latvijas teritorijā. Putns kā mazulis bija apgredzenots Šetlandas salā apmēram 1 380 km uz rietumiem no Ziemeļkurzemes krasta. Domājams, tieši stiprie rietumu vēji rudenī atnesa Baltijas jūrā reti sastopamo putnu līdz Slīteres rezervāta robežai. Savukārt 1984. gadā Slīteres ornitofaunu papildināja jauna, iespējama, ligzdojoša suga – zaļais ķauķītis (*Phylloscopus trochiloides*), kas iepriekšējo gadu uzskaitēs nebija novērota. Tieši tajā gadā zaļo ķauķīšu dziedāšanas tēviņus E. Pēterhofs novēroja vairākās šai sugai tipiskajās ligzdošanas vietās – upju un grāvju nogāzēs – Dāvida grāvī un Vecroču upītes gravā. Iespējams, ka šīs sugas ligzdošanas areāls pārvirzījies uz ziemeļiem, sasniedzot Slīteres mežus.

Putnu atlidošanas reģistrēšana

Pavasara putnu atlidošanas laika reģistrēšana Latvijā pirmo reizi veikta 1829. gadā Jelgavā. Nākamajos gandrīz divos simtos gadu šis ir bijis viens no populārākajiem zinātnisko datu iegūšanas veidiem, kurā iesaistījās daudz dabas draugu. Slīteres Nacionālā parka pašreizējā teritorijā gājputni reģistrēti XX gs. 30. gados

Dzeguzes (*Cuculus canorus*) atlidošanu viegli konstatēt pēc raksturīgās dziesmas, retāk var ieraudzīt pašu dzeguzi. Foto: Oļegs Miziņenko.

Mazais svilpis (*Carpodacus erythrinus*) apdzīvo krūmājus. Foto: Oļegs Miziņenko.

Šlīterē un Mazirbē, bet pēc ilgāka pārtraukuma reģistrācija atsākta 1982. gada pavasarī un turpinājusies līdz 1989. gadam. Pirmajā pavasarī teritorijā līdz Rojai reģistrēts atlidošanas datums (pirmais sugas novērojums) 66 sugām, 1984. gadā – 67 sugām. Turpmākajos gados atlidošanas laiks salīdzināts ar iepriekšējos gados aprēķināto katras sugas vidējo atlidošanas datumu.

Īpaši jāatzīmē ārkārtējais meteoroloģiskais notikums, kas skāra Slīteres Valsts rezervātu 1988. gada aprīļa beigās, – Latvijā trīs dienas (21.–23. aprīlī) plosījās sniegputenis. Veicot novērojumus Kolkasragā, dienu pirms sniegputeņa novērota netipiska migrējošo putnu uzvedība un skaits. 20. aprīlī sauszemes putnu migrācija turpinājusies netipiski ilgi – līdz deviņiem vakarā. Pēcpusdienā parādījušies vairāki simti

lauku piekūnu (*Falco tinnunculus*) un bezdelīgu piekūnu (*Falco subbuteo*), kas ir ļoti liels un netipisks abu sugu skaits vienuviet. Arī nākamajā rītā peļu klijāni (*Buteo buteo*) un bikšainie klijāni (*Buteo lagopus*), kā arī zvirbuļvanagi (*Accipiter nisus*) uzsāka migrēt netipiski agri. Trīs dienu ilgā sniegputeņa rezultātā Latvijā gāja bojā vairāk nekā miljons putnu, galvenokārt no aukstuma un nespējas atrast barību. Daļa no putniem zaudēja dējumus – rezervātā gāja bojā vairāki dzērvju perējumi, ūpja ligzdā, līdz pusei sniegā un pamestā, nākamajā dienā atrada izēstas olas. Putnu uzskaišu rezultāti pēc sniega vētras Latvijā, tai skaitā arī Slīterē, parādīja ļoti lielu daudzu sugu populāciju samazināšanos. Piemēram, dziedātājstrazdu (*Turdus philomelos*) skaits vienā teritorijā samazinājās par 93%, koku čipstes (*Anthus trivialis*) ligzdošanas dzīvotnes vietām vispār izzuda. Ligzdojošo putnu skaits samazinājās pat ciklona tieši neskartajā Somijā, jo Latvijā un Igaunijā gāja bojā daudz migrējošo Somijas populācijas putnu.

Novērojumi par putnu lomu parastās īves sēklu izplatīšanā

Parastā īve (*Taxus baccata*) – to dēvē par «ogu īvi» – Latvijā savvaļā ir ļoti rets skujkoks, sastopams piejūras zemienē, tai skaitā Slīteres NP robežās, kur saglabājusies līdz 12 metriem augsti eksemplāri vecumā līdz 300 gadiem. Auga visas daļas ir indīgas, izņemot sulīgo sēklsedzi, kura – lai gan bagāta ar ogļhidrātiem –, tomēr enerģētiski mazvērtīga. 1982. gada oktobrī un novembrī V. Skuja veica novērojumus, lai noskaidrotu putnu lomu (ornitohoriju) īves sēklu izplatīšanas un audžu dabiskās atjaunošanas procesā. Periodā no 06.10. līdz 05.11. uz 5,4 m augstā īves koka pie «Celmiņu» mājām, kas atrodas netālu no Zilo kalnu kraujas nogāzes, veikti 13 vizuālie novērojumi (2,5–5 stundas dienā). Pētnieks, atrodoties 40 metrus no koka, vēroja putnus ar binokli. Uz īves novērotas divas putnu sugas, kas barojušās ar ariliem (sēklapvalks ar sēklu). Melnie meža strazdi (*Turdus merula*) vienā reizē apēda 6 līdz 7 arilus, garšīgais apvalks sagremojās, bet, sēklai izejot cauri gremošanas traktam, tā tika izvadīta ārā. Pēc literatūras datiem strazdi (*Turdus* spp.) sagremo sēklas ne ātrāk kā 12 minūtēs, pa šo laiku strazds var aizlidot ievērojamu attālumu no barošanās vietas. Vizuālie novērojumi liecināja, ka arili šiem strazdiem bija papildus barība, kad blakus dārzā izbeidzās plūmes. Savukārt dzilnīši (*Sitta europaea*) ar arilu knābī ielaidās tuvējā kokā, noknāba sēklapvalku, ļaujot sēklai nokrist turpat, – līdz ar to neveicinot sēklu izplatīšanos.

Savukārt 1989. gada oktobrī un novembrī Slīteres Valsts rezervāta darbinieki Vilnis Skuja un **Alanda Pūliņa** veica eksperimentālu pētījumu. Parastās īves sēklas lielā daudzumā tika izbarotas nebrīvē turētiem 3 melnajiem un 3 pelēkajiem strazdiem. Pētījuma mērķis bija iegūt sēklas, uz kurām būtu iedarbojušies putnu gremošanas sula un fermenti, lai vēlāk tos izmantotu tālākos pētījumos par īvju ekoloģiju. Meža strazdiem izbaroja 2 100 īvju sēklas, reakcija dažādiem putniem bija atšķirīga. Viena mātīte, kas bija noķerta īvju augšanas teritorijā, uzreiz pieņēma šo barību, bet Kolkā noķertie tēviņi pieņēma šo barību vien pēc 1,5–2 stundām. Putni sēklas izvada apmēram pēc 15–20 minūtēm pēc to apēšanas. Secinājums – īvju arilam nevar būt nozīmīga vieta strazdu (*Turdus* spp.) barībā, tā ir piedeva pie pamatbarības.

Kraukļa ekoloģijas pētījumi

Ļoti vērtīgus datus par izplatīta, bet ornitologu maz pētīta putna – kraukļa (*Corvus corax*) – ekoloģiju Slīteres Valsts rezervāta mežos vācis Vilnis Skuja. 1982. gadā, aptaujājot rezervāta meža sardzes un zinātniskos darbiniekus, tika apzinātas kraukļu ligzdvietas. Ar publikācijas palīdzību Talsu rajona avīzē (20.01.1983.)

ornitologs lūdza interesentus viņu informēt par šīs sugas ligzdām, kā arī par neparastiem atgadījumiem un novērojumiem. Kopskaitā pirmajā gadā tika atrastas 8 apdzīvotas kraukļu ligzdas, kas bija izvietotas pāraugušu VII vecuma klases priežu audžu malās, galvenokārt vietās, kur priežu audze robežojās ar izeirtumu, sūnu purvu vai jaunaudzi. Piecas no ligzdām atradās ne tuvāk par kilometru no tuvākās apdzīvotās vietas. Turpmākajos gados tika pētīti dažādi šīs sugas ligzdošanas ekoloģijas, migrācijas un savstarpējo attiecību jautājumi. No 1983. līdz 1987. gadam, pētot ligzdošanas sekmes, ir noskaidrots, ka kraukļi vidēji izveda 1,1 mazuli uz apdzīvotu ligzdu, bet produktīvākais Slīteres kraukļu pāris piecos gados izveda 15 mazulus! Pētīja arī barības sastāvu. No savāktajām 333 atrījām (kamolā savijušās nesagremotā ēdiena paliekas), kas viegli atrodamas ligzdā un tās tuvākajā apkārtnē, noskaidroja, ka Slīteres kraukļi ir visēdāji, to barībā bija dažāda izmēra objekti – no kukaiņiem līdz zīdītājiem. Barības izvēli nosaka ligzdas apkārtnē pieejamie resursi – zivis atrastas pie jūras ligzdojošajiem kraukļiem, Sīkraga putniem barībā atrasti zalkši un ķirzakas.

Vilnis Skuja gredzeno kraukli (*Corvus corax*). Foto: Ārijs Zoss.

Tipisks mežu iemūtnieks - krauklis (*Corvus corax*). Foto: Aleksejs Kuročkins.

Kraukļi pārsvarā ir nometnieki, bet, lai iegūtu datus par šīs sugas klejotību virzieniem, pārvietošanās attālumiem un citiem ekoloģijas jautājumiem, 1982. un 1983. gada ziemā tika organizēta kraukļu ķeršana, lai putnus individuāli iezīmētu. No sākuma ķeršanai izmantoja pārmetamo tīklu, bet tā izrādījās neefektīva un laiktelpīga metode. Nākamajā ziemā izmantoja divus skandināvu tipa vārņveidīgo putnu ķeramos stieplu pinuma būrus, kas darbojās pēc murda principa (ar 20 cm ieejas spraugu no augšējās puses). Lai pievilinātu kraukļus, būros tika ievietota maīta. Kraukļi ir gudri un ļoti uzmanīgi putni, tāpēc bija jāpielieto viltība, izmantojot

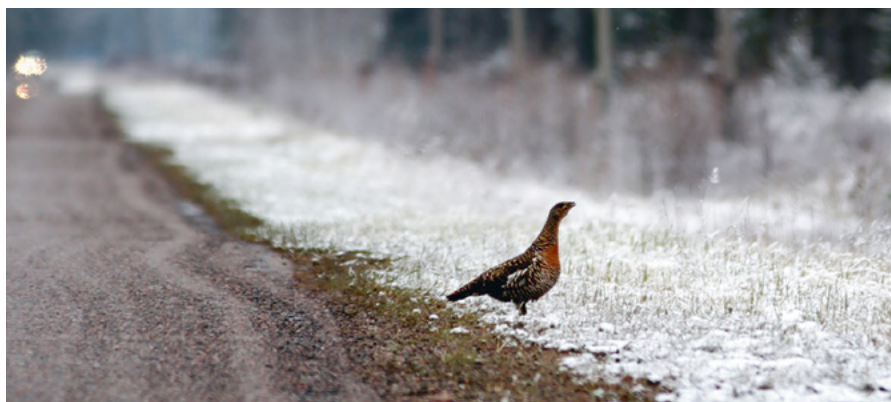
māņputnu – pie cilvēkiem pieradinātu kraukli, kuru arī ievietoja šajā būrī. Būrī ielidojušie kraukļi vairs no turienes netika projām, pēc apgredzenošanas tos palaida brīvībā. 1984. gadā no janvāra līdz novembrim ar šādu metodi kopskaitā noķerti 87 kraukļi un trīs vistu vanagi (*Accipiter gentilis*). Noķertie putni tika mērīti, tiem noteica vecumu un dzimumu, tos apgredzenoja ar standarta alumīnija gredzeniem. 62 kraukļiem uzlika arī spārnu speciālās zīmes – nelielas plastikāta plāksnes (garums 8 cm, platums 4 cm, biezums 2 mm) ar unikālu numerāciju vai īpatnējām formām, kuras var labi nolasīt, izmantojot binokli (7x50) pat no 100 metru attālumā. No apgredzenotajiem kraukļiem pirmajā gadā iegūtas tālās kontroles pieciem putniem 20–500 km attālumā. Tālākais lidojums reģistrēts krauklim, apgredzenotam pie Kolkas 28.02.1984., nošautam Somijā 07.04.1984. Pārsvarā kraukļi no Kolkas apkārtnes lidoja DR un DA virzienos uz Kurzemes centrālo daļu, sasniedzot Engures ezeru. Kopskaitā šīs sugas pētījumu gados (1983–2003) Slīteres mežos apgredzenoti 744 īpatņi, no tiem vēlāk atkārtoti novēroti 6%, pārsvarā Latvijā, bet tālākie novērojumi saņemti no Zviedrijas (323 km taisnā līnijā), Baltkrievijas (498 km) un Somijas (691 km).

V. Skuja ar gredzenošanas metodi konstatēja, ka kraukļu populāciju veido divu tipu putni: neligzdotāji (tai skaitā ligzdošanas vecumu nenasniegušie putni), kas dzīvo nomadu dzīvi un pie vajadzības klejo lielākos attālumos, un ligzdotāji, kas cenšas uzturēties savu ligzdošanas teritoriju robežās visu gadu. Līdz ar to atšķiras abu šo grupu putnu barošanās stratēģijas – klejotāji meklē barību lielākos attālumos, bet ligzdotāji – sava rajona robežās. Lai noteiktu abu grupu kraukļu savstarpējās attiecības, tika veikti vizuālie novērojumi pie speciāli ierīkotām barotavām, kurās ievietoja kritušos mājlopus. Ornitologs no slēpņa, kas atradās 10–30 metrus no kraukļiem ierīkota «galda», vēroja iezīmēto putnu savstarpējo uzvedību. Lielākais nomadu kraukļu skaits pie šādas barotavas bija 20 īpatņi. Starp šiem kraukļiem bija vērojama stingra subordinācija – vietējie pāri dominēja pār klejotājiem. Vilnis Skuja veica arī novērojumus par kraukļu barošanās, piemēram, ziemas mēnešos, kad barības objektu skaits ievērojami sašaurinās, pārsvarā tie ir kritušie dzīvnieki. Konstatēts, ka bargās ziemas kraukļiem ir labvēlīgākas, jo ir lielāks kritušo dzīvnieku skaits, īpaši pārnadžu. Visos gadalaikos kraukļi nodarbojas ar kritušo dzīvnieku utilizāciju kopā ar konkurentiem – dažiem plēsīgajiem zīdītājiem, lielajiem dienas plēšputniem un citiem vārņveidīgajiem putniem. Izdzīvošanas mehānisms, kas teritoriālajiem kraukļiem ļauj sekmīgi konkurēt ar citiem līķu ēdājiem, ir barības krājumu veidošana – slēpšana sev zināmās vietās, gan aizlidojot tālāk, gan ēdamo aiznesot ar kājām. Izvēlētajā slēptuvē krauklis ar knābi izkasa zemē bedrīti barībai un vietu nomaskē. Daļa to slēpj arī kokos. Vajadzības gadījumā krauklis lido uz slēptuvi. Pēc iegūtiem datiem V. Skuja ieteica arī vēlamo laiku un veidus kraukļu skaita samazināšanai vietās, kur tas ir nepieciešams. 2004. gadā V. Skuja Latvijas

Universitātē veiksmīgi aizstāvēja maģistra grādu par kraukļu ekoloģijas pētījumiem Slīterē kopš 1983. gada.

Medņu un rubeņu uzskaites

Vistveidīgā putni kā populāri medību objekti vairākus gadsimtus ir pievērsuši mednieku un ornitologu uzmanību. Slīteres meži un Bažu purvs bija vēsturiski laba medņu (*Tetrao urogallus*) un rubeņu (*Lyrurus tetrix*) dzīves vieta. Jau 1930. gados Slīteres mežniecības virsmežzinis novērtēja abu sugu skaitu. Laika posmā no 1983. līdz 1988. gadam atzīmēti seši lielāki un vismaz pieci mazāki medņu riesti, bet rubeņim bija zināmas septiņas riesta teritorijas, lielākā (5–6 gaiļi) atradās Bažu purvā. 1988. gada nogalē tika veiktas vistveidīgā putnu maršrutu uzskaites – noiets 21 posms ar kopējo garumu 152,5 km, uzskaitot 20 medņus un 41 rubeņi (uzmanība tika pievērsta arī uz grantētiem autoceļiem sastopamo un bojā gājušo vistveidīgā putnu skaitam). Jāatzīmē, ka medņiem un rubeņiem sakarā ar gremošanas fizioloģijas īpatnībām muskuļkuņģī ir nepieciešams gastrolītu (2–5 cm lielu akmentiņu) daudzums. Slīterē šie putni autoceļu nomalēs norij nelielas šķembas. Rezervātā šādu grantētu ceļu ir ap 50 km. Putnu skaitam pieaugot, vairāk putnu uzturas uz autoceļiem, daļa no tiem tiek sabraukta. Interesanti atzīmēt, ka rubeņiem reakcijas laiks uz braucošo autotransportu ir īsāks, – tuvojoties mašīnai, tie ātrāk aizlido. Medņiem reakcija lēnāka, putni smagi uzsāk lidošanu, īpaši pavasara riesta periodā. Pavasaros uz ceļiem tika novēroti pat riestojoši tēviņi, bet rudenos atzīmēti arī medņu perējumi (grupas no vairākiem īpatņiem). Medņu jaunie putni ir samēra droši un pielaiž transportu sev visai tuvu. Piecu gadu periodā (1984–1988) uz rezervāta ceļiem pavasarī un vasarā tika atrasti 8 sabraukti medņi, no tiem tikai viena mātīte. Visbiežāk medņus uz ceļiem var novērot agrajās rīta stundās, īpaši Kolkas-Ventspils

Medņa (*Tetrao urogallus*) vista uz autoceļa Kolkas – Ventspils Slīteres NP robežās 15.04.2017. Foto: Oļegs Miziņenko.

šosejas malā. Problēma ar medņu bojāeju aktualizējusies mūsdienās, īpaši pēc autoceļa Kolka-Ventspils noasfaltēšanas, daudziem autovadītājiem braucot ar visai ievērojamu ātrumu un nespējot izvairīties no sadursmes ar medņiem.

Citu ornitologu pētījumi un uzskaites

Neregulāri Slīteres Valsts rezervātu apmeklēja arī citi ornitologi. 1980. gados Jānis Vīksne un Māra Janaus veica pētījumus par lielā ķīra (*Larus ridibundus*) barošanās lidojumiem, krāsojot noķertos putnus gan ligzdošanas vietās, gan masu barošanās vietās kažokzvēru fermās. Pētījumā noskaidrots, ka no Engures ezera lielie ķīri lido baroties uz Kolkasraga pusi, nolidojot vienā virzienā ap 80 km no savas ligzdošanas vietas. Derētu papildināt, ka tajā laikā Kolkas zivju pārstrādes rūpnīca zivju atkritumus (lielos apjomos) veda uz mežā ierīkotu izgāztuvi Kolkas ciema tuvumā. To neierobežoti apmeklēja gan meža zvēri – lapsas, jentosuņi, mežacūkas, gan putni, kas ceļoja pat no Engures ezera. Kad Kolkas atkritumu izgāztuvi slēdza, tad zuda arī «bagātīgi klātais galds» un putnu ceļojumi.

Slīteres Valsts rezervāta ornitologs E. Pēterhofs 1983. gadā noorganizēja kārtējo Baltijas putnu migrācijas pētīšanas komisijas XVII plenārsēdi Talsos (25.–27.04.1983.), kurā pulcējās vadošie Baltijas un citu padomju republiku ornitologi, lai apspriestu aktuālākos jautājumus – saistītus ar putnu migrāciju, aizsardzības un izpētes problēmām. Ornitologi noklausījās 17 referātus, interesanta diskusija notika par dzērves (*Grus grus*) izpēti un par Baltijas ornitologu iespēju piedalīties šīs sugas izpētes starptautiskajā programmā. Ekskursiju laikā dalībnieki apmeklēja Slīteres rezervātu.

Kopš 1984. gada janvāra Latvijas teritorijā atsāka ziemojošo ūdensputnu uzskaites, tai skaitā gar Latvijas jūras piekrasti. Jūrā pie Kolkas ziemojošie ūdensputni tika neregulāri skaitīti līdz 1990. gadu sākumam, bet vēlāk parādījās iespēja brīvi apsekot piekrasti. Vēl jāatzīmē, ka 1992. gada februārī pirmo reizi Latvijas piekrastē no Dānijas pētniecības kuģa veica ziemojošo putnu uzskaiti, konstatējot ievērojamas ziemojošo jūras putnu koncentrācijas tālāk no krasta.

1986. gada rudens migrācijas laikā (augustā–oktobrī), pamatojoties uz starptautisko programmu dabas aizsardzības jomā starp PSRS un Somiju – tēmas «Putnu populācijas un to migrācijas ceļu izpēte» ietvaros – no Kolkasraga notika migrējošo putnu uzskaites un gredzenošana. Skaitot putnus, lielu darbu paveicis ornitologs **Valdis Roze**. Būdam labs ligzdu meklētājs, 1986. gada jūnijā V. Roze konstatēja krūmu ķauķa (*Acrocephalus dumetorum*) ligzdošanu netālu no Slīteres mežniecības ēkas. Gadījums interesants ar to, ka ķauķu ligzdošanas areāla robeža tajos gados

atradās austrumu Latvijā, tikai daži novērojumi bija zināmi Kurzemē.

1989. gada augustā Latvijas labākais putnu fotogrāfs **Viesturs Klimpiņš** (1937–2019) no foto slēpņa fotografēja bridējputnus Kolkasragā. Robežsargu īpaša uzmanība tika pievērsta liedagā novietotam slēpnim, – tādējādi regulāri iztraucējot gan putnus, gan fotogrāfu. 13.08.1989. Kolkasragā V. Klimpiņš atzīmēja vēsturiski lielāko parasto šņibīšu (*Calidris alpina*) baru Latvijā – vienlaikus uzskaitot ap 1200 īpatņus. Jāatzīmē, ka vēlākajos gados, palielinoties cilvēku pieplūdumam un izmaiņoties liedaga biotopam, šajā vietā novērotie bari vairs nerasniedza pat 100 īpatņus.

Parastie šņibīši (*Calidris alpina*) un divi līkšņibīši (*Calidris ferruginea*).
Foto: Oļegs Mizinenko.

Putnu vērošana un uzskaites 1990. gados

1990. gadu sākumā, līdz ar padomju zinātnes un dabas aizsardzības sistēmas finansiālo sabrukumu, arī ornitologu pētniecības darbi rezervātā faktiski apsīka. Toties visiem interesentiem, tai skaitā arī ārzemniekiem, radās brīva iespēja apmeklēt rezervāta teritoriju. 24.10.1990. ornitologs **Māris Strazds** ar diviem zviedru putnu vērotājiem Kolkasragā pirmo reizi Latvijas faunai atzīmēja krāšņo pūkpīli (*Somateria spectabilis*). Nākamajos gados vairākas putnotāju grupas no Zviedrijas braucienos pa Latviju pavasara un rudens migrāciju periodos obligāti iekļāva arī Kolkas apmeklējumu, pavadot tur vairākas dienas, piemēram, sešu cilvēku grupa tur «putnoja» 28.–30.09.1991., trīspadsmit cilvēku grupa – 29.04.–01.05.1992. Tieši zviedru putnu vērotājiem interese par Baltijas jūras austrumu krastu bija īpaša, jo

viņi gribēja apskatīties gan piekrasti, salīdzinot ar savu Baltijas jūras piekrasti, gan redzēt viņiem līdz šim nepieejamās piekrastes putnu migrācijas burvību (sugas un koncentrācijas). Šajās grupās piedalījās arī pieredzējuši putnu vērotāji ar labu prasmi atšķirt retākās putnu sugas Baltijas jūras valstu robežās. Piemēram, Kolkā viņi novēroja pie mums reto sarkanrīkles čipsti (*Anthus cervinus*) 16. un 24.05.1992. Vairākas zviedru putnu vērotāju grupas Kolkā vadīja pašmāju ornitologs un reto putnu eksperts **Agris Celmiņš**.

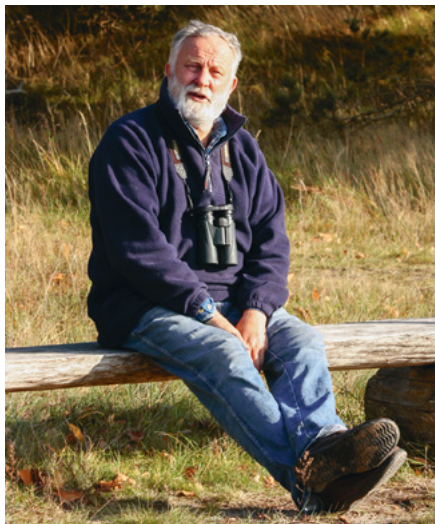
1990. gada februārī Latvijas Valsts Universitāte nopirka 1856.–1857. gadā izbūvēto pusmuižas ēku Kolkā (kopš 1961. gada tur atradās skolēnu internāts) un ierīkoja tajā Bioloģijas fakultātes vasaras prakses bāzi. Tas veicināja dabas pētnieku un studentu regulāru klātbūtni Kolkā un Bažu purvā. Prakses nodarbības vadīja profesors **Jānis Priednieks** un Slīteres rezervāta ornitologs Vilnis Skuja. Sākot ar 1990. gadu beigām arī pašmāju putnu vērotāji regulāri apmeklēja Kolkasragu, īpaši pavasara migrāciju periodos, lai vērotu un gredzenotu putnus. Daudziem putnotājiem Kolkas apmeklējums pavasara putnu migrācijas laikā kļuvis par tradīciju.

Laikā no 1988. līdz 2003. gadam Latvijas piekrastē notika jūras izskaloto un dzīvo putnu uzskaites, lai pētītu ūdensputnu un citu grupu mirstības apjomus un iemeslus un sekotu naftas piesārņojuma ietekmei uz jūras putnu populācijām, kā arī iegūtu informāciju par daudzu sugu sastopamību, migrāciju fenoloģiju un koncentrācijām visas jūras piekrastes garumā. Šo projektu vadīja **Aleksejs Kuročkins**, kas pirmo reizi veica izskaloto putnu uzskaites Slīteres Valsts rezervāta robežās 09.–10.11.1990. Turpmākajos gados līdzīgas uzskaites Ziemeļkurzemes piekrastē ornitologi veica samērā regulāri, uzkrājot vērtīgu informācijas par jūras un sauszemes putnu skaitu un mirstību. 1993. gada februārī Latvijas piekrastē notika naftas noplūde, kas izraisīja jūras putnu bojāeju – daudzās vietās tika atrasti no naftas piesārņojuma miruši putni. Piemēram, pie Kolkas 11.02.1993. 1,5 km garā liedaga posmā tika atrasti 113 beigtie putni: 64 melnās pīles (*Melanitta nigra*), 48 kākauļi (*Clangula hyemalis*) un viena gārgale (*Gavia* spp.). Pēc mēneša turpat vēl tika atrastas 11 melnās pīles (*Melanitta nigra*) un septiņi kākauļi (*Clangula hyemalis*) – visiem putniem bija redzamas naftas produktu pēdas apspalvojumā. Abos datumos veiktās uzskaites parādīja to, ka bojā ir gājuši tūkstošiem putnu, jo jūra regulāri tos izskaloja. Uzskaitīto mirušo putnu skaitļi ieskicē naftas noplūdes negatīvo ietekmi, – mirušie putni izskaloti krastā mēneša laikā, bet naftas plankums turpināja tos nogalināt ilgstoši, dreifējot pa Irbes šaurumu. Šīs grāmatas autors pirmo reizi Kolku apmeklēja 02.07.1993., kopā ar A.Kuročkinu piedaloties jūras izskaloto putnu uzskaitē, noejot ar kājām posmu līdz Ventspilij (81 km).

Putnošana Kolkasragā un Slīteres Nacionālajā parkā (pēc 2000. gada)

Putnu vērošana Kolkasragā uzplauka sākot ar 2000. gadu, kad Latvijā populāra kļuva putnu vērotāju kustība un daudzi aktīvie «putnotāji» sāka lietot putnu vērošanas teleskopus, labus putnu noteicējus un personīgo autotransportu. Tolaik katrās pavasara brīvdienās Kolkā varēja sastapt pašmāju un ārzemju putnu vērotājus. Ap šo laiku pieauga arī interesantu faunistisku novērojumu apjoms, par kuriem varēja samērā operatīvi uzzināt internetā, piemēram, Kolkasrags bija slavens ar samērā grūti atšķiramās stepes lījas (*Circus macrourus*) regulārajiem novērojumiem aprīļa otrajā pusē. 2001. gada stiprās rudens vētras izmainīja Kolkasraga biotopu, pilnīgi noskaļojot kāpu un mitro ieplaku Rīgas jūras līča pusē, arī pamatus zem vecajām padomju robežsargu būvēm Irbes šauruma pusē. Šīs izmaiņas samazināja iespēju no raga vizuāli novērot putnus, kas pirms tam lēkāja pa niedrēm ieplakā vai barojās kāpās.

Juris Kazubiernis Kolkā 26.10.2011.
Foto: Ruslans Matrozis.

Helmuts Hofmanis, veicot putnu uzskaites
Bažu purvā 19.04.2009.
Foto no H.Hofmaņa arhīva.

Periodā no 2003. līdz 2006. gadam valsts monitoringa programmas ietvaros ornitologs **Juris Kazubiernis** (1940-2016) veica pavasara putnu migrācijas uzskaites Kolkasraga prioritārajām sugām, kas iekļautas Eiropas Padomes Putnu direktīvā, starptautisko konvenciju pielikumu sarakstos un Latvijas nacionālajos likumdošanas aktos. Piemēram, 2003. gadā no 2. aprīļa līdz 18. maijam uzskaitītas 26 putnu sugas (dienas plēsīgie putni, pūces, lauku baloži u.c.). Viņš neregulāri skaitīja migrējošus putnus Kolkā arī nākamajos gados.

Pārējie mums pieejamie putnu novērojumi no Kolkasraga veikti pārsvarā īslai-cīgi vai bez metodikas izmantošanas. Pēc grāmatas autora aplēsēm – vairāk nekā 5 000 novēojumos (Kolkā un tās tuvākajā apkārtnē no 2006. līdz 2020. gadam) kopskaitā novērotas 253 migrējošo putnu sugas, kā arī 10 nometnieku sugas, daļa no kurām varēja klejot vai migrēt lielākos attālumos. Tieši Kolkasragā pirmo reizi Latvijā novērotas šādas sugas/pasugas: Jarelli cielava (baltās cielavas pasuga) (2008), stepes ērglis (*Aquila nipalensis*) (2009), rietumu lakstīgala (*Luscinia megarhynchos*) (2013) un Švarca ķauķītis (*Phylloscopus schwarzi*) (2013).

Laika posmā no 2000. līdz 2004. gadam notika II Latvijas ligzdojošo putnu atlanta lauku darbi, skaitot visus ligzdojošus putnus 5x5 km kvadrātos, daudzas uzskaites notika arī Slīteres NP teritorijā. Savukārt no 2007. līdz 2008. gadam notika Slīteres NP ligzdojošo putnu atlanta darbi, skaitot putnus mazākos kvadrātos (1x1 km). Kā ligzdotājas vai potenciālas ligzdotājas uzskaitītas 135 putnu sugas. 2010. gadā pēc ilgāka perioda ornitologi apmeklēja Kolkas bākas salu, kur pierādīja jūras kraukļu (*Phalacrocorax carbo*) ligzdošanu, vēlākajos gados šo putnu skaits tur pieauga, piemēram, 2015. gadā uzskaitītas 52 apdzīvotas ligzdas.

Periodā no 2006. līdz 2018. gadam Slīteres NP strādāja ornitologs **Helmuts Hofmanis**. Šajos gados viņš veica plašu ornitoloģisku darbu – vāca ziņas par Slīteres NP putniem, uzskaitīja piekrastē ziemojošos ūdensputnus, medņus (*Tetrao urogallus*) un rubeņus (*Lyrurus tetrax*) riestu vietās (konstatējot, ka Bažu purvā atrodas viena no lielākajām rubeņu riesta vietām Baltijā), maršrutos skaitīja vakarlēpjus (*Caprimulgus europaeus*), piekrastes liedagos un kāpās – ligzdojošos putnus, meklēja un pārbaudīja reto plēsīgo putnu ligzdošanas iecirkņus, kā arī piedalījās citu putnu sugu monitoringu programmās. Kā sertificēts eksperts Hofmanis sagatavoja atzinumus, piemēram, par plānotajiem saimnieciskajiem pasākumiem īpaši aizsargājamo putnu sugu atradņu aizsardzībā. Viņš vadīja ekskursijas putnu vērošanas dienās un citos pasākumos, publicēja zinātniskus un populāri-zinātniskus rakstus, ar referātiem par putnu pētījumiem Slīteres NP uzstājies konferencēs Latvijā un ārzemēs.

Vairākus gadus H. Hofmanis ziemas mēnešos veica vizuālus putnu novērojumus no slēpņa pie speciāli ierīkotas barotavas lielajiem ērgļiem, pievēršot uzmanību jūras ērgļu (*Haliaeetus albicilla*) gredzenoto īpatņu gredzenu lasīšanai. Piemēram, 2009. gadā nolasīti seši gredzeni – četri gredzenoti Igaunijā, pa vienam Lietuvā un Somijā. Savukārt 2013. gada februārī viņš kopā ar vides filmu operatoru un režisoru **Māri Maskalānu** novēroja jūras ērgli ar pavecu igauņu gredzenu (mazulis bija apgredzenots Igaunijas Sāremā salas Serves pussalā 1989. gada maijā). Novērošanas brīdī ērglim bija 24,5 gadi, kas viņu ierindo starp vecākajiem jūras ērgļiem Eiropā!

2010. gadā tika sagatavots Slīteres NP Dabas aizsardzības plāns (periodam līdz 2020. g.), piedaloties ornitologiem Helmutam Hofmanim, Antrai Stīpnieci un Jānim Priedniekam. Lai mazinātu pieaugošo tūristu pieplūduma radīto negatīvo ietekmi visā Slīteres NP teritorijā, pēdējā desmitgadē administrācija izveidojusi daudzas labiekārtotas takas, auto stāvvietas un informatīvos standus. 2014. gadā Kolkā apmeklētājiem atklāja putnu vērošanai domātu 16 metrus augstu koka skatu torni, kas izrādījies lieliska vieta migrējošo plēšputnu uzskaitēi un fotografēšanai pavasara mēnešos.

Pēdējā desmitgadē ornitologi ne tikai aktīvi gredzeno putnus, bet arī aprīko tos ar dažāda veida satelīta raidītājiem, lai iegūtu detalizētāku informāciju par iezīmēto putnu migrācijas ceļiem, barošanās un atpūtas vietām. Lietuvas ornitologi ar raidītājiem aprīkoja vairākas melnās pīles (*Melanitta nigra*), kas ziemas mēnešos uzturējās Irbes šaurumā pie Latvijas robežas. Vienam putnam 2012. gada februārī signāls bija ilgstoši «apstājies» Kolkas jūrmalā. Lietuvas kolēģi palūdza atrast šo raidītāju (toreiz tas maksāja ap 1 500 latu). Marta sākumā, kad sniegs nokusa, ornitologu grupa vairākas stundas pārmeklēja Kolkasraga mežu puskilometra rādiusā, – pastāvot aizdomām, ka bojā gājušo tumšo pīli mežā ievilkusi kāda no lielā skaitā šeit sastopamajām lapsām. Tika atrastas vairākas putnu atliekas – sudrabkaijas (*Larus argentatus*), divu kākauļu (*Clangula hyemalis*) un četru mājas baložu (*Columba livia*), kā arī uzietas trīs lapsu alas. Apmēram 100 metrus no krasta, pie lapsu alas ornitologi atrada tumšās pīles spalvas, asti un kaulu fragmentus. Visbeidzot – **Vladimirs Smislovs** uz zemes ieraudzīja dārgo raidītāju! Ierīci nosūtīja atpakaļ uz Lietuvu, ornitologi to varēja izmantot atkārtoti.

Slīterē iedibināta laba tradīcija – organizēt zinātniskās konferences, kurās dabas pētnieki un visi interesenti apmainās ar jaunumiem par aktuāliem un vēsturiskiem notikumiem un pētījumiem Slīteres Nacionālajā parkā. Pirmais šāds pasākums notika 1980. gadā, nākamie – 2013. un 2018. gadā.

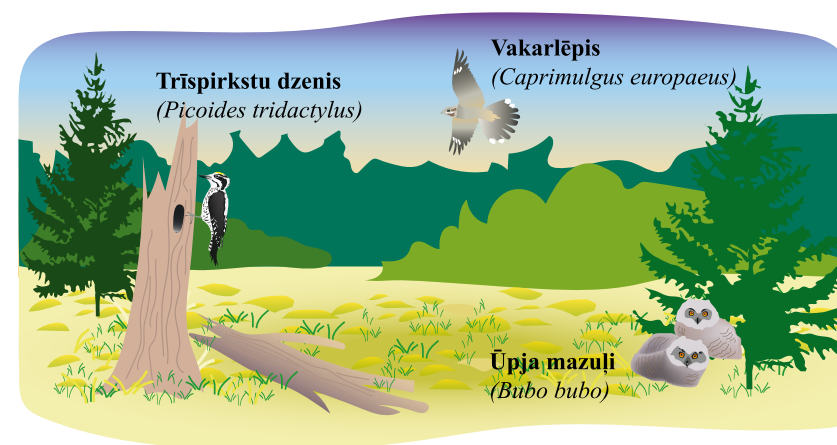
Ornitologu grupa ar atrasto melnās pīles satelīta raidītāju Kolkas mežā 07.03.2012.
Foto: Ruslans Matrozis.

Ligzdojošie putni

Ligzdošana ir vitāli svarīgs putnu dzīves posms. Pateicoties dzīvotņu (biotopu) un ainavisku kompleksu dažādībai, Slīteres NP teritorijā sastopamas daudzas ligzdojošo putnu sugas un vietām arī liels ligzdotāju blīvums. Veicot uzskaites Slīteres NP teritorijā, 2007. un 2008. gadā kopskaitā atrastas 135 putnu sugas: ar pierādītu ligzdošanu 77 sugas, ar ticamu ligzdošanu – 23 sugas un ar iespējamu ligzdošanu – 35 sugas. Domājams, arī mūsdienās ap 150 putnu sugu katru gadu izperē mazuļus un nākamajos gados atgriezās, lai turpinātu ligzdošanu. Ligzdotājus varam iedalīt pēc pamata dzīvotnēm, kurās tie uzturas, veido ligzdas, izdēj olas un izved mazuļus. Turpmāk tekstā aprakstītas vairākas biotopiem raksturīgākās ligzdojošās putnu sugas, kuras putnu vērotāji ir apzinājuši Slīteres NP robežās.

Meža putni

Slīteres NP teritorijā atrodas dažādu kategoriju meži, daļai ir raksturīga augsta bioloģiskā daudzveidība, īpaši Zilo kalnu kraujā un Zviedru meža masīvā. Putniem bagāti ir arī piejūras priežu meži. Daudzas meža putnu sugas ligzdas ierīko uz zemes, daļa – virszemes augājā, krūmājos un kokos (zaros un dobumos), citas sugas izmanto cilvēku izveidotās konstrukcijas – būrīšus vai mākslīgas ligzdas. No interesantajiem ligzdotājiem varētu atzīmēt trīspirkstu dzeni (*Picoides tridactylus*), vienu no retākajām dzeņu sugām Latvijā. Pēc 1992. gada vasaras ugunsgrēka Bažu purvā un tā apkārtnē šie dzeņi lielā skaitā parādījās mežos ap purvu, jo nodegušajā koksnē savairojās kukaiņi, ar kuriem baroties. Šis nelielais dzenis ir visai kluss, ligzdo paša izkaltos dobumos, nereti sausajos (arī daļēji nodegušajos) kokos, bet pieaugušie

mazuļi, prasot barību, ligzdā uzvedas visai skaļi – tos mežā var sadzirdēt jau pa gabalu. Slīteres mežos un apdzīvotu vietu parkos, kā arī kapsētās ligzdo meža pūce (*Strix aluco*), kopš 2010. gada Kolkas un Vaides mežos kā pastāvīga iemītniece atzīmēta arī urālpūce (*Strix uralensis*). Šīs sugas populācija apdzīvo pārsvarā Latvijas austrumu daļu, ligzdošanas areāla robeža iet mazliet uz rietumiem no Daugavas.

No kurienes šīs nometnieces parādījušās Kurzemes ziemeļos? Domājams, ka putni pārcēlušies no Igaunijas caur Sāremā salu. Urālpūce barojas ar peļveidīgajiem grauzējiem, ligzdu ierīko lielu koku dobumos vai lielās (dienas plēsīgo putnu) ligzdās kokos. Pavasara naktīs var sadzirdēt šo putnu riestu vai vēlāk pamanīt jaunos putnus kokos, kuru tuvumā tup viens vai abi pieaugušie putni. Mazuļu apdraudējuma gadījumā urālpūce var arī uzbrukt, ievainojot ar asiem nagiem. Tikai retais Slīteres NP mežos var sastapt vai sadzirdēt meža karali – Latvijā sastopamo lielāko pūci – ūpi (*Bubo bubo*). Šie putni ligzdo uz zemes vai speciālās mākslīgajās ligzdās kokos, barojas tumšajās diennaktis stundās, jūrmalā medījot putnus un citus dzīvniekus. Par ūpja klātbūtni mežā vai kāpās var liecināt arī tā medījuma atliekas – putnu spalvas vai lielas atriņas. Izpētot atriņu sastāvu, pētnieki var noteikt, ar kādiem dzīvniekiem un kādā apjomā ūpi barojas. Atriņas ir raksturīgas arī dienas plēsīgajiem putniem, arī kaijām.

Ūpja (*Bubo bubo*) atriņa
Foto: Aleksejs Kuročkins.

Sīļa (*Garrulus glandaius*) mazuļi ligzdā.
Foto: Oļegs Miziņenko.

Braucot vai pastaigājoties pa meža ceļiem un takām, vasaras vakaros un krēslā reizēm var sadzirdēt un ieraudzīt dziedošus vakarlēpjus (*Caprimulgus europaeus*). Šie nakts laikā aktīvie putni medī kukaiņus, ar lielo atplesto muti ātri lidojot starp kokiem, reizēm nolaižoties uz ceļa. Slīteres NP meži nodrošina izcilu šai sugai piemērotu biotopa kopumu, tāpēc, piemēram, posmā no Kolkas līdz Mazirbei (20 km) ir salīdzinoši liels vakarlēpju ligzdošanas blīvums (uzskaitīti ap 20 īpatņi). Retam putnotājam ir izdevies nejauši sameklēt uz zemes vakarlēpja ligzdu – faktiski mazu bedrīti ar 2 raibām olām vai mazuļiem. Dienā pieaugušie putni guļ koku zaros, perfekti maskējoties ar brūngano apspalvojumu. Pat pamanot zaru, uz kura putns nolaidies, reizēm ir grūti to saskatīt, tik prasmīgs ir maskēšanās tērps! Latvijā

vakarlēpji pavada pusi no gada, atlikušo laiku aizņem ceļš uz/no ziemošanas vietām Āfrikā. Šīs sugas zinātniskais nosaukums «*Caprimulgus*» nozīmē «kazas sūcējs». Iesauka radusies sen: krēslas laikā vakarlēpjiem riņķojot ap kazu ganāmpulku, cilvēki iedomājušies, ka vakarlēpji ar platu muti sūc kazas pienu. Patiesībā tie gaisā ķer kukaiņus, kuri lidinās ap kazu ekskrementiem.

Vienlaikus ar vakarlēpjiem pie meža grāvjiem un ieplakām, virs meža laukiem un ceļiem var dzirdēt pārlidojošo sloku (*Scolopax rusticola*) balsis. Atlidojot no ziemošanas vietām, slokas steidz aizņemt savu meža teritoriju, kuru tēviņi krēslā un naktī patrolē, pārlidojot un izdodot raksturīgus svilpienus, brīdinot konkurentus, ka vieta ir aizņemta. Arī šis putns ligzdas ierīko uz zemes, dējumā 3–4 olas. Slīteres NP Zviedru meža masīvā 2010. gada maijā H. Hofmanis atrada slokas ligzdu ar 5 olām (netipisks gadījums). Rudeņos slokas aizlido, vien retumis pie mums pārzīemo pie neaizsalstošajiem grāvjiem mežos.

Pavasaros – aprīlī un maija sākumā laukos uz riestu pulcējas rubeņu (*Lyrurus tetrix*) tēviņi. Šos uzmanīgos putnus izdodas novērot visai reti, vairāk var sadzirdēt, jo riesta laikā tie izdod raksturīgas skaļas skaņas. Rubeņu mātītes salido uz riestu un izvēlas stiprāko tēviņu, ligzdu ierīko mežā uz zemes. Mazuļi pēc ligzdas atstāšanas kopā ar mātīti paši staigā un skrien barības meklējumos, tos var pamanīt mežos, laukos un ceļmalās. Aukstajos gada mēnešos nelieli rubeņu bariņi barojas ar bērzu, melnalkšņu un citu koku pumpuriem. Slīteres NP teritorijā rubeņu medības ir aizliegtas.

Jūrmalas putni

Jūrmalas liedags un kāpas ir nozīmīga ligzdošanas un barošanās vieta vairākām putnu sugām. Upes tārtiņš (*Charadrius dubius*) ir tipisks jūrmalā ligzdojošs putns, atkarībā no liedaga platuma un citiem faktoriem (piemēram, antropogēnā traucējuma) šie mazie bridējputni ligzdas ierīkošanai izvēlas liedaga joslu vai smilšainās kāpas. Diemžēl Slīteres NP teritorijā šo putnu skaits pēdējās desmitgadēs ievērojami samazinājies, jo cilvēku un suņu klātbūtne ligzdošanas sezonā tos pamatīgi izbiedē, – tārtiņi izvēlas ligzdot mierīgākās vietās vai ierīko ligzdas kāpās, kur mazāk traucējumu. Mazuļi tiek izvesti un izaug turpat liedagā un kāpās. Svarīga loma šo putnu mazuļu izdzīvošanai ir izskalotajiem sausajiem kokiem, pie kuriem mazuļi slēpjas no saules un plēsējiem. Diemžēl tūristi nereti savāc šos sauseņus uguns kuriem, tādējādi mazinot dzīvotnes piemērotību putniem. Kādreiz Pitraga jūrmalā ligzdoja pa kādam upes zīriņam (*Sterna hirundo*) un mazajam zīriņam (*Sterna albifrons*), bet kopš XX gs. 90. gadiem antropogēnā traucējuma dēļ šie putni kā ligzdotāji tur vairs nav sastopami.

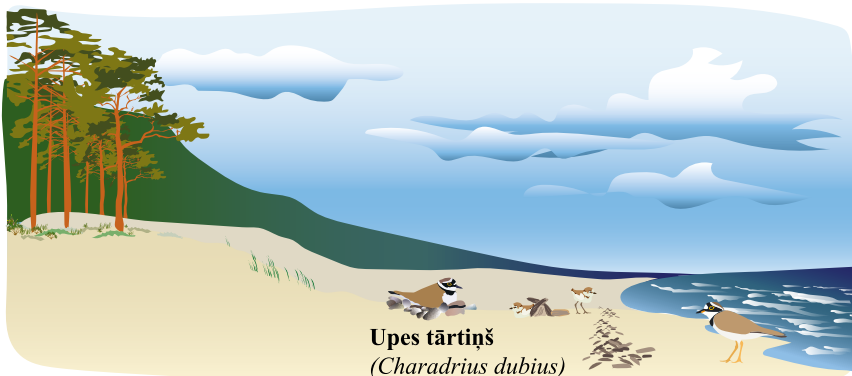

Stepes čipste (*Anthus campestris*)
Foto: Oļegs Miziņenko.

Kāpās uz zemes ligzdu ierīko arī baltā cielava (*Motacilla alba*), barojoties liedaga izskalojumos ar sīkiem kukaiņiem. Turpat pareti ligzdo arī stepes čipste (*Anthus campestris*) – aizsargājama putnu suga, kas iekļauta Eiropas Savienības Putnu direktīvas I pielikumā. Pastaigājoties jūrmalā, šos putnus viegli var atpazīt pēc izskata un raksturīgās dziesmas. Stepes čipste ligzdu ierīko kāpās uz zemes, bet

atšķirībā no baltās cielavas barojas ar kukaiņiem vairāk kāpās, ne liedagā. Sastopama Irbes šauruma jūrmalas kāpās.

Ziemeļkurzemes jūrmalā mazuļus izved divas pīļu sugas. Lielā gaura (*Mergus merganser*) ierīko ligzdas un izperē olas lielu koku dobumos, bet ar izvestiem mazuļiem pārvietojas uz tuvāko upi vai netālo jūrmalu, kur seklumos barojas ar mazām zivīm, atpūšas liedagā. Gauru perējumus var ieraudzīt daudzviet jūrmalā, arī pie Kolkasraga. Savukārt Latvijā lielākajai pīlei – Sāmsalas dižpīlei (*Tadorna tadorna*) – piekrastes zvejniekiem patīk ierīkot ligzdas dažādās cilvēku veidotajās konstrukcijās – zem koka šķūņiem, zem laivām, pat māju pagrabos. Ar mazuļiem dižpīles pārvietojas uz jūrmalu, kur pavada turpmākos mēnešus. Atšķirībā no citām pīļu sugām, kurām mazuļus izved tikai mātīte, Sāmsalas dižpīlei ar perējumu kopā paliek abi pāra putni. Interesanti atzīmēt, ka abām minētajām pīļu sugām ir raksturīga atbildība arī par citiem mazuļiem, reizēm «bērnu dārzos» apvienojas divi vai vairāki perējumi (līdz pat 50 mazuļiem vienkopus). Vairāki vecāki (mātītes gaurām un abi partneri dižpīlēm) ļauj citiem pieaugušiem putniem laiku pa laikam atpūsties un uzkrāt spēkus ārpus perējuma. Gauras paliek pie mums ziemot, bet dižpīles aizlido ziemot uz Rietumeiropu.

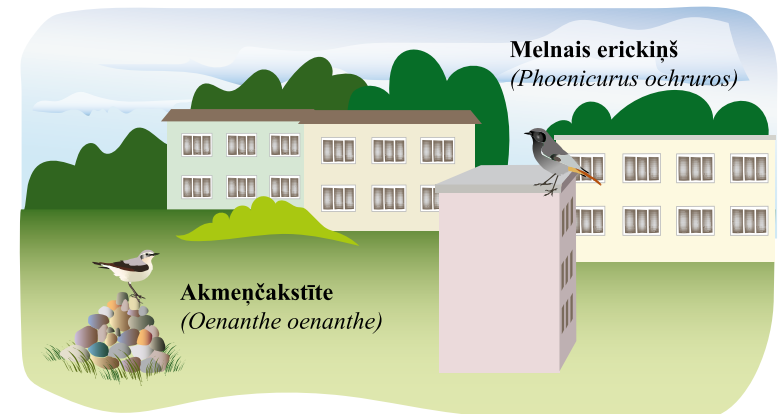

Upes tārtiņš
(*Charadrius dubius*)

Apdzīvotu vietu putni

Daļa no sugām ligzdo cilvēku apdzīvotās vietās, ierīkojot ligzdas gan ēkās un citās konstrukcijās (piemēram, elektrības stabos), gan dārzos un mauriņos pie mājām. Tipiski apdzīvotu vietu putni ir visiem zināmie mājas baloži (*Columba livia*), mājas zvirbuli (*Passer domesticus*), mājas čurkstes (*Delichon urbicum*), pelēkās vārnas (*Corvus corone*) un melnie meža strazdi (*Turdus merula*). Kolkā saimniecības ēku nišās ligzdo melnie erickiņi (*Phoenicurus ochruros*), kurus viegli var atpazīt pēc raksturīgās balss un dziesmas, turklāt šie putni dzied gaišās dienas visā garumā – no agra rīta līdz vēlam vakaram, reizēm uzdzied pat vēlā rudenī. Zināmā mērā pie apdzīvotu vietu putniem mūsdienās varam pieskaitīt arī sudrabkaijas (*Larus argentatus*), kas kopš 1970. gadiem iemācījušās sadzīvot ar cilvēkiem, taisot ligzdas un izperinot mazuļus uz ēku jumtiem. Arī Kolkā pēdējos gados uz ēku jumtiem var pamanīt perējošas kaijas vai mazuļus, īpaši pie ostas.

Pagalumus ar laukakmeņu krāvumiem vai atsevišķus lielus akmeņus/betona blokus apdzīvo akmeņčakstītes (*Oenanthe oenanthe*). Parasti šos putnus pamana pēc to uztraukuma uzvedības, kad cilvēks tuvojas viņu ligzdošanas teritorijai – putns lēkā pa akmeņiem, izrādot neapmierinātību, un brīdina ar svilpieniem. Ligzdas ierīko akmeņos un dažādos saimniecības priekšmetos, piemēram, caurulēs un metāla lūžņu kaudzēs. Tuvu cilvēkiem dzīvo arī viens no eksotiskākajiem Latvijas putniem – pupuķis (*Upupa epops*), apdzīvojot cilvēku veidotās konstrukcijas un koka ēkas. Neskatoties uz košo apspalvojumu un vidējo izmēru, šie putni necenšas pievērst cilvēku uzmanību, barojas uz zemes, ar garo knābi meklējot iemīļotāko barības objektu – zemesvēzi. Pupuķi ligzdo arī koku dobumos, strazdu būrišos, dažādos caurumos koka būvēs, reizēm arī akmeņu krāvumos. Pēc mazuļu izlidošanas no ligzdas kādu laiku pupuķus var novērot nelielos bariņos – pieaugušos

Akmeņčakstīte
(*Oenanthe oenanthe*)

Melns erickiņš
(*Phoenicurus ochruros*)

Sudrabkaija (*Larus argentatus*)
ligzdā uz Kolkas ostas jumta 29.04.2018.
Foto: Ruslans Matrozis.

15.06.2011. Kolkā novērota ļoti netipiska,
pilnīgi albīna pelēkā vārņa (*Corvus corone
cornix*), kopā ar normāli krāsotu īpatni.
Foto: Helmutis Hofmanis.

putnus un 2–4 jaunos putnus, kurus var atšķirt pēc apspalvojuma. Blakus cilvēkiem dzīvo arī viens no skaistākajiem baložiem – gredzenūbele (*Streptopelia decaorto*), kas parādījusies Latvijā vien 1960. gados, strauji izplatījusies, apdzīvo vairāk Latvijas dienvidu daļu. Dziedošos tēviņus var sadzirdēt un pamanīt uz vadiem vai kokos arī Ziemeļkurzemes ciemos, piemēram, Kolkā. Līdzīgi kā citas baložu sugas, ziemas mēnešos gredzenūbeles uz nakšņošanu pulcējas baros, kad vienā kokā var saskaitīt pat dažus desmitus īpatņus.

Lauku putni

Slīteres NP ir vairāki lauku masīvi un daudz nelielu tīrumu. Ligzdošanai piemērotās vietās dzīvo grieze (*Crex crex*), kuru maijā un jūnijā var dzirdēt «griežot» pa dienu, bet visvairāk vēlos vakaros un naktīs. Šiem putniem ir vajadzīga īsa zāle, tāpēc nav daudz vietu, kur šos putnus var sastapt. Barojas griezes ar sliekām, dažādiem kukaiņiem, reizēm ar sīkajām vardēm, arī ar sēklām un augu daļām. Ligzdu ierīko uz zemes, tēviņi perēšanā un mazuļu izvēšanā nepiedalās. Griezēm patīk staigāt, pat iztraucēts īpatnis cenšas aizskriet un noslēpties zālē, vien retākos gadījumos aizlido. Grieze ir tālais migrants, ziemo centrālajā un DA Āfrikā, migrē

Brūnā čakste
(*Lanius collurio*)

Grieze
(*Crex crex*)

naktīs, lidojumā redzama ļoti reti. Agrāk bija pat ticējums, ka griezes no Āfrikas uz ligzdošanas vietām atgriežas ar kājām, jo cilvēki nebija redzējuši tās lidojumā.

Laukirbe (*Perdix perdix*) Kolkas ciemā pie «Ūšu»
mājām. Foto: Oļegs Mizinenko.

Viena no Kolkas «Ūšu» piemājas teritorijas un tās apkārtnes netipiskajām apdzīvotajām ir laukirbe (*Perdix perdix*). Parasti šie putni mīt lielākos lauku masīvos, bet dažu pāru ligzdošana un regulāra klātbūtne konstatēta arī ārpus lielajiem laukiem – Kolkas ciemā, kuru apskauj lieli meža masīvi un jūra. Reizēm šos putnus var nejauši sastapt pie «Ūšu» mājām, ceļmalā vai pat kāpās pie Kolkasraga. Laukirbes ir nometnieces, tālus attālumus nepārlido, dzīves lielāko daļu pavada uz zemes, pārvietojoties ar stiprajām kājām. Bargu ziemu laikā daudz šo putnu iet bojā, bet vietām cilvēki tiem palīdz pārzīmot, piebarojot ar graudiem un atbrīvojot kādu laukumu no sniega, lai putni barības meklējumos varētu tikt pie zemes virsmas. Vēl viens raksturīgs lauku ainavu iemītnieks ir brūnā čakste (*Lanius collurio*), kuru parasti var ieraudzīt krūma galā vai zaru kaudzē – tūpat uz medību torņa – no kura novērojama apkārtnē, meklējot sienāžus, spāres, reizēm arī ķirzakas un mazākus putniņus. Vasaras beigās šajās vietās čakstes uzturas grupās kopā ar jaunajiem putniem. Zināmā mērā pie lauku putniem varētu pieskaitīt niedru liju (*Circus aeruginosus*), kas ierīko ligzdas kādā mitrā ieplakā, ezeros un dīķos, bet lido baroties uz laukiem, medījot sīkus zīdītājus, putnus un citas sīkas radības. Lido lēni, planējot virs lauka vai ceļmalas, bet, ieraugot potenciālu medījumu, pikē ar garajām kājām pa priekšu, un veiksmes gadījumā paceļas no zemes ar medījumu.

Purva putni

Latvija ir bagāta ar purviem, bet Slīteres NP lepnums ir unikālais Bažu purvs. Šajā purvā ligzdošanas periodā novērots mazākais no mūsu ligzdojošajiem dienas plēšputniem – purva piekūns (*Falco columbianus*), kas barojas ar kukaiņiem, medījot tos virs purva un netālu esošajiem atklātajiem meža laukumiem. Ligzdu ierīko citu putnu, visbiežāk pelēko vārnu, vecajās ligzdās. Ir jāatzīmē, ka vārņas no purviem pakāpeniski pārgājušas uz ligzdošanu tuvāk cilvēkiem, tāpēc piekūniem parādījušās grūtības ar savas ligzdvieta ierīkošanu. Ir pat zināmi gadījumi, kad ligzdas tika ierīkotas uz zemes. Cilvēkam atrodoties piekūnu ligzdošanas vietu tuvumā, pieau-

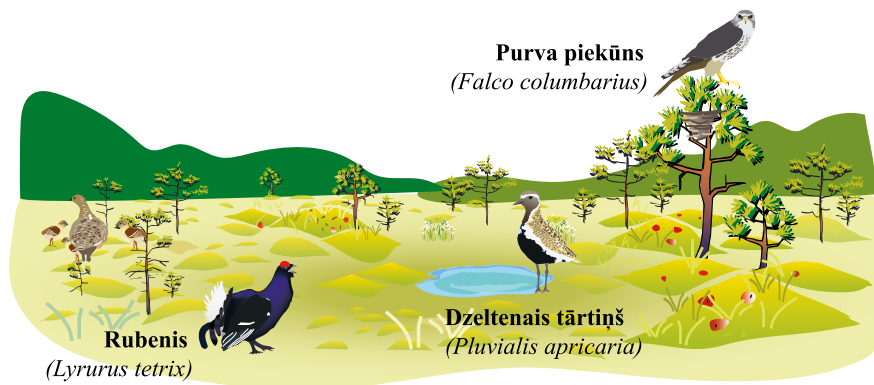
Lielās čakstes (*Lanius excubitor*)
ligzdošanas biotopā purvā.
Foto: Oļegs Miziņenko.

Purva piekūni (*Falco columbarius*) mazuļi
ligzdā. Foto: Oļegs Miziņenko.

gušie putni aktīvi parāda neapmierinātību, kliežot un uztraukti lidinoties. Šādos gadījumos labāk šo vietu pamest, lieki netraucējot. Pievēršot uzmanību cilvēkiem, pieaugušie putni var nepamanīt kāda cita plēsēja klātbūtni, piemēram, kraukļa, kas perējošo putnu prombūtnes laikā var apēst dējumu vai mazuļus. Neskatoties uz mazo izmēru, piekūni ir drosmīgi un nepieciešamības reizē uzbrūk pat lielajiem ērgļiem, tos padzenot no savas teritorijas. No citiem, tieši ar purviem saistītiem dienas plēsīgajiem putniem, jāatzīmē Latvijā ļoti reti sastopamo čūskērgli (*Circetus gallicus*). Šīs sugas barības specializācija ir norādīta nosaukumā – ērgli medī purvos mītošās odzes, reizēm arī ķirzakas, vārdes un putnus. Čūska tiek norīta vesela, ar galvu pa priekšu. Čūskērgļus var ieraudzīt visai reti, tie dzīvo klusi, vien rieta laikā var izdoties dzirdēt to balsis. Ligzdā izaug tikai viens mazulis. No augstajam purvam tipiskajiem bridējputniem var atzīmēt dzelteno tārtiņu (*Pluvialis apricaria*), kas ierīko ligzdu purva akačos. Izvestie mazuļi, vecāku pieskatīti, kājām pārvietojas pa purvu, meklējot barībai sīkus kukaiņus. Šo sugu var vieg-

li pamanīt pēc raksturīga, diezgan skaļa uztraukuma sauciena, ko tārtiņi izdod, pamanot cilvēka tuvošanos ligzdošanas teritorijai. 80. gadu sākumā Bažu purvā uzskaitīti 5–8 dzelteno tārtiņu pāri. Arī lielā čakste (*Lanius excubitor*) ir tipisks augsto purvu apdzīvotājs, ligzdas vij purva priedītēs. Šie putni ir plēsēji, meklē medījumu no paaugstinājumiem – nelielu koku galiem, bet ārpus ligzdošanas sezonas uzturas lauksaimniecības zemēs, par medību posteņiem izvēloties vadus, žogus, zīmju stabus u.tml. vietas. Pārtiek no lieliem kukaiņiem, sīkiem zīdītājiem (pelēm) un maza izmēra putniem, mazo medījumu apēdot uzreiz, bet lielāko uzdurot uz asa zariņa un apēdot pa daļām. Ārpus ligzdošanas laika lielā čakste veido uzkrājumus, nomedītos dzīvniekus uzdurot uz asiem priekšmetiem, lai pēc laika atgrieztos un notiesātu. Bažu purvs ir viena no lielākajām rubeņa (*Lyrurus tetrrix*) rieta vietām Baltijā, piemēram, 19.04.2009. tur uzskaitīti 66 rubeņu tēviņi.

Purva piekūns
(*Falco columbarius*)

Rubenis
(*Lyrurus tetrrix*)

Dzeltenais tārtiņš
(*Pluvialis apricaria*)

Meža putni / Forest birds

Slīteres Nacionālā parka robeža / Border line of Slītere National Park

Putnu vērošanas vietas / Birdwaching hotspots

- 1 Kolkas rags / Cape Kolka
- 2 Putnu vērošanas tornis un Priežu dabas taka / Birdwaching tower and Priežu hiking trail
- 3 Pēterezera dabas taka / Pēterezera hiking trail
- 4 Šlīteres dabas taka / Šlīteres hiking trail
- 5 Ēvažu dabas taka un stāvkrasts / Ēvažu hiking trail and Sea Cliffs

Autoceļš / Road: Kolka – Ventspils

Piekaste / Coastline

- Mednis / Tetrao urogallus
- Meža pūce / Strix aluco
- Mežirbe / Tetrastes bonasia
- Sloka / Scolopax rusticola
- Trīspirkstu dzenis / Picoides tridactylus
- Urālpūce / Strix uralensis
- Vakarlēpis / Caprimulgus europaeus

Kolkasrags

B A L T I J A S
J Ū R A

R Ī G A S
L Ī C I S

5

2 1

Mellsilupe

ROJA

VENTSPILS

4

DUNDAGA

3

Mazirbe

Sikrags

Seskiems

Lapmežciems

Šlītere

Cirstes

Milzgrāvis

Dūmele

Mellsils (Melsils)

Aizklāņi

Ezermuīža

Vaide

Saunags

Pitragi

Košrags

Mazirbe

Pitragupe

Pitragi

Kolka

Jūrmalas putni / Birds on the coast

Slīteres Nacionālā parka robeža / Border line of Slītere National Park

Putnu vērošanas vietas / Birdwaching hotspots

- ① Kolkas rags / Cape Kolka
- ② Putnu vērošanas tornis un Priežu dabas taka / Birdwaching tower and Priežu hiking trail
- ③ Pēterezera dabas taka / Pēterezera hiking trail
- ④ Šlīteres dabas taka / Šlīteres hiking trail
- ⑤ Ēvažu dabas taka un stāvkrasts / Ēvažu hiking trail and Sea Cliffs

Autoceļš / Road: Kolka – Ventspils

Piekaste / Coastline

- Stepes čipste / *Anthus campestris*
- Baltā cielava / *Motacilla alba*
- Lielā gaura / *Mergus merganser*
- Mazais zīriņš / *Sternula albifrons*
- Parastais šņibītis / *Calidris alpina*
- Sāmsalas dižpīle / *Tadorna tadorna*
- Upes tārtiņš / *Charadrius dubiu*
- Upes zīriņš / *Sterna hirundo*

Kolkasrags

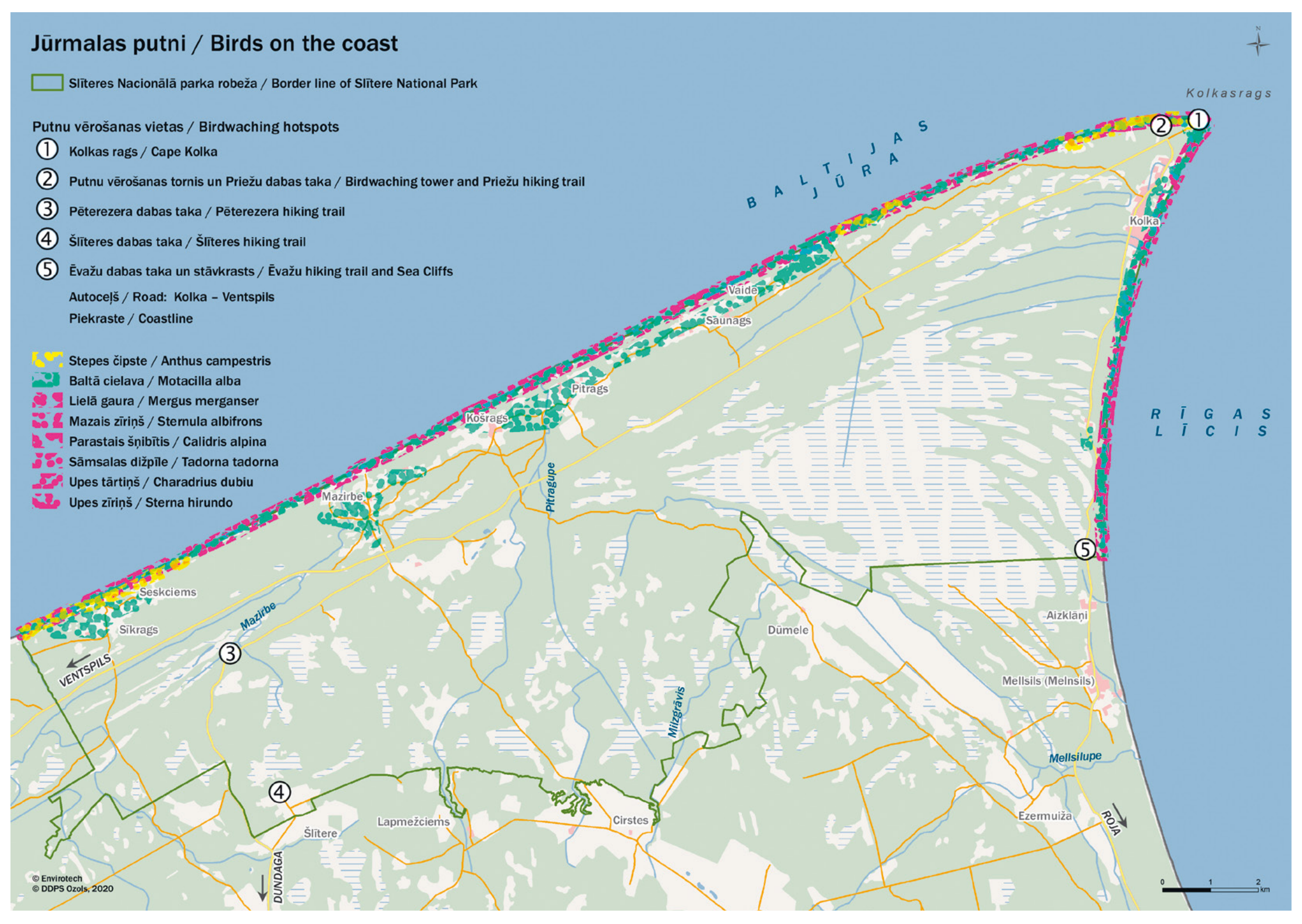
B A L T I J Ū R A S

R Ī G A S
L Ī C I S

⑤

③

④

Apdzīvoto vietu putni / Birds in human settlements

Slīteres Nacionālā parka robeža / Border line of Slītere National Park

Putnu vērošanas vietas / Birdwaching hotspots

- ① Kolkas rags / Cape Kolka
- ② Putnu vērošanas tornis un Priežu dabas taka / Birdwaching tower and Priežu hiking trail
- ③ Pēterezera dabas taka / Pēterezera hiking trail
- ④ Šlīteres dabas taka / Šlīteres hiking trail
- ⑤ Ēvažu dabas taka un stāvkrasts / Ēvažu hiking trail and Sea Cliffs

Autoceļš / Road: Kolka – Ventspils

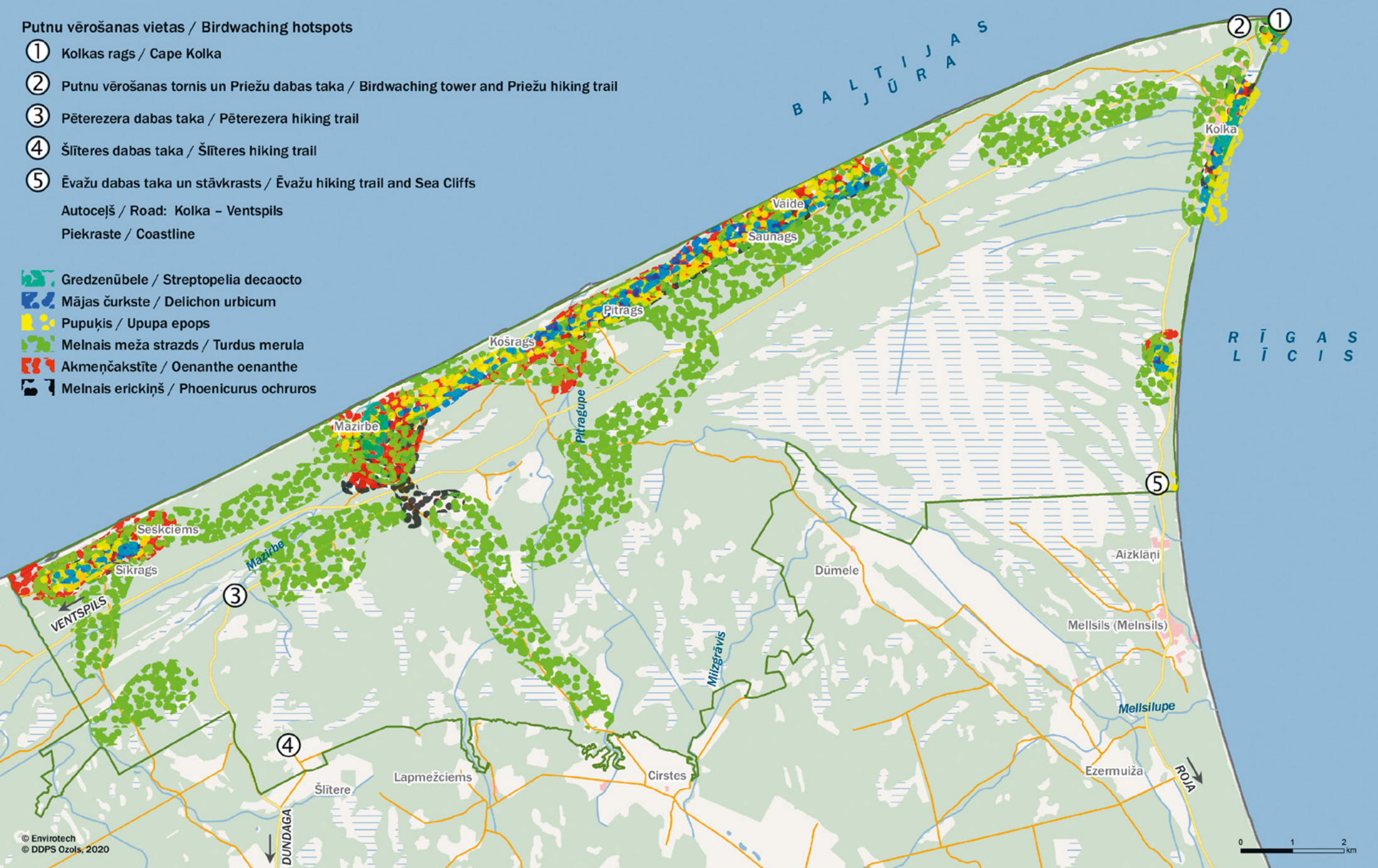
Piekaste / Coastline

- Gredzenūbele / *Streptopelia decacocto*
- Mājas čurkste / *Delichon urbicum*
- Pupuķis / *Upupa epops*
- Melnais meža strazds / *Turdus merula*
- Akmeņčakstīte / *Oenanthe oenanthe*
- Melnais erickiņš / *Phoenicurus ochrurus*

Kolkasrags

B A L T I J Ū R A S

R Ī G A S
L Ī C I S

Lauku putni / Meadow birds

Slīteres Nacionālā parka robeža / Border line of Slītere National Park

Putnu vērošanas vietas / Birdwaching hotspots

- 1 Kolkas rags / Cape Kolka
- 2 Putnu vērošanas tornis un Priežu dabas taka / Birdwaching tower and Priežu hiking trail
- 3 Pēterezera dabas taka / Pēterezera hiking trail
- 4 Šlīteres dabas taka / Šlīteres hiking trail
- 5 Ēvažu dabas taka un stāvkrasts / Ēvažu hiking trail and Sea Cliffs

Autoceļš / Road: Kolka - Ventspils

Piekaste / Coastline

- Brūnā čakste / *Lanius collurio*
- Grieze / *Crex crex*
- Laukīrbe / *Perdix perdix*
- Niedru lija / *Circus aeruginosus*

Kolkasrags

B A L T I J Ū R A S

R Ī G A S
L Ī C I S

Kolka

Vāide

Saunags

Pitrags

Košrags

Mazirbe

Seskciems

Sikrags

Mazirbe

VENTSPILS

Dūmele

Aizklāņi

Mellsils (Melsils)

Mellsilupe

Ezermuīža

ROJA

Šlītere

Lapmežciems

Cirstes

DUNDAGA

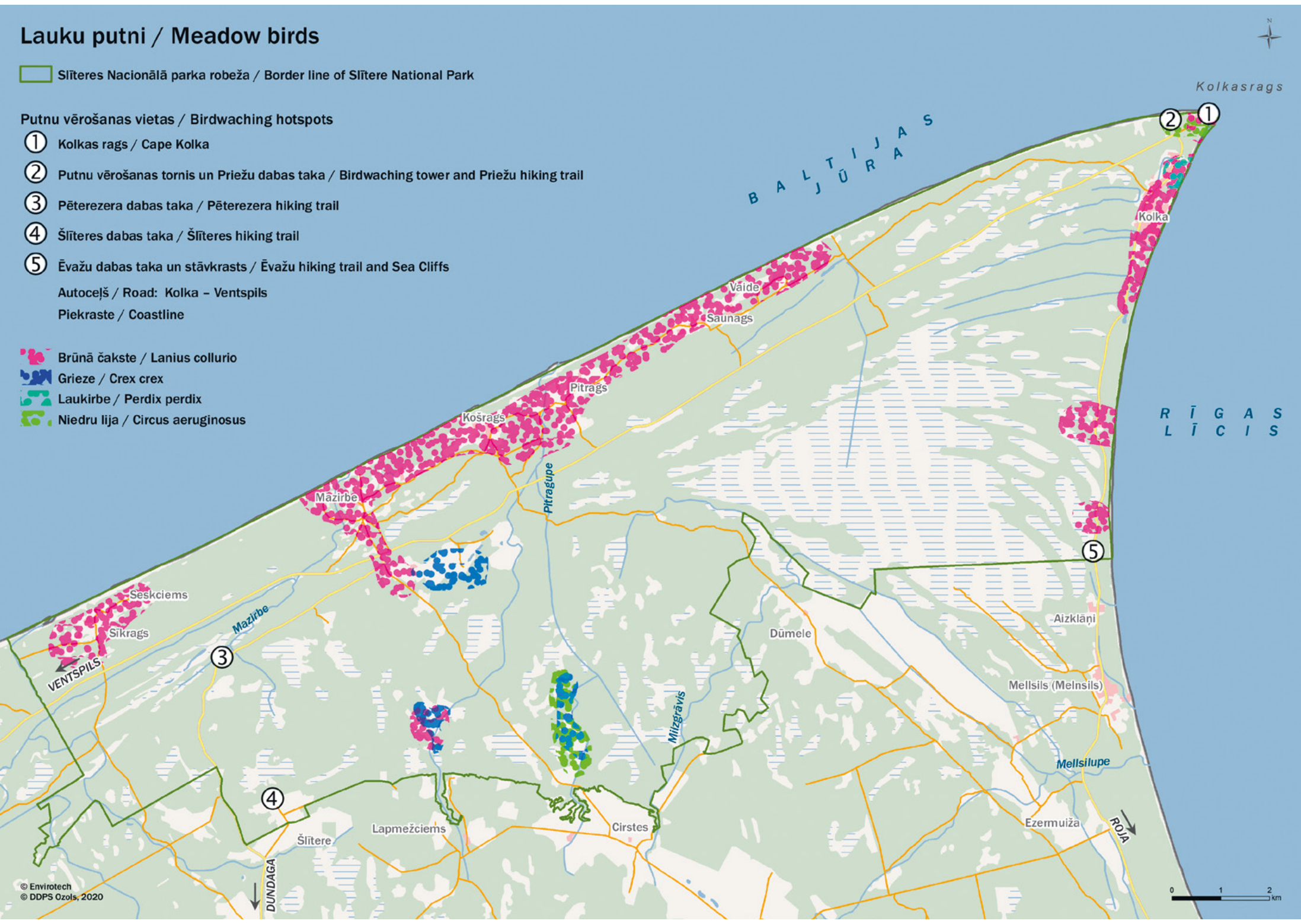
3

4

5

2

1

Purva putni / Mire birds

Slīteres Nacionālā parka robeža / Border line of Slītere National Park

Putnu vērošanas vietas / Birdwaching hotspots

- 1 Kolkas rags / Cape Kolka
- 2 Putnu vērošanas tornis un Priežu dabas taka / Birdwaching tower and Priežu hiking trail
- 3 Pēterezera dabas taka / Pēterezera hiking trail
- 4 Šlīteres dabas taka / Šlīteres hiking trail
- 5 Ēvažu dabas taka un stāvkrasts / Ēvažu hiking trail and Sea Cliffs

Autoceļš / Road: Kolka - Ventspils

Piekaste / Coastline

Purva piekūns / *Falco columbarius*

Dzeltenais tārtiņš / *Pluvialis apricaria*

Rubenis / *Lyrurus tetrix*

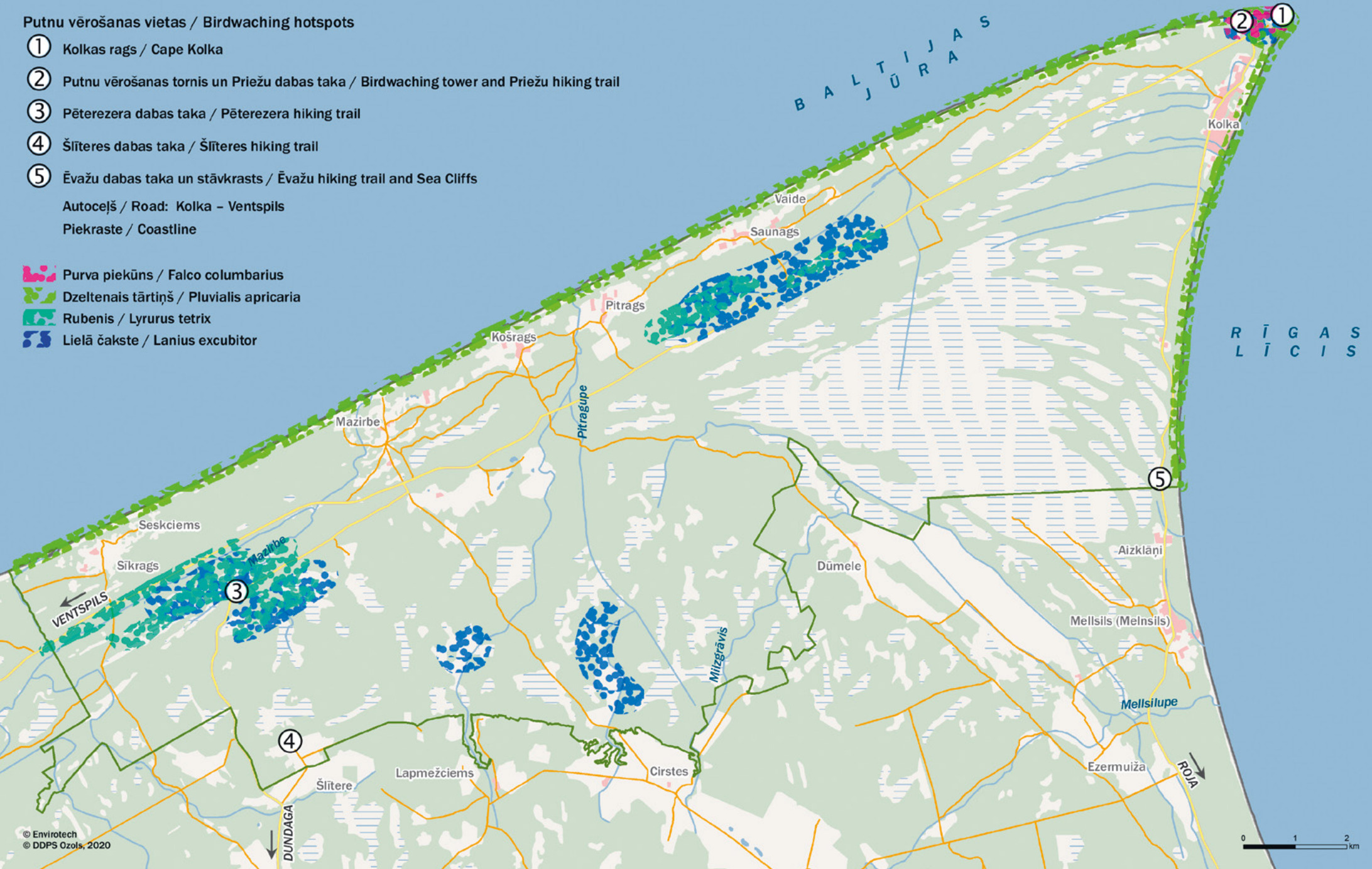
Lielā čakste / *Lanius excubitor*

Kolkasrags

B A L T I J A S
J Ū R A

R Ī G A S
L Ī C I S

Putnu migrācija – dabas šovs

Latviju šķērso Baltās – Baltijas jūras putnu migrācijas ceļš, pa kuru katru gadu visos gadalaikos, visvairāk pavasaros un rudenos, pārvietojas miljoniem putnu no vairāk nekā 250 sugām. Masveidīgo putnu pārvietošanos veicina bargie ziemas apstākļi ziemeļos, bet labvēlīgie apstākļi ligzdošanas laikā.

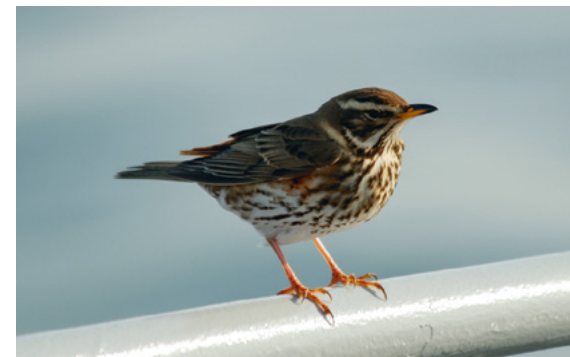
Migrācijas periods ir labākais laiks, kad pieredzējuši putnu vērotāji dienas laikā no viena punkta var noteikt vizuāli un atpazīt pēc balss simts un pat vairāk putnu sugu. Migrējošie putni lido plašā frontē, katrai grupai ir sava pārlidojuma taktika un fenoloģija, atkarīga no dažādiem apstākļiem – attālumiem, ligzdošanas perioda, ziemošanas vietas u.c. Migrācijas periods dažādām sugām ilgst no dažām dienām līdz 3–4 mēnešiem. Tas ir sarežģīts un pat bīstams putna dzīves posms, ko ietekmē daudzi faktori – meteoroloģiskie apstākļi visā pārlidojumu periodā, iespēja atrast pietiekoši barību, lai uzkrātu enerģiju un atjaunotu tālajiem lidojumiem nepieciešamo tauku slāni. Putnu pieredzi veido zināšanas par vietām, kur var droši apstāties, baroties un atpūsties, un arī veiksmē, lai pārlidojuma laikā netiktu apēsti. Pārlidojumu trasē ir daudz bīstamu vietu un apstākļu: cilvēka izraisīts vides piesārņojums un sabūvētas konstrukcijas (vadi, bākas), putnu medību vietas, plēsīgie putni un dzīvnieki.

Gar Latvijas piekrasti putnu migrācija ir izteiktākā, jo jūra ir dabiska barjera daudzām sugām, kas izvēlas lidot gar sauszemi. Pavasaros Ziemeļkurzemē ceļā uz ziemeļiem koncentrējas miljoniem putnu, bet rudenos migrācija tur nav tik izteikta. Vairākām sugām migrācija vai pārvietošanās nelielos attālumos vērojama arī ziemas mēnešos. Viens no putnu grūtākajiem migrācijas posmiem iet pāri jūrai, jo no Kolkasraga tuvākā sauszeme, izņemot Kolkas bākas salu, ir Sāremā salas DR mala (Serves pussala), līdz kurai no Kolkasraga taisnā līnijā ir 32 km. Pārējiem putniem, kuri virzās ZA virzienā, tuvākā zeme ir Roņu sala (35 km) un Igaunijas R piekraste (93 km).

Briesmas migrējošajiem putniem

Sauszemes putni cenšas pārlidojumu laikā lidot virs sauszemes, kur nepieciešamības gadījumā, iestājoties nogurumam, izsalkumam vai sliktiem meteoroloģiskiem apstākļiem, ir iespēja nolaisties un atpūsties. Lidojot lielākus attālumus virs atklātās jūras, šādu iespēju ir gaužām maz – nereti putni atpūšas uz kuģiem jūrā vai nelielām salām, piemēram, uz Kolkas bākas salas. Baltijas jūra ir samērā maza, bet, to šķērsojot, katru gadu iet bojā simtiem tūkstošu sauszemes putnu – dažādu negatīvu

apstākļu dēļ noslīkstot. Arī kaijas nereti cenšas lidojumā notriekt mazos putnus, apzinoties viņu nespēju pacelties no ūdens. Par to var pārliecināties, migrācijas periodos pievērsot uzmanību jūrmalas izskalojumu zonai, kur pat nelielos liedaga posmos var atrast līdz desmitiem strazdu, cīruļu un citu sauszemes putnu spārnu un astu. Piemēram,

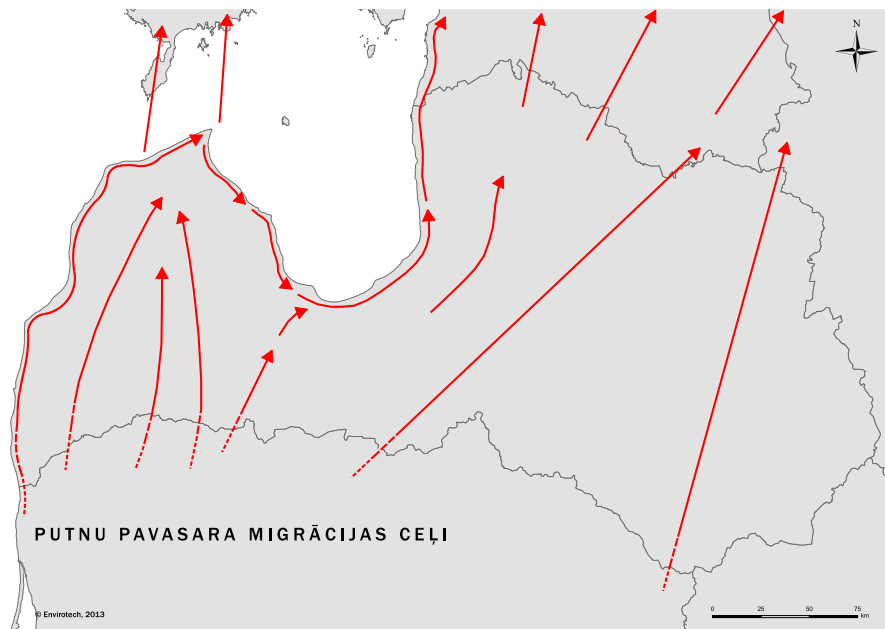

Pārlidojuma laikā noguris plukšķis (*Turdus iliacus*) nolaidies uz kuģa Irbes šaurumā.
Foto: Aleksejs Kuročkins.

veicot jūras izskaloto putnu uzskaites 30.04.2011., diviem uzskaites veicējiem 16 km Irbes šauruma jūrmalas posmā (no Miķeļtorņa līdz Ovišiem) izdevās atrast 501 putnu liķus vai to atliekas (no 1 līdz 78 putniem uz 1 km piekrastes, vidēji 31 putns/km) no 27 sugām. Lielākā skaitā atrasti: 142 dziedātājstrazdi, 74 plukšķi, 67 žubītes, 43 melnie meža strazdi, 40 pelēkie strazdi un 42 sarkanriklītes. Migrējošo putnu straumei seko dienas plēsīgie putni, piemēram, zvirbuļvanagi, kas aktīvi medī migrantus visā ceļa garumā. Daudzi putni iet bojā migrācijas laikā, īpaši miglas apstākļos, nositoties elektrības un citos vados. Putnus piesaista arī apdzīvotu vietu apgaismojums, apžilbinoties tie var ietriekties kādās konstrukcijās.

Putnu pavasara migrācija

Putnu pavasara migrācija sākas jau februārī, kad agrie ligzdotāji cenšas ātrāk atgriezties savās ligzdošanas teritorijās, kamēr konkurenti nav aizņēmuši teritoriju. Daļa sugu ziemas beigās meklē iespējas atrast barību uz tikko atkusušiem zemes gabaliem, kur saglabājušās barības paliekas. Kā pirmie pavasara migranti Kurzemē ierodas lauku cīruļi (*Alauda arvensis*), meža baloži (*Columba oenas*), ķīvītes (*Vanellus vanellus*), kā arī ūdensputni – pīles, zosis un gulbji. Savukārt, ja pavasarim tipiskie laika apstākļi kavējas un ziema ieilgst, pirmie atlidojušie gājputni, nespējot atrast pietiekami daudz barības, spiesti atgriezties atpakaļ. Marta beigās Kolkasragā parasti ir novērojams pirmo migrantu plūsmas skaitliskais maksimums. Līdz pat maija beigām, kad Kurzemē ierodas pēdējie migranti, pārsvarā sugas, kas atlido no tālajām ziemošanas teritorijām Āfrikā, migrējošo putnu skaits regulāri papildinās ar jaunām sugām. Periods ar maksimāli iespējamo migrējošo putnu sugu skaitu Ziemeļkurzemē ir aprīļa beigās.

Katru pavasari, sākot no februāra beigām līdz maija beigām, pārī Latvijai no D/DR uz Z/ZA iet aktīvs putnu migrācijas ceļš, gan virs sauszemes, gan virs jūras. Ziemeļkurzemē putnu ceļi krustojas Kolkasragā, kur vērojama lielākā migrantu koncentrācija. No turienes putni izvēlas ceļu pāri jūrai uz tuvāko Igaunijas sauszemi – Sāremā vai Roņu salu, vai rietumu piekrasti. Daļa izvēlas lidot pa drošāko maršrutu, izvairoties no jūras šķērsošanas – gar Rīgas jūras līča malu ceļā uz Igauniju vai Krieviju.

Putnu rudens migrācija

Rudens migrācija daļai no sugām sākas jau jūnijā un jūlijā, kad neligzdotāji un jau noliģzdojušie (ar jaunajiem putniem) pulcējas baros un uzsāk klejošanu vai pārlidojumus nelielos attālumos, meklējot labākās barošanās vietas. Jūlijā Ziemeļkurzemes piekrastē novērotas arī dažu sugu ūdensputnu migrācijas uz spalvu maiņas vietām, kā arī kajiveidīgo putnu – kaiju un zīriņu populāciju – koncentrēšanās pie Kolkasraga, kur ir labākās barošanās vietas. Sākot no jūlija sākuma uz Latvijas jūras piekrasti atlido liels migrējošo bridējputnu skaits, sasniedzot maksimumu augustā un septembrī. Atšķirībā no pavasara migrācijas taktikas, rudenos Kolkasragā nav tik izteiktas sauszemes putnu migrācijas, jo daļa putnu koncentrējas pie Sāremā salas Serves pussalas un šķērso jūru virzienā uz Ovišiem. Tikai pie rietumu vējiem daļa no šiem migrantiem sasniedz arī Kolkasragu, pielidojot no jūras puses, un turpina migrāciju uz dienvidiem gar piekrasti. Lielākais migrantu skaits rudenos Kolkā ir atzīmēts septembrī.

Putnu atpakaļ ceļošana sākas jau jūlijā un turpinās līdz ziemas sākumam, kad putni uzsāk savu migrāciju vai nelielus pārlidojumus D un DR virzienā uz labākajām barošanās un atpūtas vietām. Migrācijas trase lielākoties iet gar sauszemi, atduroties pret jūras piekrasti, lielākā daļa migrantu Igaunijas pusei pārlido gar Sāremā salas Sīrves pussalu un tad šķērso jūru, izlidojot pie Ovišiem. Citi putni lido no Igaunijas R piekrastes caur Roņu salu Kurzemes virzienā vai plašā frontē pārlido virs Vidzemes Lietuvas virzienā.

Dienas un nakts migranti

Lielākā putnu daļa migrē dienas gaišajā laikā, bet ir daudz arī tādu sugu, kas pārvietojas tumšajā laikā: dūkuri, zosis, dumpji, slokas, griezes, strazdi, sarkanrīklītes, kā arī nakts/krēslā aktīvās sugas – pūces, vakarlēpji u.c. Ornitologi iemācījušies skaitīt migrējošus putnus, vērojot tos ar teleskopu uz pilnmēness fona vai speciālu prožektoru gaismā. Daļu no šiem migrantiem var konstatēt pēc balss, kuru tie izdod lidotumā, neredzot pašus putnus. Piemēram, izteikta balss ir lielajam dumpim, kas uzsāk migrāciju no lielajām niedru audzēm, reizēm turas arī bariņos un izdod skaņas, komunicējot savā starpā. Nakts laikā daudzi putnu bari pārvietojas samērā augstu debesīs.

Migrējošie putni Slīteres NP un apkārtnē

Gārgales un dūkuri. Abu grupu putni samērā bieži sastopami jūras piekrastē, ar asiem knābjiem meistārīgi ķerot sīkas zivis. Gārgales ligzdo Eiropas ziemeļos, bet ievērojamu laiku ārpus ligzdošanas sezonas pavada tieši jūrās, kur barojas samērā tālu no krasta. Latvijā ir novērotas četras gārgaļu sugas, divas visai bieži sastopamas – melnkakla gārgale (*Gavia arctica*) un brūnkakla gārgale (*Gavia stellata*). Ziemeļkurzemes piekrastes jūrā tās var ieraudzīt gandrīz visu gadu, mazāk vasaras mēnešos. Pavasara migrācijas maksimums šīm divām sugām sakrīt ar citiem ziemeļos ligzdojošajiem putniem, kas masveidā migrē īsi pirms sniega kušanas ziemeļu tundrās – sākot no aprīļa beigām un visu maiju. Pēc ligzdošanas sezonas gārgales pie mums atlido septembrī, ziemas mēnešos daļa pārziemo Baltijas jūrā. Divas ļoti reti Latvijā sastopamas sugas – polāro gārgali (*Gavia immer*) un dzeltenknābja gārgali (*Gavia adamsii*) – pēdējās desmitgadēs dažās reizēs novēroja jūrā pie Kolkas (janvārī, maijā un jūlijā). No piecām Latvijā sastopamajām dūkuru sugām pie Kolkasraga jūrā visbiežāk var sastapt parastāko – cekuldūkuri (*Podiceps cristatus*). Ārpus ligzdošanas sezonas, no septembra līdz maijam, šeit var novērot pārlidojošus īpatņus, arī lielākās koncentrācijās (līdz pat 500-800) rudens mēnešos, bet pavasaros tie vienuviet pulcējas mazākā skaitā (līdz 50). Daži desmiti cekuldūkuru turpat arī pārziemo, ja jūra nav aizsalusi. Citas trīs dūkuru sugas – pelēkvaigu dūkuris (*Podiceps grisegena*), ragainais dūkuris (*Podiceps auritus*) un mazais dūkuris (*Tachybaptus ruficollis*) – Ziemeļkurzemes jūrmalā ir sastopamas daudz retāk.

Zosis. Latvijā ir sastopamas deviņas zosu sugas, bet par divām gribētos pastāstīt vairāk. Baltvaigu zoss (*Branta leucopsis*) ziemošanas vietas atrodas Vācijas rietumu daļā un Nīderlandē, bet uz ligzdošanas vietām Igaunijā, Somijā un Krievijas ziemeļos šie putni masveidīgi (ap 100 000 īpatņu) pārlido gar Baltijas jūras piekrasti un daļēji arī pār sauszemi. Pirmie migranti Latvijā tiek novēroti martā, bet lielākā skaitā pārlido maijā, kad dienas laikā piekrastē var uzskaitīt līdz vairākiem tūkstošiem īpatņu daudzus mazos baros. Kolkasragā uzskaitīto migrējošo baltvaigu zosu rekords reģistrēts 20.05.2009., kad divās stundās saskaitīti 7 035 pārlidojošie īpatņi. Rudeņos pirmie putni novēroti septembra vidū, sasniedzot maksimumu mēneša beigās, kad caur Kolkas dienas laikā pārlido ap 600–1000 īpatņu, pēdējie migranti atzīmēti novembra vidū. Otra suga – melngalvas zoss (*Branta bernicla*) pārziemo Rietumeiropas un Ziemeļeiropas valstīs (sākot no Dānijas, populācija ap 200 000), pavasaros uz ligzdošanas vietām Krievijas ziemeļos lido vairāk gar Baltijas jūras rietumu krastu. Tāpēc pavasaros pie mums melngalvas zosis novērotas ļoti reti, vasaras pirmajā pusē piekrastē regulāri var sastapt 1–4 vasarojošos īpatņus, kas atpalikuši no pārējiem migrantiem. Šie putni ir visai droši, pielaiž cilvēkus tuvumā

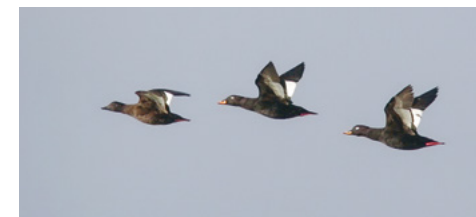
līdz dažiem desmitiem metru. Rudeņos Latvijas piekrastes jūrmalā melngalvas zosis sastopamas biežāk, bet, sākot ar 2010. gada rudens sezonu, ir atzīmēts, ka pie rietumu vējiem melngalvas zosis migrācijas trase nobīdās un iet gar Kolkasragu. Tad dienas laikā var uzskaitīt līdz pat vairākiem simtiem īpatņu daudzus mazos bariņos (24.09.2013. uzskaitīts 1 000 īpatņu). Kolkasrags ir labākā šīs sugas novērošanas vieta rudens migrācijā Latvijā!

Melngalvas zoss (*Branta bernicla*) bariņi pie Kolkas raga.
Foto: Ruslans Matrozis.

Melngalvas zoss (*Branta bernicla*).
Foto: Ruslans Matrozis.

Tumšās pīles (*Melanitta fusca*) lidojumā.
Foto: Oļegs Miziņenko.

Ūdensputni. Gar Ziemeļkurzemes jūrmalu un pa iekšzemi katru gadu pārlido miljoniem ūdensputnu, tai skaitā gulbji, zosis un pīles. No Kolkasraga novērotas 24 no 28 (85%) Latvijā reģistrētajām šo grupu sugām. Pie Kolkasraga pārlidojumu laikā var samērā regulāri vērot paugurknābja gulbjus (*Cygnus olor*) – parastāko no mūsu gulbjiem. Šie putni bieži pārlido gar jūras piekrasti un aplido Kolkasragu, iegriežoties Rīgas jūras līcī vai Irbes šaurumā. Retāk gulbji nolaižas jūrā, lai atpūstos, un pēc kāda laikā turpina savu ceļu. Divas dzeltenknābja gulbju sugas – ziemeļu gulbis (*Cygnus cygnus*) un mazais gulbis (*Cygnus columbianus bewickii*) – migrācijas periodos var novērot gandrīz visur Latvijā, tai skaitā arī Kurzemes piekrastes joslā. Gulbji bieži pārlido ģimenēs – baltie pieaugušie un pelēkie jaunie. Labākais laiks migrējošo gulbju vērošanai pie Kolkas ir marts, aprīlis un oktobris.

No pilēm Ziemeļkurzemes piekrastē ir jāatzīmē tipiskas jūras putnu sugas – kākaulis (*Clangula hyemalis*), melnā pīle (*Melanitta nigra*) un tumšā pīle (*Melanitta fusca*). Šīm sugām Irbes jūras šaurums ir ļoti nozīmīga barošanās un atpūtas vieta, kur tās masveidīgi uzturas no augusta līdz maijam. Pavasara migrācijas maksimumā (aprīļa otrajā pusē un maija pirmajā pusē) no Kolkasraga dienas laikā var uzskaitīt līdz desmit tūkstošiem šo pīļu. Vēl divas jūras pīļu sugas – garknābja gaura (*Mergus serrator*) un parastā pūkpīle (*Somateria mollissima*) šeit sastopamas regulāri, bet ne tik masveidīgi, pulcējoties baros no dažiem desmitiem līdz dažiem simtiem īpatņu. Citas pīļu sugas pārlido krietni mazākā skaitā, nereti tālu no krasta, bieži jauktos baros. Pie Kolkas novērotas arī visai reti sastopamas pīļu sugas – krāšņā pūkpīle (*Somateria spectabilis*) (1990) un Stellera pūkpīle (*Polysticta stelleri*) (2006, 2008).

Zvirbuļu vanags
(*Accipiter nisus*).
Foto: Ruslans Matrozis.

Bezdelīgu piekūns
(*Falco subbuteo*).
Foto: Ruslans Matrozis.

Dienas plēsīgie putni.

Latvijā līdz šim novērotas 29 dienas plēsīgo putnu sugas, no tām Kolkā reģistrētas 24 sugas (82%). Kolka ir labākā plēšputnu vērošanas vieta pavasara migrācijā Latvijā! Kolkas ģeogrāfiskais novietojums putnu migrācijas ceļā veido plēšputniem tā saukto migrācijas «pudeles kaklu», kad, pārlidojot virs sauszemes, migranti koncentrējas pie raga, no kura uzsāk jūras šķērsošanu. Masveidīgākās

sugas: zvirbuļu vanags (*Accipiter nisus*) (līdz 5 000 īpatņu sezonā, dienas rekords – 390 īpatņi), peļu klijāns (*Buteo buteo*) (līdz 3 000–4 000, dienas rekords – 200) un bikšainais klijāns (*Buteo lagopus*) (2 000–3 000, dienas rekords – 103). Pārējās sugas skaitot kopā – no 3 000 līdz 4 000 īpatņu sezonā. Kopskaitā pavasaros caur Kolkasragu pārlidojošo plēšputnu skaits vērtējams ap 13 000–16 000 īpatņu sezonā (no marta sākuma līdz maija beigām). Rudeņos migrācija caur Kolkasragu nav izteikta, jo daudzi plēšputni plašā frontē lido no Igaunijas D–DR virzienā, koncentrējoties Sāremā salas rietumu pusē, Serves pussalas ragā, bet no turienes, lidojot virs jūras uz Ovišiem, tālāk turpina ceļu gar Latvijas Baltijas jūras piekrasti.

Dienas plēšputniem ir divas migrācijas lidošanas taktikas: pirmās grupas sugas (vanagi, lijās, piekūni, klijas, zivju ērgļi) pārlido jebkuros laika apstākļos no agra

rīta līdz vēlam vakaram, bet otrās grupas sugas (klijāni, citi ērgļi) pirms lidošanas uzsākšanas no nakšņošanas punkta gaida siltās gaisa plūsmas, tāpēc Kolkasraga apkārtnē parādās vēlāk, parasti ap plkst. desmitiem no rīta, kad paaugstinās temperatūra. Šie putni uzlido augstu debesīs, riņķo un, sasniedzot atbilstošu augstumu, uzsāk lidošanu, planējot Sāremā salas virzienā, tādējādi patērējot mazāk enerģijas jūras šķērsošanai. Migrējošo putnu skaits Kolkasragā ir atkarīgs no meteoroloģiskajiem un barošanās apstākļiem. Reizēm, pēc vairākām lietainām dienām, vērojams lielāks migrantu pieplūdums, nekā ilgāku laiku pastāvot siltām dienām un migrācijai labvēlīgiem laika apstākļiem. Ir atšķirības arī pārlidošanas fenoloģijā, piemēram, Somijas un ziemeļu Krievijas populāciju putni Kolku masveidīgi šķērso aprīļa beigās un maijā, gaidot laiku, kad viņu ligzdošanas teritorijās izkusis sniega kārtā, savukārt Baltijas jūras valstīs ligzdojošās putnu populācijas aizlido krietni ātrāk. Tāpēc Kolkasragā vienas sugas migrējošus īpatņus var novērot divu vai triju mēnešu periodā. Ilgāku laiku Ziemeļkurzemē uzturas lielākie no mūsu dienas plēšputniem – jūras ērgļi (*Haliaeetus albicilla*), kas barojas, medījot dažādus ūdensputnus un kaijas tieši jūrā, bet pārējo laiku uzturas piekrastes mežos. Interesanti novērot ērgļu medības – putns pārlido zemu virs jūras, kad simtiem, pat tūkstošiem pīļu un citu ūdensputnu mūk no plēsēja. Tikai šādos apstākļos putnu vērotājs var ieraudzīt, cik daudz ūdensputnu uzturas jūrā, jo daļu no krasta nevar saskatīt. Pie veiksmes ar noķertu medījumu ērglis atgriežas piekrastes mežā, ziemas mēnešos medījumu notiesā turpat uz ledus gabala.

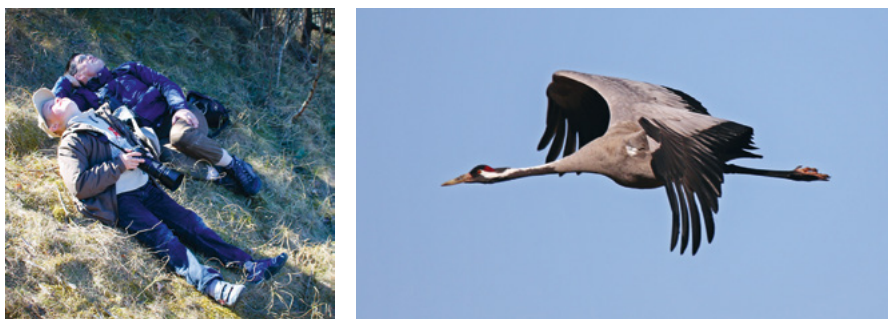
Bridējputni. Latvijā līdz šim reģistrēti 43 bridējputnu sugu novērojumi, lielākoties siltajā gadalaikā. Mūsu valsts klimats ļauj pārziemot vien dažām sugām, tādām kā vistilbe (*Lymnocyptes minimus*) un sloka (*Scolopax rusticola*), kas dzīvo slēptu dzīves viedu, pārziemojot pie neaizsalstošiem grāvjiem, avotiem un kanāliem ar straujāku ūdens kustību, bet ne visi šie ziemotāji nodzīvo līdz pavasarim. Visas citas bridējputnu sugas pārziemo Baltijas jūras valstu dienvidu un rietumu daļā, kā arī Rietumeiropas valstīs un Āfrikā, kur viņu dzīvei piemēroti biotopi nodrošina labus pārziemošanas apstākļus. Latvijā ligzdo 20 bridējputnu sugas, bet pārējās novērotas vien mi-

Migrējošie lietuvaiņi (*Numenius phaeopus*).
Foto: Ruslans Matrozis.

grācijas periodos. Bridējputni ir sabiedriski putni, bieži uzturas baros (no dažiem īpatņiem līdz vairākiem simtiem), bet labajās koncentrēšanās vietās pulcējas līdz dažiem tūkstošiem īpatņu vienlaikus. Tas ir saistīts ar specifiskiem biotopiem, kādi ir vajadzīgi šiem putniem barošanai, atpūtai un nakšņošanai. Daudzām sugām patīk lielu platību mitrāji – seklas jūras lagūnas un mitras palieņu pļavas, kurās pulcējas tūkstošiem daudzu sugu bridējputnu. Lielākās šādas vietas atrodas Vācijas, Polijas, Lietuvas un Igaunijas teritorijā, bet Latvijā krietni mazāk. Bridējputnu migrācija nereti notiek starp labākajām barošanās vietām, jo šie putni spējīgi vienā pārlidojumā bez apstāšanās šķērsot ievērojamus attālumus, daudzi no migrantiem pārlido salīdzinoši nelielu Latviju dažās stundās. Pastāvot negatīviem apstākļiem, daļa no migrantiem spiesta nolaisties, lai pabarotos, nogaidītu negaisu vai atpūstos. Slīteres NP jūrmalā lielākā daļa no bridējputniem vienkārši lido gar krastu, retāk nelielās grupās apstājas. Kolkasragā no 2006. līdz 2020. gadam novērotas 31 bridējputnu sugas, no tām dažas sugas ligzdo liedagā vai raga apkārtnes mežos, bet pārējās sastopamas tikai migrācijas periodos. Lielāki pārlidojošo bridējputnu bari novēroti pavasarī, kad putni pārvietojas daudz koncentrētākā veidā nekā rudenī. Daļa no bridējiem, kas lido gar Baltijas jūras Latvijas piekrasti, aiz Ovišu raga pagriežas uz Sāremā salas pusi, tāpēc nešķērso Slīteres NP jūrmalu. No lielākā skaitā migrējošajiem bridējiem varētu minēt kuitalu (*Numenius arquata*), lietuvaini (*Numenius phaeopus*) un jūras žagatu (*Haematopus ostralegus*) – visas šīs sugas ligzdo plašos apgabalos – Igaunijā, Somijā un Krievijā. Pārlidojumu laikā šie putni izdod saucienus, tāpēc tos vieglāk sadzirdēt un pievērst uzmanību pārlidojošajiem bariem.

Dzērve. Liels, krāšņs, skaļš un viegli atpazīstams putns. Katru gadu desmitiem tūkstošu īpatņu pavasaros un rudenī pārlido Latviju. Dzērves (*Grus grus*) piesaista cilvēku īpašu uzmanību ar palielu izmēru, skaļiem kliegzieniem un lidojumu kāšos. Pavasaros dzērvi bari regulāri novēroti Kolkasragā, turklāt pirms jūras šķērsošanas dzērves lidojumā riņķo pie raga, sarindojas un tikai tad startē. Pavasaros pirmie

Migrējošo dzērvi (*Grus grus*) vērošana no «Ūšu» pļavas Kolkā. Dzērve. Foto: Vladimirs Smislovs / Oļegs Miziņenko.

migrantu bari novēroti aprīļa sākumā, bet vēlākie – maija otrajā pusē, sasniedzot maksimumu aprīļa vidū (vietējais rekords atzīmēts 15.04.2012., kad uzskaitīti 3 975 pārlidojošie īpatņi). Rudenī no Kolkas ir mazāk zināmu novērojumu nekā pavasaros, bet septembra beigās atzīmēts maksimums, kad dienas laikā uzskaitīti ap 500–600 migrējošo dzērvi.

Kaijas un zīriņi. Kaijveidīgie putni ir neatņemama mūsu jūrmalas sastāvdaļa. Ziemeļkurzemes piekrastes ūdeņi ir kaiju un zīriņu izcila barošanās vieta, jo seklu mos ap ragu atrodas zivīm bagātas vietas. Izdevīgas atpūtas vietas kaijveidīgajiem ir Kolkas bākas salā un uz Kolkas ostas moliem, kā arī uz ūdens un liedagā. No šīm putnu grupām Latvijā novērotas 29 sugas, no tām Slīteres NP teritorijā esošajā jūrmalā – 22 sugas (75%). Sudrabkaijas (*Larus argentatus*) bieži var novērot atpūšoties liedagā baros vai lidojumā gar pašu krastu, meklējot izskalotas zivis. Daļa no šiem putniem lido baroties uz tālākiem jūras sēkļiem, citi iemācījušies dzīvot cilvēku tuvumā, barojoties ar dažādiem pārtikas produktiem, kas atrodami atkritumu tvertnēs un citās tiem pieejamās vietās. Vairāki šo putnu pāri ligzdo Kolkas ostas ēku jumtos. Nedaudz mazāka izmēra kaija – kajaks (*Larus canus*) – barojas galvenokārt atklātā jūrā, bet vētras laikā meklē patvērumu Ziemeļkurzemes piekrastē, pulcējoties baros līdz 400 īpatņiem. Pavasaros gar Kolkasragu migrē Latvijā mazākā kaija – mazais ķīris (*Hydrocoloeus minutus*). Pieaugušajiem putniem ir melna galva un spārnu apakšpuse, bet viss pārējais balts un gaiši pelēks, kājas – sarkanas. Arī šie putni barojas tālu jūrā, no ūdens virsmas paķerot mazās zivis, bezmugurkaulniekus un zooplanktonu.

Pieaugušie mazie ķīri (*Hydrocoloeus minutus*) atpūšas jūrmalā. Foto: Oļegs Miziņenko.

Cekulzīriņš (*Thalasseus sandvicensis*). Foto: Oļegs Miziņenko.

No zīriņiem Slīteres NP piekrastē pirmsligzdošanas un pēcligzdošanas sezonās regulāri un salīdzinoši nozīmīgā skaitā uzturas Igaunijas piekrastē ligzdojošie cekulzīriņi (*Thalasseus sandvicensis*). Šie putni pārtiek no sīkām zivīm, kuras nometī seklu mos virsslānī, piķējot no gaisa. Par nacionālā parka jūrmalas posma nozīmi šai

sugai liecina veikto uzskaišu rezultāti. Piemēram, jūrmalas posmā no Kolkas līdz Mazirbei 04.08.2001. uzskaitīti 344 īpatņi, no tiem 160 vienā barā, savukārt no Kolkasraga 23.09.2013. uzskaitīts ap 500 migrējošo cekulzīriņu. Arī lielais zīriņš (*Hydroprogne caspia*) samērā regulāri sastopams Ziemeļkurzemes jūrmalā, īpaši aprīlī un maijā, kā arī no augusta līdz oktobra sākumam. Šī suga migrē plašā frontē pāri visai Latvijai, lielākās koncentrācijas novērotas tieši iekšzemes ūdeņos, nevis piekrastē. Jūrmalā bieži sastopams upes zīriņš (*Sterna hirundo*), kuru var satikt no aprīļa sākuma līdz oktobra vidum. Tikai 1973. gada vasarā ornitologi uzzināja, ka šiem zīriņiem patīk atpūsties un nakšņot 5 km no krasta esošajā Kolkas bākas salā, kur uzskaitītas koncentrācijas līdz 100 un vairāk īpatņiem Iespējams, ka arī mūsdienās šo vietu upes zīriņi un jūras zīriņi (*Sterna paradisaea*) joprojām izmanto kā labu atpūtas un nakšņošanas vietu.

Klijkaijas un alki. Abu šo jūras putnu grupu īpatņus no krasta novērot pagrūti, jo tie uzturas tālu, medījot atklātā jūrā. Slīteres NP vēsturiski tika novērotas visas četras Latvijā sastopamās klijkaiju sugas. Šiem putniem patīk nevis pašiem medīt zivis, bet atņemt jau nomedītās kaijām un zīriņiem. Zinātniski šādu uzvedību sauc par kleptoparazītismu. Klijkaijas patrolē šo putnu barošanās vietās, vēro, kurš putns noķēris medījumu, uzsāk pakaļdzīšanos un pikēšanu, kamēr izvēlētais upuris neizmetīs medījumu, lai to savāktu. Pie mums šo putnu vērošanai no krasta ir jāizmanto teleskops, reizēm tie pielido tuvāk krastam. Visbiežāk sastopama ir īsastes klijkaija (*Stercorarius parasiticus*), kuru Ziemeļkurzemes piekrastē regulāri novēro pavasara un rudens migrāciju periodā – no aprīļa līdz jūnija sākumam, ar maksimumu maija vidū. Pēc ligzdošanas periodā pirmās ieradušās klijkaijas atzīmētas – sākot no jūlija vidus līdz oktobra sākumam, lielākā skaitā septembra otrajā pusē. Vislabāk šos putnus var novērot no kuģa atklātā jūrā, kur migrāciju laikā var vienlaikus ieraudzīt ap 10–15 īpatņus. Divas citas reti sastopamās sugas – garastes klijkaija (*Strcorarius longicaudus*) un vidējā klijkaija (*Stercorarius pomarinus*) no Kolkasraga novērotas maijā un no septembra līdz novembrim. Slīteres NP piekrastē 1983. gada septembrī reģistrēts arī visretākās – lielās klijkaijas (*Stercorarius skua*) – novērojums, kad vienu novārgušu putnu noķēra Vaides jūrmalā. Jāatzīmē, ka klijkaijām pat pieredzējuši putnu vērotāji ne vienmēr var noteikt sugu, īpaši, ja putns novērots lidojumā tālu no krasta.

Latvijā ir novērotas trīs alku sugas – šie jūras putni ārpus ligzdošanas perioda dzīvo atklātā jūrā, kur medī zivis. Arī šos putnus pamanīt jūrā izdosies, ja pie rokas būs jaudīgs teleskops, jo šie putni parasti nepielido tuvāk par dažiem kilometriem no krasta. Labākais laiks visu triju sugu vērošanai no Kolkasraga ir īss rudens periods – no oktobra beigām līdz novembra sākumam, kad tie masveidā pārlido Irbes šaurumu ceļā no ligzdošanas teritorijām Eiropas ziemeļos uz ziemošanas

Īsastes klijkaija (*Stercorarius parasiticus*). Foto: Oļegs Miziņenko.

vietām Baltijas jūras DR daļā. Vislielākā skaitā sastopams lielais alks (*Alca torda*), piemēram, 04.11.2017. no raga kopskaitā uzskaitīti 1 280 šīs sugas īpatņi. Pavasaros novērojumu krietni mazāk, bet pēdējos gados iespējama pat 1–2 pāru ligzdošana Kolkas bākas salas akmeņos, jo tur novēroti īpatņi ar uztraukuma uzvedību – pielaižot sev klāt cilvēkus, tie manāmi nervozēja. Kopā ar lielajiem alkiem mēdz uzturēties arī tievknābja kairas (*Uria aalge*), bet novēroto īpatņu skaits ir neliels, pa dienu maksimāli 4–6 īpatņi. Vēl retāk starp alkiem vai atsevišķi var pamanīt melno alku (*Cephus grylle*), no raga novēroti vien atsevišķi īpatņi (1–5) periodā no marta beigām līdz aprīļa vidum, kā arī novembra sākumā.

Tievknābja kaira (*Uria aalge*) paceļoties no ūdens. Foto: Aleksejs Kuročkins.

Baloži. Caur Slīteres NP teritoriju pavasaros pārlido visas 5 Latvijā konstatētās baložu sugas. Apdzīvotajās vietās sastopams mājas balodis (*Columba livia*), kuru uzskata par nometnieku, kaut gan atsevišķi šo baložu īpatņi pievienojas citām baložu sugām un migrē. Vislielākā skaitā Kolkasragu šķērso lauku baloži (*Columba palumbus*) – masveidīgākā migrējošo baložu suga Eiropā, īpaši daudz marta beigās un aprīlī. Vienā dienā no raga var saskaitīt līdz pat dažiem tūkstošiem šo baložu, kas lido mazākos baros, bet pagaidām nepārspēts rekords atzīmēts 16.04.2011., kad dienas laikā uzskaitīti 16 250 lauku baložu! Domājams, ka pavasara migrācijas laikā (no marta beigām līdz maija beigām) Kolku šķērso vairāk nekā 50 000 lauku baložu! Kopā ar lauku baložiem vai atsevišķos baros pārlido arī meža baloži (*Columba oenas*), tie pārlido ātrāk, sasniedzot skaita maksimumu martā, rekords – 18.03.2012., kad uzskaitīti 242 īpatņi. Gredzenūbele (*Streptopelia decaorto*) migrācijas laikā novērota nelielā skaitā, tikai aprīlī un maijā (līdz 8 īpatņiem), iespējams, ka dažos gados atsevišķi pāri paliek ligzdot Kolkas ciemā. Savukārt parastā ūbele (*Streptopelia turtur*) no ziemošanas vietām Āfrikā ierodas Ziemeļkurzemē

vien aprīļa beigās. Šīs sugas skaits pēdējā desmitgadē strauji samazinās, arī migrācijā šos putnus redz retāk, Kolkasragā tos var sastapt no aprīļa beigām līdz maija beigām, ar maksimumu maija pirmajā pusē.

Lauku baložu (*Columba palumbus*) bars un atsevišķi meža baloži (*Columba oenas*) (atzīmēti ar apli). Foto: Aleksejs Kuročkins.

Pūces. Šos nakts aktīvos putnus dienā izdodas novērot visai reti. Izņēmums ir purva pūce (*Asio flammea*), kas nereti medī un pārlido dienā. Ceļošanas laikā šīs pūces var sastapt mitrajās pļavās un jūras piekrastes kāpās, pa kādai izdodas novērot, izlidojot krastā no jūras. Visbiežāk starp migrējošām pūcēm ir sastopama ausainā pūce (*Asio otus*), kas apdzīvo plašus reģionus Eiropā, veic pārlidojumus pavasaros un rudenos, retumis paliekot ziemot arī Latvijā. Ziemeļkurzemē abas šīs pūces pārlido lielākā skaitā martā un aprīlī, ar maksimālo skaitu martā. Bikšainais apogs (*Aegolius funereus*) arī migrē gar piekrasti, bet mazākā skaitā. Savukārt citas Slīteres NP teritorijā sastopamās pūču sugas – ūpis (*Bubo bubo*), urālpūce (*Strix uralensis*), meža pūce (*Strix aluco*) un apodziņš (*Glaucidium passerinum*) daļēji ir nometnieki, bet daži īpatņi klejo pa plašāku teritoriju. Vēl divas pūču sugas, kas vēsturiski novērotas Slīteres NP – baltā pūce (*Bubo scandiacus*) un svītrainā pūce (*Syrnialula*) – ir reti maldu viesi.

Purva pūce (*Asio flammeus*), pārlidojot gar jūrmalu. Foto: Oļegs Miziņenko.

Vārņveidīgie putni. Pelēkā vārņa (*Corvus corone cornix*), krauklis (*Corvus frugilegus*) un kovārnis (*Corvus monedula*) ir vidēja izmēra putni, kas viegli atpazīstami migrācijas laikā, bieži lido jauktos baros, skaļi sasaucoties savā starpā. Pavasaros ligzdotāji steidzas atpakaļ uz savām teritorijām, lielā skaitā pārlidojot Kolkasragu martā, bet neligzdotāji vairāk novēroti aprīlī. Rudenos migrantu straume virzās gar Sāremā salas Serves pussalu pa taisno uz Ovišiem, tāpēc Ziemeļkurzemē migrējoši vārņveidīgi putni sastopami daudz mazākā skaitā. Starp migrantiem mēdz būt arī žagatas (*Pica pica*), kas pārsvarā ir nometnieces, bet līdz dažiem simtiem šo putnu pavasaros migrē uz ziemeļiem, šķērsojot Kolkasragu. Līdzīgi ir arī ar kraukli, daļēji nometnieku, bet neligzdojošie īpatņi mēdz pārlidot vairākus simtus kilometrus. Kolkā ir novērojams arī retākais no vārņveidīgajiem putniem – Rietumeiropas valstīs sastopamā melnā vārņa (*Corvus corone corone*), kas baros ar pelēkajām vārņām reizēm, kā maldu viesis, sasniedz Latviju, 1–2 īpatņi novēroti Kolkā astoņās pavasara sezonās kopš 2005. gada.

Krauklis (*Corvus frugilegus*).
Foto: Ruslans Matrozis.

Kovārņi (*Corvus monedula*).
Foto: Ruslans Matrozis.

Sauszemes putni. Vislielākā skaitā pāri Slīteres NP teritorijai migrē sauszemes, galvenokārt zvirbuļveidīgie, putni. Miljoni īpatņu no vairāk nekā 110 sugām katru pavasari pārlido Kolkasragu! Lielākā skaitā migrē parastākās un plaši izplatītākās sugas – žubītes, daudzu sugu strazdi, cielavas, čipstes, čurkstes, zīlītes, stērstes u.c. Šie putni veido lielāko straumi starp visiem migrantiem, jauktos baros šķērsojot Kolkasragu un lidojot pāri jūrai vai pulcējoties raga mežos, lai pabarotos un sagatavotos jūras šķērsošanai. Rudenos šo putnu skaits ir krietni mazāks, bet pie rietumu vējiem vairāk šo putnu sasniedz ragu un tālāk lido gar piekrasti uz dienvidiem. Pēdējie migranti novēroti Kolkā pat ziemas pirmajā pusē, piemēram, pirmo reizi Latvijā ziemas mēnešos tieši Kolkasragā novērots čunčiņš (*Phylloscopus collybita*) (26.12.2000.) un sila cīrulis (*Lullula arborea*) (20.-29.01.2001.).

Ieteikumi putnu vērošanai

Mūsdienās Slīteres NP ir iecienīta vieta aktīvai un pasīvai atpūtai, dabas baudīšanai un putnu vērošanai. Šajā aizsargājamajā dabas teritorijā tūristiem ir izveidots plašs infrastruktūras objektu un izziņas avotu klāsts (izziņas takas, informatīvie stendi, bukleti un citi izdevumi), lai palīdzētu sameklēt un nokļūt interesantākajās parka vietās un gūt pozitīvas emocijas, ejot dabas ekskursijās. Lai saglabātu unikālās dabas vērtības, lieki netraucētu putnus un arī citus tūristus, katrai teritorijai ir pielāgoti savi ieteikumi veiksmīgai putnošanai. Der atcerēties un iegaumēt :

 Nacionālajam parkam ir noteikti vairāki aizsardzības zonējumi ar ierobežotu teritorijas apmeklējuma režīmu. Apmeklētājiem ar tiem būtu jāiepazīstas, plānojot maršrutus, lai inspektora uzliktais sods pārkāpējiem nebūtu skumjš pārsteigums. Arī autotransporta stāvēšanai varētu būt ierobežojumi, piemēram, aizliegumi iebraukt kāpu joslā.

 Jācenšas maksimāli mazāk traucēt putnus īpaši svarīgākajos brīžos – ligzdošanas, barošanās un atpūtas laikā. Vērošanu labāk veikt no attāluma, izmantojot optiku – binokli, teleskopu, videokameru vai fotoaparātu ar garo teleobjektīvu. Ligzdošanas laikā jūrmaalā jāpievērš uzmanība – ja kāds putns uztraucas un ļauj jums tuvoties, skaļi kliedzot un izrādot savu neapmierinātību, visticamāk, ka blakus ir ligzda vai mazuļi, tāpēc šo vietu būtu vēlams atstāt, attālinoties tālāk. Putnošana jāveic, ievērojot klusumu, tad var daudz vairāk sadzirdēt un saskatīt, netraucējot arī citiem putnu vērotājiem.

 Pieaugot tūristu skaitam, ne visi rūpīgi savāc aiz sevis atkritumus, tai skaitā arī pārtikas paliekas. Jāatceras, ka dabā atstātie atkritumi var būt bīstami savvaļas dzīvniekiem, – pat parastie polietilēna maisiņi. Tāpēc viss atvestais ir jāņem līdzi vai jāatstāj speciāli ierīkotās vietās. Būtu vēlams iespēju robežās savākt arī atrastus tīklus, makšķerauklas un āķus, lai mazinātu apdraudējumu savvaļas dzīvniekiem.

 Jūrmalas liedagā ir jāpaliek visiem izskalotiem sausiem kokiem, jo tie kalpo par mājvietu gan daudziem kukaiņiem, ar kuriem barojas putni, gan tiek izmantoti kā slēptuves no plēsējiem, smilšu vētrām, nokrišņiem un par paēnas vietām – svelmē jūrmaalā ligzdojošo putnu mazuļiem. Šo koku izmantošana ugunsgrūdu kurināšanai nav pieļaujama. Uzturoties jūrmalas liedagā putnu ligzdošanas laikā, ieteicams pārvietoties tuvāk ūdens malai, lai mazinātu perējošo putnu uztraukumu.

 Jāatceras, ka Slīteres Nacionālā parka Bažu purvu, kam noteikta regulējamā režīma zona, drīkst apmeklēt tikai noteiktā laikā – no 1. augusta līdz 31. janvārim.

 Tūristiem, kas pastaigājas kopā ar suņiem, jāatceras, ka suņi jātur pavadā, neļaujot tiem skriet brīvgaitā, lai netraucētu dzīvniekus vairošanās un mazuļu augšanas laikā; perējošus putnus – ligzdošanas sezonā (maijā–jūlijā), īpaši jūrmaalā.

 Neaizmirstiet dalīties ar saviem putnu novērojumiem, reģistrējot novērojumus portālā «Dabasdati», kurā simtiem Latvijas un ārzemju putnu vērotāju atstāj vērtīgu informāciju par sastaptajiem putniem. Šo datu krātuvi izmanto arī pētnieki un aizsargājamo teritoriju apsaimniekotāji, nodrošinot aizsardzības režīmu vērtīgākajām teritorijām.

Ievērojot šos vienkāršos ieteikumus, ekskursiju laikā putnu vērotāji un citi tūristi ievērojami mazinātu putnu traucējumu faktoru, kas ļautu saglabāt nozīmīgu, tai pašā laikā arī trauslu, bioloģisku daudzveidību šajā unikālajā Latvijas nostūrī. Šīs dabas vērtības piesaista gan pašmāju, gar ārzemju tūristus, dodot iespēju morāli un fiziski atpūsties un pašizglītoties, iegūstot pozitīvas emocijas – vērojot augus, putnus un dzīvniekus, kā arī veicinot vietējā tūrisma attīstību. Ievērojot šo vienkāršo mijiedarbības modeli, labums būs gan tūristiem, gan visām Slīteres NP mītošajām dzīvnieku un augu sugām, kas savukārt nesīs labumu vietējiem iedzīvotājiem.

Pateicības

Sirsnīgi pateicos Artai Krūmiņai (projekta «Baltic Wings» vadītājai Latvijā) par visaptverošo palīdzību grāmatas veidošanā, no ieceres līdz galaproduktam. Liels paldies arī citiem esošajiem un bijušajiem Dabas aizsardzības pārvaldes darbiniekiem: Ērikai Kļaviņai, Daigai Segliņai, Ievai Ābeliņai, Jānim Pugam, Helmutam Hofmanim, kā arī Anitai Mellepei par svarīgu ieguldījumu grāmatas tapšanā. Paldies fotogrāfiem un vēsturisku fotogrāfiju glabātājiem: Oļegam Miziņenko, Aleksejam Kuročkinam, Vladimiram Smislovam, Helmutam Hofmanim, Vilnim Skujam un Jurim Lipsbergam (1939–2020), kuru attēlus izmantoju izdevuma ilustrēšanai. Par angļu valodas pareizrakstības kontroli pateicos Londonas Dabas vēstures muzeja (*Natural History Museum*) entomoloģiskās kolekcijas vecākajam kuratoram Gevinam R. Broadam (*Gavin R. Broad; Entomology, Principal Curator in Charge*) un koleopteroloģijas kolekcijas kuratoram Dmitrijam Teļnovam (*Dmitry Telnov; Entomology; curator*). Pateicos Zanei Pīpkalējai no biedrības «Zaļā upe» par palīdzību projekta virzības nodrošinājumā. Liels paldies arī visiem putnu vērotājiem, kuru ornitoloģiskos novērojumus pieminēju šajā izdevumā un ar kuriem man bija iespēja vērot putnus Slīteres Nacionālajā parkā pēdējos trīsdesmit gados!

Izmantotā literatūra

Izmantotās literatūras saraksts (hronoloģiski):

- Fisher J.B. 1778. *Versuch einer Naturgeschichte von Liefland (Vögel. Aves)*. Leipzig: Johann Gottlob Immanuel Breitkopf. 414 S.
- Beseke J.M.G. 1787. *Beitrage zur Naturgeschichte der Vogel Kurlands. – Beobachtungen und Entdeckungen aus der Naturkunde von der Gesellschaft Naturforschender Freunde in Berlin. VII (4)*, Berlin: 446–465.
- Beseke J.M.G. 1792. *Beytrag zur Naturgeschichte der Vogel Kurlands. Mitau und Leipzig*, 92 S.
- Maskovskis L. 1931. *Ap Kolkas ragu (turpinājums)*. – *Mednieks un makšķernieks* 4: 113–116.
- Pētersons J. 1938. *Caurceļotāji putni. Ausainais cīrulis. Pūslītis. Mazā zoss*. – *Daba un zinātne* 1: 29.
- Pētersons J. 1939. *Kāda diena gājputnu gaitās*. – *Mednieks un makšķernieks* 10: 378–379.
- Transehe N.v. 1940. *Massendurchzug des Rotfussfalcken (Falco vespertinus) im Spätsommer 1939. 1. In Lettland*. – *Der Vogelzug* 11 (1): 31–33.
- Sarma P. 1958. *Slītere. – Saudzējiet un mīliet dabu. Rīga, LPSR ZA izdevniecība*: 29–38.
- Mihelsons H., Kasparsons G., Lejiņš G., Vīksne J., Šmits V., Lipsbergs J., Stolbovs I. 1960. *Putnu migrācijas Latvijas PSR 1958.g. rudenī. – Latvijas putnu dzīve. Rīga: 139–192*.
- Леинь Г., Каспарсон Г. 1961. *Перелет птиц на мысе Колкасагс в Латвийской ССР весной 1958 года*. – *Ornitoloogiline Kogumik* 11: 94–102.
- Transehe N.v. 1965. *Die Vogelwelt Lettlands. Hannover–Doehren, Harro v. Hirschheydt*, 229 S.
- Виксне Я., Бауманис Я. 1977. *Результаты наблюдений за миграцией синьги на линьку в Ирбенском проливе в июле-августе 1973 г.* – *Сообщения Прибалтийской комиссии по изучению миграций птиц* 10: 32–39.
- Граубиц Г., Янауэ М. 1978. *Пролет синьги у мыса Колкасагс в июле-августе 1975 г.* – *Сообщения Прибалтийской комиссии по изучению миграции птиц* 11: 37–45.
- Pēterhofs E. 1981. *Somu līniju transektu metode un tās pielietojums Slīteres rezervātā 1980. gadā*. – *Mežsaimniecība un mežrūpniecība* 3: 33–37.
- Vīksne J. 1982. *Ornitoloģiski novērojumi Kolkaas bākā 1973. gada jūlijā–augustā. – Retie augi un dzīvnieki. Rīga, LatZTIZPI: 34–38*.
- Pēterhofs E. 1982. *Slīteres rezervāta ornitofauna. – Kompleksi ekosistēmu pētījumi Slīteres rezervātā. Rīga, LatZTIZPI: 25–31*.
- Pēterhofs E. 1983. *Retie un aizsargājami putni Slīteres valsts rezervātā. – Retie augi un dzīvnieki. Rīga, LatZTIZPI: 36–39*.

- Pēterhofs E. 1983. Slīteres Valsts rezervāta ornitofaunas sistemātiskais saraksts. – *Mežsaimniecība un mežrūpniecība* 4: 12–18.
- Pēterhofs E. 1983. Ne tikai par pelēko dzērvi. – *Padomju karogs*, 04.06.1983.: 3.
- Skuja V. 1983. Ornitohorijas loma ogu īves (*Taxus baccata* L.) izplatīšanā Slīteres rezervātā. – *Atskaite par zinātnisko darbu 1982.g.* Slītere: 248–251.
- Skuja V. 1983. Krauklīt's sēž ozolā... – *Padomju karogs*, 20.01.1983.: 3.
- Pēterhofs E. 1984. Retie un aizsargājami putni Kurzemes pussalas ziemeļaustrumu piekrastē. v Retie augi un dzīvnieki. Rīga, LatZTIZPI: 36–41.
- Skuja V. 1984. Jauns lielās klijkaijas - *Stercorarius skua* Brnn. – sastapšanas gadījums Latvijā. – *Retie augi un dzīvnieki*. Rīga, LatZTIZPI: 43–44.
- Skuja V. 1985. Medņū (*Tetrao urogallus* L.) un rubeņū (*Lyrurus tetrax*) uzskaitē Slīteres rezervātā 1984. gada rudenī. – *Atskaite par zinātnisko darbu 1984. gadā*: 253–258.
- Pēterhofs E. 1985. Papildinājumi Slīteres Valsts rezervāta ornitofaunas sistemātiskajam sarakstā. – *Mežsaimniecība un mežrūpniecība* 3: 13.
- Skuja V. 1985. Iezīmētie kraukļi. – *Padomju karogs*, 20.06.1985.: 3.
- Skuja V. 1985. Plēsīgo putnu (*Falconiformes*) ligzdu uzskaitē Slīteres rezervātā. – *Atskaite par zinātnisko darbu 1984. gadā*: 250–252.
- Петерхофс Э.А., Меднис А.А., Приедниекс Я.Я. 1986. Некоторые методические аспекты при определении показателей плотности населения лесных птиц. – *Изучение птиц СССР, их охрана и рациональное использование. Том 2.* Ленинград: 140–141.
- Приедниекс Я., Страздс М., Петерхофс Э., Страздс А., Петриньш А. 1986. Перспективы применения метода финских линейных трансектов (ФЛТ) в учетах гнездящихся птиц для мониторинга их численности. – *Орнитология* 21: 118–125.
- Виксне Я., Янаус М. 1986. Кормовые полеты озерной чайки оз.Энгурес. – *Орнитология* 21: 31–37.
- Skuja V. 1988. Dažu masveidīgāko dienas plēsīgo putnu sugu ligzdošanas sekmes Slīteres Valsts rezervātā. – *Atsevišķu augu n dzīvnieku sugu ekoloģija (starpaprskats par 1987.g.)*. Slītere: 18–23.
- Pēterhofs E., Smislovs V., Ķemlers A., Opermanis O., Kuročkins A., Dreibants E. 1990. Putnu masveida bojāeja Latvijā 1988. gada sniega vētras laikā. – *Putni dabā* 3: 6–18.
- Петерхофс Э. 1989. Качественно-количественный состав и биотопическое распределение орнитофауны государственного заповедника Слитере. – *Сообщения Прибалтийской комиссии по изучению миграций птиц* 20: 46–54.
- Skuja V. 1989. Kraukļa (*Corvus corax* L.) mazuļu barošanās pēc atrijū analīzes. – *Kurzemes rezervāti*. Rīga, LatZTIZPI: 62–70.
- Сейле А. 1989. Заповедник Слитере. – *Заповедники СССР: Заповедники Прибалтики и Белоруссии.* Москва, Мысль: 130–143.
- Roze V. 1989. Jauns krūmu kāpelētājkauķa *Acrocephalus dumetorum* ligzdošanas gadījums Latvijā. – *Putni dabā* 2: 171–173.
- Peterhofs E., Friednieks J. 1989. Problems of applying the line-transect method without repeated counts when the breeding season is long. – *Annales Zoologici Fennici* 26: 181–184.
- Skuja V. 1990. Ogu īves (*Taxus baccata* L.) sēklu arila (sēklsēdzes) nozīme melnā (*Turdus merula* L.) un pelēkā (*Turdus pilaris* L.) strazdu uzturā. – *Zinātniskā darba atskaite (starpaprskats par 1989. gadu)*. Slītere: 63–65.
- Skuja V. 1990. Vistveidīgo putnu bojāeja uz autoceļiem Slīteres Valsts rezervātā un nepieciešamie biotehniskie pasākumi tās novēršanai. – *Zinātniskā darba atskaite (starpaprskats par 1989. gadu)*. Slītere: 58–62.
- Петерхофс Э. 1990. Система орнитологического мониторинга госзаповедника «Слитере». – *Сообщения Прибалтийской комиссии по изучению миграций птиц* 22: 84–91.
- Mellenis J. 1993. Rīgas līča naftā mirst putni. – *Diena*, 13.02.1993.
- Trops J. 1993. Kolkasragā putnus nonāvējusi pagaidām vēl nenoskaidrota eļļa. – *Diena*, 17.02.1993.
- Opermanis O., Strazds M., Pēterhofs E., Strazds A. 1996. Putni Latvijas piekrastē: skaita izmaiņas, izplatība un pašreizējais stāvoklis. – *Putni dabā* 6.1: 2–18.
- Skuja V. 2004. Kraukļa *Corvus corax* L. saistība ar teritoriju un barošanās stratēģija. LU maģistra darbs, 66 lpp.
- Hofmanis H. 2008. Klinšu ērglis atgriežas Kurzemē – pierādīta ligzdošana. – *Putni dabā* 2008/1: 14–15.
- Blumberga R. 2006. Ceturtā ekspedīcija 1924.–1925. gada ziemā. – *Lībieši dokumentos un vēstulēs. Somijas zinātnieku ekspedīcijas pie lībiešiem.* Rīga, Latvijas vēstures institūta apgāds: 249–253.
- Celmiņš A. 2009. Stepes ērglis *Aquila nipalensis* – jauna putnu suga Latvijā. – *Putni dabā* 2009/3: 21.
- Hofmanis H. 2010. Rets slokas *Scolopax rusticola* ligzdošanas gadījums. – *Putni dabā* 2010/1-2: 42.
- Hofmanis H. 2010. Putni. – *Slīteres Nacionālā parka Dabas aizsardzības plāns.* Slītere: 82–83.
- Hofmanis H. 2010. Probably the largest Black Grouse *Tetrao tetrax* lek in Europe! – *Grouse News* 39: 39.
- Auziņš A. 2013. Ieskats lielo ērgļu pasaulē. – *Slīteres Nacionālā parka ziņas*: 14.
- Bušs A., Grandāns G. 2013. Rietumu lakstīgala – jauna putnu suga Latvijā. – *Putni dabā* 2013/2: 21.
- Jansons J., Bušs A. 2013. Latvijā novērotas jaunas kauķīšu sugas. – *Putni dabā* 2013/4: 20.
- Skuja V. 2013. Vilnis Skuja par dabas izzināšanu. – *Slīteres Nacionālā parka ziņas*: 8–9.
- Millers K. 2017. Lielais alks – jauna ligzdojoša suga Latvijas ornitofaunā. – *Putni dabā* 70: 10–11.
- Priedniece I. 2019. Visu laiku iespaidīgākā kukaiņu piekūnu invāzija Latvijā. – *Putni dabā* 86: 10–11.

About author

Ruslans Matrozis was born in 1975, in childhood (1986–1991) he took part at the young naturalists' interests groups, became fellow of the Latvian Ornithological Society in 1990 and, during the next years, actively participated in scientific bird counting and bird ringing programmes. In 2008 he was graduated from the Faculty of Law at the University of Latvia. Till 2020 Ruslans published 132 ornithological articles, given 294 interviews to the mass media over 25 years period, and has participated 33 seminars and conferences (including four international) with reports. Ruslans is watching and photographing birds in Slītere National park since 1993, actively researching the history of Latvian ornithology since 2004, and presented a report on the history of ornithological research in Slītere National park at the 95th Anniversary Conference in 2018.

Birdwatching in the Slītere National park

Ruslans Matrozis

Thanks to its geographic location, geomorphological structure, extraordinary and nowadays almost extinct Livonian language and culture, as well as limited access during the Soviet period, a unique region with significant biodiversity has developed in Northern Kurzeme. The existence of a border with the Soviet Union for 45 years had a rather negative impact on local Livonian culture, but it contributed to the preservation of natural habitats in this zoologically and botanically diverse area. The oldest part of what is now Slītere National park was established during the independence period in Latvia in 1923, as «Slītere nature monument» – a little patch of old-growth forest of 1 100 hectares, located in the foothills of the so-called «Blue Mountains» (Latvian: Zilie kalni), near Šlītere in Dundaga municipality.

During the Soviet occupation, in 1957, the area was expanded and transformed to the Slītere State reserve. Later, in 2000, the total of 16,414 hectares of nature area was renamed and Slītere National park was established (herein referred to as Slītere NP). In 1979, when the administration of Slītere State reserve was appointed, systematic studies of the ecology of the local avifauna, as well as of specific bird species and groups were initiated. After the Republic of Latvia regained its independence in the early 1990s, Slītere's coastal area was depopulated, and right after a strict border control regime was revoked, many local and foreign birdwatchers could visit Cape Kolka (Kolkasrags) and uncover the magic of bird spring migration. It was a great

period of birdwatching discoveries in Northern Kurzeme. In the coastal waters of the Irbe Strait, for the first time ornithologists counted seabirds and other waterbirds from ships, and discovered sea areas of international importance for many wintering seabird species. Over time, with the development of infrastructure, Slītere NP has become one of the most popular natural, cultural and tourist destinations in Latvia. Now, visitors have the opportunity to stay in one of the quietest regions of our country, where the Gulf of Riga meets the Irbe Strait, to enjoy walks, watch the calm or angry sea and many wild birds that inhabit or migrate through this region.

Extensive information on the occurrence, abundance, phenology and ecology of 270 bird species has been accumulated over the past 40 years in the Slītere NP. Almost every year records of bird species never seen before in this region are registered at the Cape Kolka. For instance, in 2019 Booted Warbler (*Iduna caligata*) was observed here for the first time. So, the period of discoveries is not over yet! This popular book provides an insight into the bird fauna of the Slītere NP and briefly describes how knowledge about the local avifauna has evolved from the first published observations of birds in the beginning of the 20th Century to the current days.

What do we know about the Slītere NP avifauna from the past?

The relatively remote location and difficult accessibility of the Northern Kurzeme region explain why until the 1920s Slītere and Cape Kolka did not appear in ornithological records. Local Baltic German landlords were interested in hunting, but none of them published notes on wild birds in the area. An interesting insight into the local Livonians' knowledge of wild birds is provided by the Finnish linguist Lauri Kettunen (1885–1963), who organized scientific expeditions to Livonian villages on the Irbes Strait seacoast between 1918 and 1937, gathering information for his linguistic research. During the expedition of 1924, on the initiative of his colleague Toivo Kaukorant, who was writing a dissertation on bird names in different languages, he conducted a survey collecting information about Livonians' knowledge of local bird names. In every coastal fishing village from Kolka to Lūžņa, L.Kettunen showed drawings of wild birds to the local people and asked for their Livonian common names. The researcher concluded that very few people were familiar with the bird names, the local women did not even distinguish Magpie from Hooded Crow, and the men did not know the specific names of birds. One reason for this was that the people of the fishing villages had not developed a bird hunting culture, and the fishermen knew only the names of the seabirds.

During the 1920s and 1930s, at least eleven birdwatchers published their observations of the present day Slītere NP area and its surroundings. The first natura-

list of Livonian origin was Kārlis Princis (1893–1978), born in Oviši village. In 1927, he graduated the Faculty of Mathematics and Natural Sciences of the University of Latvia, and after that worked as a natural sciences teacher at the schools in Bauska and Dubulti (Jūrmala). From 1932, as a volunteer, he participated in some activities of the Latvian Ornithological Centre (hereinafter referred to as LOC), ringing and registering birds during spring arrivals. In addition, he published occasional notes on observations of Tawny Pipit (*Anthus campestris*) in dunes at Oviši. It is believed that the young and active birdwatcher Juris Pētersons (1921–1954) visited K.Princis in Oviši and published two popular articles on bird spring migration. On 22nd August 1937, he observed a rare Red-necked Phalarope (*Phalaropus lobatus*), and on 4th and 5th April 1939, he counted migratory birds at the sea coast, and was first to describe the Northern Kurzeme as an excellent bird migration point.

In the 1920s and 1930s, a recognized leader in bird research and popularisation of birding in Latvia, the Baltic-German naturalist Nikolai von Transehe (1886–1969) visited Cape Kolka and Šlītere forests several times. During this period, he worked as a lecturer at the University of Latvia, in 1925 establishing the LOC – a volunteers' public organization for everyone interested in studying, ringing, observing and popularising knowledge about wild birds. As an experienced ornithologist, he visited Cape Kolka for the first time on 21st May 1928, but at that time the active spring migration of birds had already ended, therefore he just collected some gulls for the museum of University of Latvia. He also visited Šlītere forests on 18th May 1928 and 29th April 1929, collected Common Crossbills (*Loxia curvirostra*) for the mentioned museum and observed plenty of Hazel Grouse (*Bonasa bonasia*) in the forests. Later, in his book on Latvian birds (1965) N. von Transehe stated that he also had the handwritten observations of the experienced birdwatcher Hellmuth Bogdanowicz (1911–1943), describing bird migration at the Baltic seacoast near the mouth of Irbe River (not far from Oviši). In this book, there are two other observations by H.Bogdanowicz: Black Redstart (*Phoenicurus ochruros*) and Cormorant (*Phalacrocorax carbo*) on 29th September 1937 at the coast, near Mazirbe village. In late summer of 1939, an invasion of Red-footed Falcons (*Falco vespertinus*) was observed in Eastern Europe. N. von Transehe compiled and published a review (1940) of all collected observations of this species throughout Latvia and noted this species in the area between Kolka and Mazirbe, which were reported to him by the local forester R.Katlaps.

During the existence of the LOC (1925–1946), volunteer correspondents from all over Latvia actively collected information on migratory bird phenology – their arrival times in the spring. A request for information on migratory birds was also sent to the Hydrographic Division of the Maritime Department of the Ministry of Finance

of Latvia. Between 1930 and 1936, the Kolka Lighthouse supervisor Rūdolfs Freimanis (1888–?) sent brief reviews of birds from the lighthouse island, noting occasional observations of common and easily identified species, such as swans, cranes, thrushes, and some others. Among LOC volunteers two forestry workers were active in the Northern Kurzeme region – Voldemars Bērziņš, a forestry ranger from Kolka's «Piekūni», was involved in bird ringing from 1925 to 1929, and state forest guard Kārlis Freibergs (1906–?) from the Dundaga's «Ragmeži», also ringed birds in 1938 and 1939. From 1928 to 1930 and from 1944 to 1945, a medical doctor Kārlis Vilks (1900–1993), one of the most active bird ringers in Latvia, lived and worked in Ance. In the archive of LOC, there are several his letters from Ance, including some bird observations. The enthusiastic fisherman Leo Maskovskis (1882–?) described impressions of his visit to Kolka in several publications in the hunter and fisherman journal, including a story about the impact of Red-breasted Merganser (*Mergus serrator*) on local fish.

The Blue Mountains region of Šlītere became a popular tourist destination in the 1930s due to its beautiful forest area and rare plants. The forests of Šlītere were famous among hunters for their relatively large numbers of grouse. Bernhards Zichmanis (1900–1941) worked as a forester there from 1928 to 1940 (he fell a victim to the red terror, arrested and shot in Ventspils during the Soviet occupation in 1941). One of his tasks was counting grouse bird species. On 4th January 1938 he noted that the forests that he managed contained populations of 420 Capercaillies (*Tetrao urogallus*), 450 Black Grouses (*Tetrao tetrix*) and 1,300 Hazel Grouses (*Bonasia bonasia*), as well as 10 eagles and 22 owls. During those years, the Forestry Department held auctions to obtain hunting rights for Capercaillie. For example, in March 1935, applicants had to submit their applications in sealed envelopes indicating the number of Capercaillie males and the amount offered. In total, 150 Capercaillies were sold in state forestry for 1851 Lats. Three bidders bought the rights to shoot 11 roosters in the Šlītere Forestry: T.Osten-Saken (five males for 47.01 Lats), J. Stalbovs (four males for 40 Lats) and J.Librechts (two males for 23 Lats). B.Zichmanis also guided tours, showing tourists the old lighthouse of Šlītere and the treasures of local nature. He devoted himself to the job with great love and skilfully performed important service duties. In the 1930s he regularly reported to the Meteorological Institute of the University of Latvia on bird arrival times in spring in Šlītere. The head of Mazirbe School and a teacher Teodors Tālbergs (1869–?) also reported the arrival times of migratory birds to this institute. Some of these birdwatchers emigrated from Latvia during WWII, some died during or after the war, which is why only fragmentary and mainly sporadic observations of some bird species or times of their arrival have existed until recently.

Establishment of Slītere State Reserve in the 1950s

In the late 1950s, new laws on nature protection were introduced throughout the USSR, including administrative and criminal liability rules for deliberate damage to objects and the destruction of protected species. National State Nature Reserves were established to protect unique nature and to preserve biodiversity. On 24th April 1957, by the decision of the Latvian SSR Council of Ministers, the Slītere State Reserve (hereinafter referred to as Slītere SR) was established with a total area of 7,860 ha, including the Bažu Mire, forests near the Šlītere lighthouse and the coast from Sīkrags to Pitrags. In recent years, the reserve area has been both reduced and increased. In 1958 an article about Slītere SR was published by Pauls Sarma (1901–1975), an assistant professor at the Latvian University of Agriculture. It featured unique nature formations, the Blue Mountains and Bažu Mire, mentioned interesting plant species, and just briefly described the bird fauna. In the next two decades, the richness of bird fauna in the Slītere SR was mainly described in terms of excellent observation places of grouse, since the authors of the descriptions were not ornithologists and there was no other accurate information about the avifauna of the reserve available until the early 1980s.

Counts of migratory bird in Kolka in 1958

In March 1955, the Baltic Bird Migration Commission (hereinafter – BBMC) was established in Tartu (Estonia), which was ornithologists' association with the main aim of organizing and coordinating joint studies on bird migration in the Baltic Sea basin. At the suggestion of BBMC, in spring of 1958 the first survey of migratory birds was carried out in several places along the eastern coast of the Baltic Sea, according to a scientifically developed methodology. In the Cape Kolka from 16th to 30th May, birds were counted by the ornithologists of the Laboratory of Ornithology of the Institute of Biology of Latvia: Georgs Lejiņš (1914–1994) and Ģirts Kasparsons (1933–2015) with the main task of assessing the importance of the area for migratory birds. All birds were counted from a single observation point during the first four hours of the morning (starting half an hour before sunrise), with a greater focus on water associated species. From the selected point of observation, both the Irbe Strait and the Gulf of Riga could be viewed from a 230-degree angle. Within 15 days, a total of 29'079 birds of 72 species were counted. Of these, 10'004 were gulls, including one Glaucous Gull (*Larus hyperboreus*), a rare species on the Latvian coast. The overall conclusions of the census was that it is not possible to obtain a complete picture of all migratory species within two weeks, but the results indicated that intensive bird migration took place in Cape Kolka and that birds concentrate in the area for rest and feeding. In the

autumn of that year, from 16th September to 15th October, ornithologists counted migratory birds at eight points along the Latvian seacoast. On the Cape Kolka and on a walking route through Kolka village, birds were counted by Jānis Vīksne (1936–2015), a student of the Faculty of Biology at the Latvian State University, a recent academic and a long-time head of the Ornithology Laboratory at the Institute of Biology. He counted a total of 40'754 birds of 96 species. Birds were counted both in the morning from the stationary observation point and in the evening on the walking route.

Common Scoter census in the Irbe Strait in the 1970s

In the 1970s, some counts of migratory Common Scoter (*Melanitta nigra*) were made on the Irbes Strait – from the coast, from a floating ship and from the Kolka Lighthouse Island. For this species, the eastern part of the Baltic Sea is an important area during migratory periods, when they move from wintering grounds to breeding areas in northern Finland and Russia and return in autumn. Females with chicks remain in nesting areas during the summer, while males and non-breeders migrate in massive numbers in July and early August to moulting sites on the S and W coasts of the Baltic Sea – to Kattegat between Denmark and Sweden and the Pomeranian Gulf of Poland and Germany. Until the 1970s, ornithologists were not aware of the exact summer migration routes of this species since research using vessels or civil aviation for these purposes was very limited under the strict Soviet maritime border regime.

From 21st July to 9th August 1973, Jānis Vīksne carried out bird surveys from the Kolka Lighthouse Island (5 km from the coast). The work was planned to take two weeks, but as the weather worsened, an extra week was spent on the island. Every morning and evening (4 hours after sunrise and 4 hours before sunset) he counted all ducks migrating near the lighthouse island, but during other times he made observations, counting all birds in the lighthouse area and at the sea near it. A total of 4,839 migratory Common Scoters were counted in 189 flocks flying mainly in a SW direction. Very valuable information was obtained on the concentration of Red-breasted Mergansers (*Mergus serrator*) around the island of Kolka lighthouse. Each day, flocks from a few dozen to 150 birds were noted during the counting period, and up to 500 birds under favourable observation conditions. Some of these birds were able to fly, others had already dropped their flight feathers and were unable to fly for a while. This was the first information about moulting of Red-breasted Merganser on the Latvian coast.

In parallel with J. Vīksne's records from Kolka Lighthouse Island, from 25th to 30th July, ornithologist Jānis Baumanis (1940-2006) counted migrating Common Scoters from the floating ship lighthouse «Irbenskij», stationary at the bank of the Irbe Strait. Both researchers used binoculars at 12x30 magnification, sometimes using a scope (model «ZRT-457», with a maximum magnification of 60x, manufactured by the USSR to count shooting targets at shooting ranges). Soviet birdwatching scopes were never produced. During the five-day period, J. Baumanis counted 1,296 Common Scoters, noting that many of them flew away from the observer, so they could not determine the species accurately, because there was a possibility of counting another species – Velvet Scoter (*Melanitta fusca*). According to the information collected, the researchers marked two migration routes of this species along the coast of Northern Kurzeme. Some birds flew from the Gulf of Riga and turned to the Irbe Strait when flying over Cape Kolka. Others migrated along the NW coast of the island of Saaremaa directly to Oviši. There were no Common Scoters observed during seabird counts on the W coast of the Gulf of Riga in July 1971 and July 1973, and local fishermen had not seen them. This led to the conclusion that ducks cross the Gulf of Riga on a wide front towards Cape Kolka. A similar count of Common Scoters migrating from Cape Kolka was made two years later, in the summer of 1975 by ornithologists Guntis Graubics and Māra Janaus.

Inventory of the avifauna of Slītere SR

A new milestone in the study of the local avifauna was the establishment of the Slītere SR administration in 1979. From that time two ornithologists – Elmārs Pēterhofs and Vilnis Skuja started to collect ornithological information. In 1980, Latvian ornithologists and birdwatchers began a new and ambitious challenge – mapping the distribution of breeding birds throughout Latvia. Within the framework of Latvia's first Breeding Bird Atlas, each of the 739 squares (10x10 km) had to have all bird species there identified and listed. This coincided with the inventory of the avifauna of Slītere SR by E. Pēterhofs, to determine the species and numbers occurring within the reserve. For counting birds in the forests, he used a line transect method developed by Finnish ornithologists O. Järvinen and R. Weissen (1977), making 14 routes in the first year from 20th May to 20th June, with a total length of 46.9 km. Observations of all rare species were noted throughout the entire reserve. In the first year of the study of the local bird fauna, a total of 120 species was noted, 99 of which were breeding species. In the following years, E. Pēterhofs carried out bird surveys using the same method, placing more attention on calculating population sizes in the reserve and their changes annually. This was the first scientifically conducted long-term study of forest bird

populations in Latvia.

E. Pēterhofs conducted an inventory of owls in the Blue Mountains and adjacent forests from March to May 1980 and from February to May 1981. These surveys were carried out on foot (10-20 km) and using a car, which increased the surveyed area from 50 to 80 km. These routes included the points where within half an hour recorded owl calls were played on a tape recorder. The researcher emphasized the effectiveness of this method in comparison to the owl count without provocation. Daytime owl observations were also included in the survey. In both reporting years, a total of six species of owls were observed: Tawny Owl (*Strix aluco*), Long-eared Owl (*Asio otus*), Short-eared Owl (*Asio flammeus*; as a migrant), Hawk Owl (*Surnia ulula*; as a migrant) Tengmalm's Owl (*Aegolius funereus*) and Eagle Owl (*Bubo bubo*). The last species was noted once, in September 1981, a dead ringed specimen found in the reserve. This bird was ringed as a chick on 17.06.1967 near Lake Engure (about 80 km S).

In 1983 and 1984, V. Skuja carried out a survey of breeding birds of prey in the reserve, identifying 25 nests. In the 1980s, based on several sporadic observations, ornithologists believed that nests of our largest eagles – Golden Eagle (*Aquila chrysaetos*) and White-tailed Eagle (*Haliaeetus albicilla*) – should be within the territory of the reserve. All searches for nests were unsuccessful, and only in April 2007 a Golden Eagle nest was found by accident, with breeding proven again more than 100 years since the previous breeding of this species in Kurzeme (the last nest was described in 1899 around the village of Pope)!

In 1982, the first systematic list of birds of the Slītere SR was compiled, using available data from 1958 to 1982. In September and October 1982, a visual monitoring of migratory birds was carried out again in Cape Kolka and Mazirbe to update the list with seabird species. A total of 191 species were observed in the reserve and at sea. In 1982, E. Pēterhofs surveyed breeding birds in the North Kurzeme seashore from the NW corner of the Slītere SR to Bērziems village (110 km of seacoast), gaining valuable information on several typical seaside breeding species. It should be remembered that almost all this stretch of coastline was included in the USSR's outer border zone with strictly controlled entry and maintenance procedures, so bird counting by ornithologists was not regular. Special attention was paid to the typical breeding species, Little Ringed Plover (*Charadrius dubius*), on which valuable data was collected. For example, in the section of coastline from Sīkrags to Melnsils, this species was counted at a density of 1.5 pairs/1 km. This survey was the first qualitative breeding bird survey on the Latvian coast, allowing a comparison to be made with today's figures on abundance and other features of

breeding birds after a period of almost 40 years when anthropogenic disturbance and other negative factors in the sandy coastline and dunes increased significantly. In the later years, when the border regime was removed, the presence of people on the coast of Northern Kurzeme during the bird breeding season increased significantly, which affected breeding success negatively. For example, in 1993 a total of 13 pairs of Little Ringed Plover (0.65 pairs/1 km) were recorded from Kolka to Mazirbe (20 km), but in 2008 only five pairs (0.4 pairs/1 km; counted by H. Hofmanis) – almost three times fewer than in 1982.

Among the rarest bird sightings, there should be mentioned an observation of a Great Skua (*Stercorarius skua*) on 11th and 12th September 1983 at the seaside of Vaide and Saunags, which was the fourth observation of this species in Latvia. It was ringed as chick on the Shetland Islands about 1,380 km W of the Northern Kurzeme coast. It is believed that the strong winds brought the rare bird to the Baltic Sea, to the border of the Slītere SR.

Spring arrivals of birds

The first recordings of spring bird arrival time in Latvia were made in 1829 in Jelgava. For the next almost two hundred years, this has been one of the most popular ways of obtaining scientific data from birdwatchers. In the present territory of Slītere NP migratory birds' arrival times were recorded in the 1930s. Recording was resumed in spring 1982 and continued until 1989. In 1982 dates of arrival (first sighting of the species) were collected for 66 species in the Northern Kurzeme area up to Roja, in 1984 for 67 species. In subsequent years, arrival time is compared with the average arrival date for each species calculated from previous years.

An extraordinary meteorological event hit the Slītere SR from 21st to 23rd April 1988: three days of strong snowstorms. Observations of migratory birds on Cape Kolka showed abnormal behaviour and numbers of birds one day before the snowfall. On 20th April, the migration of land birds continued atypically until 9pm. In the afternoon, several hundred Kestrels (*Falco tinnunculus*) and Hobbies (*Falco subbuteo*) appeared, in very large and atypical numbers for these species. The following morning, Common Buzzard (*Buteo buteo*) and Rough-legged Buzzard (*Buteo lagopus*), as well as Sparrowhawk (*Accipiter nisus*) began to migrate atypically early. The three-day snowstorm resulted in the deaths of more than a million of birds in Latvia, mainly due to cold and inability to find food. Bird counting results after the storm in Latvia, including Slītere, showed a very large decline in many populations, for example, the number of Song Thrushes (*Turdus philomelos*) in one area decreased by 93%, while the breeding population of Tree Pipits (*Anthus trivialis*) disappeared altogether. The

number of breeding birds decreased even in Finland, not directly affected by the storm, as many migratory birds of the Finnish populations died in Latvia and Estonia.

Observations on the role of birds in the distribution of Common yew seeds

Common yew (*Taxus baccata*) is a very rare coniferous tree in Latvia which is found in the lowlands, including the Slītere NP, where specimens up to 12 meters high and up to 300 years old have survived. All parts of the plant are poisonous except for the succulent seedlings, which, although rich in carbohydrates, are of low energy value. In October and November 1982, Vilnis Skuja conducted observations to determine the role of birds (ornithochoria) in the distribution of yew seeds and the natural regeneration of stands. In the period from 6th October until 5th November he made 13 visual observations (5 hours per day) on a 5.4 m high yew tree near the «Celmiņi» home (near the Blue Mountains). A researcher with binoculars stayed 40 meters from the tree and observed bird behaviour. Two bird species were seen feeding on the yew arils (seed coats). Blackbirds (*Turdus merula*) ate 6 to 7 arils at one time, the tasty shell was digested, but as the seed passed through the digestive tract it was expelled. According to literature, thrushes (*Turdus* spp.) digest seeds in no less than 12 minutes, during which time the thrush may fly a considerable distance from their feeding place. Visual observations showed that acrilies were an additional food source when plums ran out in the adjacent garden. On the other hand, Nuthatches (*Sitta europaea*) placed arils with their beaks in nearby trees, peeling off the seed coat and allowing the seed to fall there, thus preventing the seed from spreading. In October and November 1989, this was followed by an experimental study carried out by V. Skuja and Alanda Pūliņa. Common yew seeds were fed in large quantities to 3 Blackbirds and 3 Fieldfares (*Turdus pilaris*) held in captivity. The aim of the study was to obtain seeds that would have been exposed to the digestive juices and enzymes of birds for later use in further studies on ecology. The thrushes were fed 2,100 seeds of yew, and the reaction was different for different birds. One female caught in the yew's growing area immediately accepted the food, while the males caught in Kolka accepted the food only after 1.5 to 2 hours. The birds defecated the seeds about 15-20 minutes after they were eaten. Conclusion: yew cannot play a significant role in the food of thrushes (*Turdus* spp.), it is an additive to their basic diet.

Raven ecology research

Very valuable data on the ecology of a widespread, but little researched bird species Raven (*Corvus corax*) in the forests of Slītere SR was collected by Vilnis Skuja. In

1982, nesting sites of Ravens were identified through a survey of local researchers. With the help of a publication in the local newspaper (20th January 1983), the ornithologist asked all interested persons to inform her about Raven's nests, as well as unusual occurrences and observations of this species. In the first year, a total of 8 nests were found, which were located on the edges of overgrown aged pine stands, mainly in areas where the pine stand was bordered by a clearing, a mire or a young stand. Five of the nests were within one kilometer of the nearest populated area. In the following years, various issues of breeding ecology, migration and interrelations of this species were studied. From 1983 to 1987, studying the success of breeding, it was found that Ravens produced an average of 1.1 chicks per populated nest, while the most productive pair of Slītere's Ravens reared 15 chicks in five years! The composition of food was also studied: from the 333 pellets (undigestible food items coughed up) collected, easily found in the nests and in their immediate vicinity, Slītere's Ravens were found to be omnivorous, feeding on objects of various sizes from insects to mammals. Choice of food was determined by resources available in the vicinity of the nest: coastal breeding birds fed on fish, but near Sīkrags pellets contained parts of amphibians and lizards.

Raven is a mostly resident rather than a migratory species, but some individuals cover long distances. To get data on this species' migration directions, distances and other ecological issues, from 1982 V. Skuja organized ringing of this species. Two Scandinavian-type crow-cages were used, but in order to attract Ravens, one domesticated individual was placed in the cage. This method was successful, and between January and November 1984, 87 Ravens and 3 Goshawks (*Accipiter gentilis*) were caught and ringed. The captured birds were measured, aged and sexed, and ringed with standard aluminium rings. 62 of these individuals were marked on the wings with small plastic plates (length 8 cm, width 4 cm, thickness 2 mm) with unique numbering or specific shapes that can be easily read using binoculars (7x50) even from 100 meters distance. In the first year, recoveries of ringed Ravens were obtained for five birds within 20-500 km distance from the place of ringing. The longest movement recorded was of a Raven ringed at Kolka on 28th February 1984, but shot in Finland on 7th April 1984. Most Ravens from the Kolka area flew in SW and SE directions, reaching Lake Engure. During the study period of this species (1983–2003), the total of 744 Ravens were ringed in Slītere forests, of which 6% were recovered later, mostly in Latvia, but further observations were received from Sweden (323 km in a straight line), Belarus (498 km) and Finland (691 km).

Ringling results showed that the population consists of two types of birds: non-breeding birds (including young birds), which are nomadic and migrate greater distances when necessary, and breeders who try to stay within their breeding areas

throughout the year. As a result, the feeding strategies of these two groups are different. There was a strong subordination between these ravens, with local birds dominating over the nomads. V. Skuja also made observations on the feeding of Ravens; for example, during the winter months, intake of nutrients narrowed significantly, mostly using dead animals. In harsh winters Ravens have been found to benefit as there is a greater number of dead animals. At all times of the year, Ravens deal with the disposal of dead animals. The survival mechanism that allows terrestrial ravens to compete successfully with other carrion eaters is to cache food supplies – hiding food in places they know. In the chosen hiding place, the raven digs a hole in the ground for the food and masks the place. Some also hide food in trees. If necessary, the raven flies to a cache. In 2004, V. Skuja successfully defended her Master's degree in raven's ecology research at the University of Latvia.

Capercaillie and Black Grouse counts

Grouses have been the focus of hunting and ornithology for centuries as popular hunting objects. The Slītere forests and the Bažu Mire were historically good habitats and lekking places for Capercaillie (*Tetrao urogallus*) and Black Grouse (*Lyrurus tetrix*). Already in the 1930s, the Chief Forest Officer of Slītere Forestry was counting these species, but without any written methodology, so it is now impossible to replicate the results. Between 1983 and 1988, six larger and at least five smaller Capercaillie leks were found in the Slītere SR. At the same time Black Grouse had seven leks, the largest (5–6 males) being in the Baži Mire. At the end of 1988, grouse were counted on the routes – 21 sections with a total length of 152.5 km were tracked with 20 Capercaillies and 41 Black Grouse counted. Special attention was also given to the number of dead grouse found on gravel roads. It should be noted that due to the physiological characteristics of digestion, Capercaillie and Black Grouse require gastroliths (2 to 5 cm long stones) in the muscular stomach. In Slītere SR, these birds swallow small stones on the roadside and there are about 50 km of such gravel roads. As the number of birds increases, more birds stay on the roads and some of them have been killed by cars. It is interesting to note that Black Grouse has a shorter reaction time to road vehicles – they fly faster when the car approaches. The reaction time of Capercaillie is slower and the birds are reluctant to fly, especially during spring. In spring, even roosting males were observed on the roads, but in the autumn groups of several individuals were noted. During the five-year period (1984–1988), 8 dead Capercaillies were found on the reserve's roads in spring and summer, only one of them female. Capercaillies can be seen on the roadsides in the early hours of the morning, especially on the Kolka-Ventspils highway. The problem of the loss of Capercaillie has become more acute now, especially after this motorway was

asphalted, with many drivers traveling at quite considerable speed (90 and more km/hour) and being unable to avoid colliding with these birds.

Other ornithological studies and interesting observations in the 1980s

In the 1980s other ornithologists visited the Slītere SR occasionally. Ornithologists Jānis Viksne and Māra Janaus carried out research on feeding flights of Black-headed Gull (*Larus ridibundus*) by coloring some part of captured birds in breeding colonies and at feeding places on mink farms. The results of this study showed that these gulls fly from Lake Engure toward the Cape Kolka to feed, flying in one direction up to 80 km from their breeding place. It should be added that, at that time, the Kolka's Fish plant disposed of large amounts of fish waste in a dump in the forest near the village which was visited by many wild animals: foxes, raccoon dogs, wild boars, and Black-headed Gulls as well.

From 25th to 27th April 1983 E. Pēterhofs organized the 17th Plenary Session of the BBMC in Talsi city to gather leading ornithologists of the Baltic and other Soviet Republics to discuss topical issues related to bird migration, protection and research problems. Ornithologists listened to talks on 17 themes, and an interesting discussion was held on the study of Common Crane (*Grus grus*) and the possibility for Baltic ornithologists to participate in an international program for the study of this species. During the excursions, the participants visited the Slītere SR.

During the autumn migration in August–October 1986, mapping and ringing of migratory birds at Cape Kolka was carried out by Valdis Roze and other ornithologists, on the basis of an International Nature Conservation Program between the USSR and Finland, within the framework of the theme «Bird populations and their migratory ways». In June 1986, V. Roze proved breeding of Blyth's Reed Warbler (*Acrocephalus dumetorum*) near the Slītere Foetry Building. It was an interesting observation because in those years the border of the breeding area of this species was in eastern Latvia, and only few observations were known in the western part.

In August 1989, Viesturs Klimpiņš (1937–2019), the best bird photographer in Latvia, photographed waders in Cape Kolka from a special hide. It should be noted that Soviet Border Guard soldiers paid particular attention to the hiding place on the beach, thus regularly disturbing both the birds and the photographer. On 13th August 1989, at Cape Kolka he observed the largest flock of Dunlin (*Calidris alpina*) counted in Latvia – about 1200 individuals. In thirty years, as the influx of

tourists increased and the habitat of the cape has changed, wader flocks have usually been seen in small groups, of under 100 individuals.

Birdwatching in the 1990s

In the early 1990s, along with the collapse of the Soviet Union and the whole finance system for the study and protection of nature, the research of ornithologists in Slītere SR dried up. However, all birdwatchers, including foreigners, had the opportunity to visit the Slītere SR area. On 24th October 1990, ornithologist Māris Strazds together with two Swedish birdwatchers visited Cape Kolka and noted the first King Eider (*Somateria spectabilis*) in Latvia. In the following years, during the spring and autumn bird migration periods groups of birdwatchers from Sweden regularly visited Cape Kolka, spending several days there. For example, a group of six birders stayed there on 28th – 30th September 1991, a group of thirteen people - on 1st May 1992. Swedish birdwatchers were particularly interested in visiting the eastern coast of the Baltic Sea, opposite Sweden, to compare coastlines and to observe migratory birds. Many of these birdwatchers had good knowledge, experience and ability to distinguish the rarest bird species within the borders of the Baltic Sea. For example, at Cape Kolka they observed Red-throated Pipits (*Anthus cervinus*) on 16th and 24th May 1992. Several Swedish birdwatching groups in Kolka were led by Latvian rare bird expert Agris Celmiņš.

In February 1990, the State University of Latvia bought the old semi-manor house in Kolka, which was used as a summer teaching place for students from the Faculty of Biology. Lessons were conducted by professor Jānis Priednieks and Vilnis Skuja. Since the late 1990s, Latvian birdwatchers have visited Cape Kolka regularly, especially during spring migration periods, to observe and ring birds. For many of them, visiting this place during spring bird migration for decades has become a tradition.

Due to the strict Soviet border regime until the 1990s, annual wintering waterfowl counts were limited, but later the coast near Cape Kolka was regularly visited by birdwatchers. It should also be noted that in February 1992, for the first time a survey of wintering birds was carried out off the coast of Latvia by a Danish research vessel, noting significant concentrations of wintering seabirds farther from the coast.

From 1988 to 2003, a survey of beach birds was conducted along the coast of Latvia to study the amount of and reasons for mortality, to track the impact of oil pollution on

seabird populations, including live bird counts, collecting information on abundance and concentrations throughout the coast. This project was led by Aleksejs Kuročkins, who carried out a survey of coast within the Slītere SR for the first time from 9th to 10th November 1990. In the following years birdwatchers regularly made similar counts on the Northern Kurzeme coast, collecting valuable information on the number and mortality of sea birds and land birds. In February 1993, an oil spill off the coast of Latvia resulted in the mass death of seabirds from the pollution. At the shore at Kolka on 11th February 1993, 113 dead birds were found on a 1.5 km long beach: 64 Common Scoter (*Melanitta nigra*), 48 Long-tailed Ducks (*Clangula hyemalis*) and a Diver (*Gavia* sp.). A month later, 11 Common Scoters (*Melanitta nigra*) and Long-tailed Ducks (*Clangula hyemalis*) were found there – all with oil products on the bodies. It was found that eventually thousands of birds died as the result of oil spill, with their dead bodies regularly being washed up.

Ornithological activities and birdwatching in Slītere NP in the last two decades

Ornithological activities in Cape Kolka have increased since 2000, when the birdwatching movement became popular in Latvia, and many local birdwatchers began using telescopes, modern bird identification books and personal transport. From that time, some local and foreign birdwatchers could be found at Cape Kolka on every spring holiday. Around this time, there was also an increase in local faunistic observations, which could easily and relatively quickly be posted on the Internet. As a result, information about the occurrence of some rare and difficult to identify species has increased, such as Pallid Harrier (*Circus macrourus*), which migrates through Cape Kolka in the second half of April.

Strong autumn storms in 2001 altered the Cape Kolka habitat, destroying the dunes and the wet bay of the Gulf of Riga, including some stone buildings from Soviet border guard structures on the Irbe Strait side. These changes reduced the ability to observe birds that had previously perched on reeds in the valley or fed on dunes at the cape. During the period 2003–2006, ornithologist Juris Kazubiernis (1940–2016) conducted spring bird migration monitoring at Cape Kolka for some groups of priority species, which were included in the European Council's Birds Directive annexes of international conventions and Latvian national legislation. For example, from 2nd April to 18th May 2003, 26 species of birds (birds of prey, owls, pigeons, etc.) were counted. He also counted migratory birds in the following years. In 2020, the author of this book from a base of more than 5,000 bird observations in Kolka, prepared a review of 253 migratory species, including

phenological information and largest counts, between 2006 and 2018. Also, 10 resident bird species could be included in this list. It should be mentioned that the following species/subspecies of birds were observed for the first time in Latvia directly at Cape Kolka: Pied Wagtail ssp. *yarrellii* (2008), Steppe Eagle (*Aquila nipalensis*) (2009), Common Nightingale (*Luscinia megarhynchos*) (2013) and Radde's Warbler (*Phylloscopus schwarzi*) (2013).

During the period from 2000 to 2004, fieldwork was undertaken for the Second Latvian Breeding Bird Atlas, counting all nesting birds in 5x5 km squares, with many records made in the territory of Slītere NP. Between 2007 and 2008, censuses for the Breeding Bird Atlas of Slītere NP were carried out, counting all birds in smaller squares (1x1 km). As a result, 135 species of birds were listed as breeders or potential breeders. In 2010, after a prolonged period, ornithologists could visit Kolka Lighthouse Island, where they noted Cormorant (*Phalacrocorax carbo*) breeding; in later years, numbers of these breeding birds increased (in 2015, there were 52 nests).

Between 2006 and 2020, ornithologist Helmut Hofmanis worked at Slītere NP. During these years, he carried out extensive ornithological work, collecting information on Slītere NP's birds, counting coastal wintering waterbirds, and organizing special counts of Capercaillie (*Tetrao urogallus*) and Black Grouse (*Lyrurus tetrix*) at leks, finding the Bažu Mire to be the largest Black Grouse lek site in the Baltics. He counted European Nightjars (*Caprimulgus europaeus*) in the breeding period, counted breeding birds at the coastal part of the Slītere NP, searched for and inspected nests of rare birds of prey, and participated in monitoring programmes for other bird species. As a certified expert, he participated in implementing planned management measures for the conservation of specially protected bird species. H. Hofmanis led birdwatching tours and other events, published scientific and popular-scientific articles, and presented a bird research at Slītere NP at scientific conferences in Latvia and abroad. For several years, during the winter months, H. Hofmanis carried out observations of birds from a hide at a special feeding point, focusing on the reading of ringed specimens of White-tailed Eagle (*Haliaeetus albicilla*). For example, six rings were read in 2009 – four were ringed in Estonia, one in Lithuania and one in Finland. In February 2013, together with an environmental filmmaker Māris Maskalāns he observed an eagle with an old Estonian ring, which was ringed as a chick at the nest on the Saaremaa Island in May 1989. At the time of observation, the eagle was 24.5 years old, placing it among the oldest individuals of this species in Europe!

In 2010, the Nature Protection Plan of Slītere for the period up to 2020 was prepared with the participation of ornithologists Helmut Hofmanis, Antra Stīpniece

and Jānis Priednieks. In order to mitigate the negative effects of increasing tourist influx throughout the Slītere NP area, over the past decade the administration has created many landscaped trails, car parks and billboards.

In the last decade, ornithologists around the Baltic Sea have not only actively ringed birds, but also equipped them with various types of satellite transmitters to obtain more detailed information on migratory routes, feeding and resting places. Lithuanian ornithologists tagged several Common Scoters (*Melanitta nigra*) with transmitters; the birds stayed in the Irbe Strait near Latvia. In February 2012, a signal from one bird expired at the Kolka seaside. Lithuanian colleagues asked to find the transmitter, so in early March, when the snow fell, a group of local ornithologists searched Cape Kolka's forest for several hours, suspecting that a large number of dead ducks had been removed from the seaside by foxes. Several bird-remains were found, including Herring Gulls (*Larus argentatus*), two Long-tailed Ducks (*Clangula hyemalis*) and four Rock Doves (*Columba livia*), as well as three Red fox dens. About 100 meters from the shore, ornithologists found feathers, tail and bone fragments of Common Scoter near the fox den. Finally, Vladimirs Smislovs found a precious transmitter on the ground! The device was sent back to Lithuania and reused.

In 2014, a 16-meter-high birdwatching tower was opened to visitors in Kolka, proving to be a great place for tracking and photographing migratory birds of prey during the spring months. It is a good tradition for Slītere to organize scientific conferences where nature scientists and all interested people exchange news on current and historical events and research in the Slītere NP. The first such event took place in 1980, the last ones in 2013 and 2018.

Breeding birds

Breeding is a vital part of a bird's life. Due to the diversity of habitats and landscape complexes, many species of breeding birds are found in the territory of Slītere NP. According to the Breeding Bird Atlas of Slītere NP (2007–2008), a total of 135 bird species were found: 77 species with proven breeding, 23 species with reliable breeding and 35 species with possible breeding status.

Forest birds. There are various categories of forests, some of which are characterized by high biodiversity, particularly in the «Blue Mountains» and the «Swedish Forest». Coastal pine forests are also rich in birds. Many species of bird

breed on the ground, some in vegetation, on scrubs and trees (branches and cavities), while other species use man-made structures like nest boxes or artificial nests. Among the interesting breeders of the Slītere NP, we would mention Three-toed Woodpecker (*Picoides tridactylus*), one of the rarest woodpecker species in Latvia. After the widespread fire in and around Bažu Mire in the summer of 1992, these woodpeckers appeared in large numbers in the forests around the marsh, as many insects could be found within burnt wood. This little woodpecker is relatively quiet, breeding in holes it excavates, often in dry (including partially burnt) trees, but chicks are quite loud in the nest when begging to be fed. Ural Owl (*Strix uralensis*) has been noted as a permanent resident of Kolka's and Vaide's forests since 2010. The population of this species is mainly in the eastern part of Latvia, the breeding area border is slightly west from Daugava River. Where did these owls in the north of Kurzeme come from? The birds are thought to have moved from Estonia via Saaremaa Island. This owl feeds on small animals like mice, breeding in large tree cavities or in large nests of birds of prey. Only in a few places in Slītere NP forests one can meet or hear the king of the forest – Eagle Owl (*Bubo bubo*). These birds make their nest on the ground or in special artificial nests, feeding in the night, hunting birds and other animals mostly on the seashore. The presence of this owl in the forest or in the dunes can also be revealed by the remains of its prey – bird feathers or large pellets. By studying the composition of pellets, researchers can determine which animals were killed and used for food. It should be noted that large pellets are also characteristic for birds of prey and gulls.

In summer evenings and at dusk, when walking along the forest, you can sometimes hear and see Nightjar (*Caprimulgus europaeus*). In the dark, these birds hunt insects with large open mouths, flying quickly between trees, sometimes landing on the road. The Slītere NP forests provide an excellent habitat for this species – from Kolka to Mazirbe (20 km), there is a relatively high breeding density, more than 20 counted individuals. This bird nests on the ground, in a small depression. During the day, Nightjars lie on the branches of the trees, perfectly masked by a brownish coat. Even when you notice a branch on which a bird has landed, it is sometimes difficult to see it, so skilful is its camouflage! Nightjars spend half a year in Northern Kurzeme, wintering in Africa. The scientific name for this species is 'Caprimulgus', meaning «suck milk from goats». This name came about a long time ago, when people imagined that these birds sucked goat milk with their wide-open mouths when circling a herd of goats at twilight. In fact, they catch insects flying around the goat feces.

In spring, you can hear the calls and song of Woodcock (*Scolopax rusticola*) in the forests. When leaving the wintering grounds, Woodcocks rush to occupy

the territories, which they patrol by twilight and night, flying over and issuing characteristic whistles, warning competitors that the area is occupied. This bird also breeds on the ground, laying 3-4 eggs. In May 2010, ornithologist H. Hofmanis found a nest with 5 eggs (an atypical case) in the Slītere NP. In the autumn, the Woodcocks fly away, staying for the winter in Latvia only rarely.

In April and early May, Black Grouse (*Lyrurus tetrix*) males concentrate on leks. These attentive birds can be heard in the forests and meadows, because they make distinctive loud noises when lekking. Females gather at these places and choose the strongest male. Nests are located on the ground in forests. After leaving the nest, chicks walk and run on their own in search of food and can be spotted in the forest, sometimes in the countryside and at roadsides. During the cold months of the year, Black Grouse feeds on the buds of birch, alder and other trees. The hunting of this species is prohibited in the territory of Slītere NP.

Birds on the coast. The beach and dunes of Northern Kurzeme's coast are important breeding and feeding grounds for several bird species. Little Ringed Plover (*Charadrius dubius*) is a typical breeding bird on the seashore, depending on the width of the beach and other factors (such as anthropogenic disturbance); these small waders prefer the beach or sand dunes for breeding. Unfortunately, the numbers of these birds in Slītere NP have declined significantly in recent decades, as the presence of humans and dogs during the breeding season disturbs them greatly. Chicks are led from the nest and raised on the beach and in dunes. An important role in the survival of these waders is played by scattered dry wood, where chicks hide from the sun and carnivores. Unfortunately, tourists often collect these branches for bonfires, thus reducing the habitat's suitability for birds. In the dunes, White Wagtail (*Motacilla alba*) also breeds on the ground, feeding on tiny insects on the beach. Tawny Pipit (*Anthus campestris*), a protected bird species listed in Appendix I of the European Union Birds Directive, breeds there as well. Walking along the seashore, these birds can easily be recognized by their appearance and characteristic song.

In May-July on the coast you can observe two species of ducks with their chicks. Goosander (*Mergus merganser*) builds nests and hatches eggs in the cavities of large trees, but then moves with small chicks to the nearest river or the nearby seashore, where they feed on small fish and rest on the beach. The largest duck in Latvia, Shelduck (*Tadorna tadorna*), nests in various man-made structures in coastal fishing villages, placing the nest under wooden sheds, under boats and in basements of houses. After hatching chicks, they move to the seaside where they spend the next months. Unlike other duck species, in which only the female stays with chicks,

both sexes of Shelducks remain and take care of the chicks until autumn. It is interesting to note that both of these duck species also take responsibility for other families; sometimes two or more hatchings (up to 50 chicks at a time) come together in a 'nursery'. Several parents (females and both partners) allow other adult birds to occasionally rest and gain strength outside the hatchery. Goosanders stay in Latvia for the winter, while Shelducks fly to Western Europe to winter.

Birds in human settlements. Some species breed close to humans, in buildings and other structures (such as electric poles), and in gardens and lawns near homes. Such typical birds are Rock Dove (*Columba livia*), House Sparrow (*Passer domesticus*), House Martin (*Delichon urbicum*), Hooded Crow (*Corvus corone cornix*) and Blackbird (*Turdus merula*). In Kolka, you can find Black Redstart (*Phoenicurus ochruros*), which can easily be recognized by its characteristic voice and song; and it sings throughout the day, from early morning until late at night, sometimes singing even in late autumn. Herring Gull (*Larus argentatus*) has learned to live with humans since the 1970s, nesting on roofs. In recent years, in Kolka village chicks or young birds of these gulls can be seen on the roofs of buildings, especially at the harbour.

Courtyards with large stones/blocks are used by Wheatears (*Oenanthe oenanthe*); when humans come close, these birds jump on the stones and whistle warnings. One of Latvia's most exotic birds, Hoopoe (*Upupa epops*), also lives close to humans, inhabiting man-made structures and wooden buildings. Despite their bright coat and average size, these birds do not try to catch people's attention; they feed quietly on the ground in search of their favourite food item – European mole crickets. These birds breed in tree cavities, nest-boxes, and in various holes in wooden buildings. After the young birds leave the nest, they can be observed in gardens: 1 or 2 adult birds and 2–4 young birds, which can be distinguished by their feathers. Collared Dove (*Streptopelia decaocto*) is one of the most beautiful pigeons living in Latvia; singing males can be heard and noticed on wires or trees in villages in northern Kurzeme, for example, Kolka.

Meadow birds. Slītere NP has several meadows and many fields, used for agriculture. Corncrake (*Crex crex*) males can be heard «twisting» during May and June, mostly in the evenings and at night. These birds need short grass, so there are not many places where they can be found. Corncrakes feed on earthworms, various insects, sometimes on small frogs, seeds and parts of plants. The nest is laid on the ground and males are not involved in breeding after mating. This species likes to move on foot, even a disturbed specimen tries to run away and hide in the grass, flying away only rarely. These birds are long-distance migrants, spending the winter in central and SE Africa, migrating at night. In the past, there was even a belief that

Corncrakes return on foot from Africa to their breeding sites because people had not seen them in flight during daylight.

One of the atypical inhabitants of Kolka's «Ūši» backyard area and its surrounding is Grey Partridge (*Perdix perdix*). These birds usually live in larger fields, but some pairs are regularly present, and they breed in backyard areas. These birds may be accidentally encountered on the roadsides or in the dunes near Cape Kolka. Grey Partridges do not fly long distances, spending most of their lives on the ground. During cold winters, many of these birds die, but in some places, people help them by feeding grain and clearing some snow from the area so that the birds in search of food can reach the ground. Another typical resident of the countryside is Red-backed Shrike (*Lanius collurio*), which can usually be seen at the top of a shrub – on its hunting tower – overlooking grasshoppers, lizards and smaller birds. At the end of the summer, shrikes hunt in groups with their young birds. A quite common bird of prey in the countryside is Marsh Harrier (*Circus aeruginosus*), which breeds in wet places such as lakes and ponds but flies to the fields to hunt for small mammals and birds. It flies slowly, gliding over a field or roadside, but when potential prey is located, it dives with its long legs forward and, if successful, rises from the ground with the prey.

Mire birds. Latvia is rich with mires, but the pride of Slitere NP is the unique Bažu Mire. It is a place where Merlin (*Falco columbianus*) breeds, feeding on small birds and insects by hunting them over the marsh and nearby open woodlands. The nest is located in the old nests of other birds, most often Hooded Crow (*Corvus corone cornix*). It should be noted that these crows have gradually moved from mires to breeding areas closer to humans, and therefore Merlins have encountered difficulties in establishing their nest sites. There are even cases where nests were made on the ground. When a human is near a breeding site, birds actively fly over screaming. In such cases, it is better to leave the place without undue interference. By paying attention to humans, Merlins may overlook the presence of another predator, such as Raven (*Corvus corax*), which may eat eggs or chicks. Despite their small size, Merlins are brave and, if necessary, attack even large eagles driving them out of their area. Considering other birds of prey which are directly associated with the bogs, Short-toed Eagle (*Circaetus gallicus*) should be mentioned. This species specializes in hunting for snakes, sometimes even lizards, frogs and birds. The snake is swallowed whole with its head forward. Among the waders typical for raised bogs, there should be noted a Golden Plover (*Pluvialis apricaria*), which nests in the marshes of the bog. Their chicks move around the bog in search of small insects for food, under the care of both parents. This species is easily recognized by the characteristic, rather loud cry of excitement issued by the parents as you approach the breeding area. From the early

1980s, Bažu Mire has had 5–8 pairs of these plovers. The Great Grey Shrike (*Lanius excubitor*) is also a typical inhabitant of raised bogs, but outside the breeding season is more often observed on agricultural fields, choosing wire, fencing and signposts as lookouts. They feed on large insects, tiny mammals (such as mice) and small birds, either eating the game at once or storing larger prey on sharp twigs to eat later. Outside the breeding season, the Great Grey Shrike habitually stores food in these larders. Bažu Mire has the most significant concentration of Black Grouse (*Lyrurus tetrix*) leks in the Baltic States; for example, 66 males were counted on 19th April 2009.

Bird migration – a nature show

Latvia is crossed by the so-called «White – Baltic Sea Bird Migration way», which is used every year by millions of birds of more than 270 species, mostly in spring and autumn. The migratory period is the best time for experienced birdwatchers to spot from a single point and recognize by voice up to 100+ bird species during a day. Migratory birds fly on a wide front, each species with its own behaviour and phenology, depending on such factors as distances, wintering areas, breeding season phenology, etc. The migration period for different species ranges from some weeks to 3–4 months. Migration is a difficult and dangerous time in a bird's life, influenced by many factors, such as meteorological conditions throughout the flight, the ability to find enough food to store energy and restore the fat needed for long distance flights. Success depends on a bird knowing where it can safely stop to feed and rest, and luck not to be eaten during the flight. There are many dangerous places and conditions on the flyway, including man-made environmental pollution and built structures (wires, lighthouses), bird-hunting areas, birds of prey and predatory mammals.

Bird migration along the Latvian coast is pronounced, as the sea is a natural barrier for many species that choose to fly overland. In spring, migratory birds are concentrated in Northern Kurzeme, but migration on this route is less pronounced in autumn. One of the most difficult crossing places for birds is the Baltic Sea, since the nearest land from Cape Kolka, excluding Kolka Lighthouse Island, is 32 km SW in a straight line to Saaremaa Island. The nearest land for birds moving NE is Ruhnu Island (35 km) and the Estonian West coast (93 km).

Dangers for migratory birds. Land birds try to fly over the land, where they can stop and rest when needed. There is a very small such chance for tired birds flying over

long distances above the open sea; often birds rest on ships at sea or on small islands such as the Kolka Lighthouse Island. The Baltic Sea is relatively small, but millions of land birds cross it every year in varying weather conditions. Gulls often try to catch small birds in flight over the sea, aware of their inability to take off from the water. Drowning of many birds in the Baltic Sea can be confirmed by searching the beaches during migration periods. There you can find up to dozens of thrushes, larks, finches and other small bird wings and tails, even on small stretches of beach. For example, on 30th April 2011, 501 beached bird remains were found along 16 km of coast (1 to 78 birds per 1 km of coastline, 31 birds on average) of 27 species. These comprised 142 Song Thrushes (*Turdus philomelos*), 74 Redwings (*Turdus iliacus*), 67 Chaffinches (*Fringilla coelebs*), 43 Blackbirds (*Turdus merula*), 40 Fieldfares (*Turdus pilaris*) and 42 Robins (*Erithacus rubecula*). The stream of migratory birds is followed by birds of prey, especially Sparrowhawks, which actively hunt migrants along the way.

Spring migration. In Northern Kurzeme, migration begins in early February, when some species start to return to their breeding areas. The first spring migrants are Skylark (*Alauda arvensis*), Woodpigeon (*Columba palumbus*), Lapwing (*Vanellus vanellus*), as well as waterfowls – ducks, geese and swans. Conversely, when typical spring weather is delayed and the winter is prolonged, the first arriving migratory birds are unable to find enough food and are forced to return. At the end of March, there is usually a peak in the flow of the first migrants in Cape Kolka. Until the end of May, when the last migrants arrive, most species are migrating from wintering areas in Africa with a regular turnover of new species. The maximum number of migratory bird species is at the end of April.

Autumn migration. Autumn migration for some species begins already in June and July, when non-breeders and breeders with young birds gather in flocks and fly over short distances to find the best feeding and resting places. In July, migration of some species of waterfowl can be observed near Cape Kolka, where they find good feeding places. From the beginning of July, a large number of migratory waders arrive on the coast of Latvia, reaching the peak in August and September. Unlike spring, there is less pronounced land bird migration in Cape Kolka in the autumn, as some birds concentrate on the Sõrve Peninsula of Saaremaa Island and cross the sea towards Oviši. Only with westerly winds, some of these migrants also do reach Cape Kolka over the sea and continue southwards along the coast. The largest number of migrants in Cape Kolka can be observed in September.

Day and night migrants. Most birds migrate during daylight hours, but there are also many species that move in the dark: grebes, geese, bitterns, corncrakes, thrushes, robins, and typical night active species such as owls, nightjars and other.

Ornithologists count nocturnal migratory birds by observing them with a telescope against a full moon background, or with special spotlights. Some of these migrants can be identified by flight calls without seeing the birds themselves. For example, Bitterns (*Botaurus stellaris*) make distinctive sounds communicating with one another in flight.

Migratory birds in Slītere NP

Divers and grebes. These birds are relatively common on the seashore, skilfully catching small fish underwater with sharp beaks. Divers breed mostly on inland waters in Northern Europe but spend considerable time outside the breeding season in the Baltic Sea where they feed relatively far from the coast. Four species of divers have been observed in Latvia, two of them are quite common – Black-throated Diver (*Gavia arctica*) and Red-throated Diver (*Gavia stellata*). They can be seen in the Northern Kurzeme coastal area, less frequently – in summer months. The spring migration peak for these two species coincides with that of other northern breeding birds that migrate en masse shortly before the snow melts in the northern tundra, beginning in late April and continuing throughout May. After breeding, from late September they arrive and stay for winter in the Baltic Sea. Two very rare species – Great Northern Diver (*Gavia immer*) and Yellow-billed Diver (*Gavia adamsii*) have occasionally been observed offshore at Cape Kolka (in January, May and July). Of the five species of grebes that occur in Latvia, the most common is Great Crested Grebe (*Podiceps cristatus*). Outside the breeding season, from September to May, they can be observed on the coast of Northern Kurzeme at high concentrations (up to 500–800) during the autumn months, but in spring they gather in smaller numbers (up to 50). Up to a few dozen of these grebes also spend the winter here if the sea is not frozen. The other 3 species of grebes – Red-necked Grebe (*Podiceps grisegena*), Slavonian Grebe (*Podiceps auritus*) and Little Grebe (*Tachybaptus ruficollis*) – are quite rare in the seas of Northern Kurzeme.

Geese. There are nine geese species in Latvia, but two of them are mostly found on the coast. Barnacle Goose (*Branta leucopsis*) wintering sites are located in W Germany and the Netherlands, while breeding – in Estonia, Finland and northern Russia. This species migrates in massive numbers (population ca. 100'000) along the coast of the Baltic Sea and partly over land. The first migrants in Latvia are observed in March, but they are most numerous in May, when up to several thousand can be counted in many small flocks during the day. For example, on 20th May 2009, 7,035 Barnacle Geese were counted in two hours. In autumn, the first geese are seen in mid-September,

reaching a peak at the end of the month when around 600–1000 individuals can be counted in a day, with the last migrants noted in mid-November. Brent Goose (*Brantabernicla*) over-winters in W and NE European countries (ranging from Denmark, population ca. 200'000); in spring they move to the north of Russia along the western coast of the Baltic Sea. Therefore, Brent Geese are very rarely seen in the spring, but during the first half of the summer, 1–4 individuals can be found regularly on the Latvian coast. These birds are quite tame, allowing birdwatchers to approach them up till ten meters. Brent Geese are more common on the Latvian coast in autumn, when up to several hundred individuals migrate during a day; for example, on 24th May 2013 ca. 1000 Brent Geese were counted. Cape Kolka is the best observation place for this species during autumn migration in Latvia!

Waterfowl. Millions of waterfowls – swans, geese and ducks – migrate every year along the northern coast of Kurzeme, where 24 species (of 28 found in Latvia – 85%) are observed. The most common of our swans, Mute Swan (*Cygnus olor*), can be seen here relatively regularly. These birds often fly along the coast and pass Cape Kolka, crossing the Gulf of Riga or the Irbe Strait. Less often, swans descend to the sea to rest and after a while continue their journey. Two yellow-billed swan species, Whooper Swan (*Cygnus cygnus*) and Bewick's Swan (*Cygnus columbianus bewickii*), can be observed almost everywhere in Latvia during migration, including the Kurzeme coast. Swans often fly with their families – «white» parents and «grey» young birds. The best time to watch migrating swans from Cape Kolka are March, April and October.

Typical species of ducks on the Baltic Sea are Long-tailed Duck (*Clangula hyemalis*), Common Scoter (*Melanitta nigra*) and Velvet Scoter (*Melanitta fusca*). For these species, the Irbe Strait is a very important feeding and resting place, where they spend time from August to May. At the peak of spring migration (the second half of April and first half of May), up to ten thousand of these ducks can be counted at Cape Kolka during the day. Two other species of sea ducks, Red-breasted Merganser (*Mergus serrator*) and Eider (*Somateria mollissima*), are found here regularly, but are not so numerous, gathering in flocks from a few dozen to a few hundred individuals. Other duck species fly in much smaller numbers, often far from the shore and often in mixed flocks. Very rare species of ducks can sometimes be found on the sea near Cape Kolka as well, such as King Eider (*Somateria spectabilis*) in 1990 and Steller's Eider (*Polysticta stelleri*) in 2006 and 2008.

Birds of prey. So far in Latvia 29 species of raptor have been observed, of which 24 species (82%) have been found at Cape Kolka. This place is the best for watching

spring migration of birds of prey in Latvia! The geographical location of Cape Kolka at the Northern tip of land produces a «bottle-neck» for migratory birds. The most numerous species are Sparrowhawk (*Accipiter nisus*) (up to 5,000 per season, with a daily record of 390), Common Buzzard (*Buteo buteo*) (up to 3,000–4,000, daily record of 200) and Rough-legged Buzzard (*Buteo lagopus*) (2,000–3,000, daily record of 103). The remaining species comprise from 3,000 to 4,000 birds per season. The total number of birds of prey flying through Cape Kolka during spring is estimated to be around 13,000–16,000 during the season from early March to late May. In autumn, migration is not apparent, as many birds of prey fly from Estonia to the S-SW, concentrating on the Sõrve Peninsula of Saaremaa Island, and from there they fly over the sea directly to Oviši.

Birds of prey have two migratory flight tactics: the first group of species (hawks, harriers, falcons, kites, osprey) fly in all weather conditions from early morning to late evening, and the second group of species (buzzards, eagles) wait for the temperature to rise, usually from 10am, thus consuming less energy for crossing the sea. The number of migratory birds of prey at Cape Kolka depends on the meteorological and feeding conditions. Occasionally, after a few rainy days, there is a greater influx of migrants than during prolonged periods of warm days and favourable weather conditions for migration. There are also differences in the phenology of flights, with Finnish and northern Russian populations crossing Cape Kolka in mass in late April and May in anticipation of snow melting in their nesting areas, while breeding populations in the Baltic Sea region arrive much sooner. Therefore, migratory specimens of the same species can be observed at Cape Kolka for a period of two to three months. The largest raptor, White-tailed Eagle (*Haliaeetus albicilla*), feeds on various waterfowls and gulls while staying in the coastal forests for a longer period. It is interesting to watch an eagle hunt – an eagle flies low over the sea when there are hundreds, even thousands of ducks and other waterfowls on the water. Only in such circumstances can a birdwatcher see how many birds are on the sea, as parts of the flocks cannot be seen from shore. If the eagle is lucky, it returns to land with prey.

Waders. A total of 43 wader species have been found in Latvia, mostly during the warm season. Our country's climate allows only a few species to over-winter, such as Jack Snipe (*Limnocryptes minimus*) and Woodcock (*Scolopax rusticola*), which live a hidden way of life in frost-free ditches, springs and canals with faster water movement, but sometimes due to fast changes in weather conditions not all of them survive until spring. All other species of waders over-winter in the southern and western parts of the Baltic Sea and in Western European countries, some of them in Africa as well. Twenty species of wader breed in Latvia, with the other observed only during migration periods. Waders are social birds, often living in flocks from

a few to several hundreds, in some places up to a few thousand individuals gather at the same time. Many species like to spend time at large wetlands such as lagoons and wet floodplain meadows. The largest of such places are located in Germany, Poland, Lithuania and Estonia, much less in Latvia. Migration of waders often takes place among the best feeding places; because these birds can cross considerable distances in one flight without stopping, many of the migrants fly over relatively small Latvia in just a few hours. Under adverse conditions, some migrants are forced to land to feed, wait for the storm to pass, or rest. Between 2006 and 2018, 30 species of wader were observed at Cape Kolka (70% of the Latvian total), some of them breeding on the beach or in the forests and mires in Slītere NP, while others occur only during migration periods. Larger flocks of flying waders have been observed in spring, when birds migrate in a more concentrated way than in autumn. Some of the waders flying along the Latvian coast of the Baltic Sea turn behind Oviši towards the Saaremaa Island, therefore they do not cross the shore of Slītere NP. Among the most numerous migratory waders are Curlew (*Numenius arquata*), Whimbrel (*Numenius phaeopus*) and Oystercatcher (*Haematopus ostralegus*), all of which nest in large areas of Estonia, Finland and Russia. In flight, these birds give distinctive calls, so it is easy to hear them and notice the flocks flying.

Crane. Tens of thousands of Common Cranes (*Grus grus*) fly through Latvia every spring and autumn. Cranes attract people's attention with their large size, loud screams and habit of forming flocks. In spring, flocks of cranes are regularly observed at Cape Kolka, and before crossing the sea Cranes fly around the cape, line up and then take off. In the spring, the first migrant flocks are seen by the end of March and early April, reach a peak in mid-April (the local record is a count of 3,975 Cranes on 15th April 2012), and continue until the second half of May. Autumn migration peaks in September, when around 500–600 migrating cranes can be counted in one day.

Gulls and terns. These birds are an integral part of our seashore. The coastal waters of Northern Kurzeme are an excellent feeding ground for gulls and terns, as the shallows are rich with small fish. The Kolka Lighthouse Island and the piers of the Kolka Harbour offer good resting places for them. Of 29 species of gulls and terns recorded in Latvia, 22 species (75%) have been noted on the seashore in the Slītere NP. Herring Gull (*Larus argentatus*) can often be seen resting on the beach in flocks or flying along the coast in search of beached fish, such as flounders. Some of these birds fly long distances to feed, following fishing trawlers, while others learn to live near humans, feeding on waste. Several pairs of these birds breed on the roofs of Kolka's Harbour. The slightly smaller Common Gull (*Larus canus*) feeds mainly on the high seas, but during storms spends time on the Northern Kurzeme

coast, gathering in flocks of up to 400. In spring, the smallest gull Little Gull (*Hydrocoloeus minutus*) migrates along Cape Kolka. Adult birds have a black head and underside of the wings, but are otherwise white and light grey, with red legs. These birds also feed far out over the sea, catching small fish, invertebrates and zooplankton from the water surface.

Sandwich Terns (*Thalasseus sandvicensis*) breed on the Estonian coast, but they are regularly seen in relatively large numbers in the coastal part of Slītere NP before and after breeding (April-May and July-September). These birds feed on tiny fish which they hunt in the shallows. The Northern Kurzeme coast is an important area for this species. For example, along the coast from Kolka to Mazirbe (20 km) 344 Sandwich Terns were counted on 4th August 2001, and 500 migrating birds were counted from Cape Kolka on 23rd September 2013. Caspian Tern (*Hydroprogne caspia*) is also found on the shore of Slītere NP quite regularly, especially in April and May, also from August to early October. This species migrates on a wide front across Latvia, with the highest concentrations observed in inland waters rather than on the coast. Common Tern (*Sterna hirundo*) is common from early April to mid-October, and Arctic Tern (*Sterna paradisaea*) can be seen in small numbers, migrating through Slītere NP coastal area during spring and post-breeding periods.

Skuas and auks. It is difficult to observe both groups of these seabirds from the shore as they mostly hunt offshore. Four species of skuas have been found in Latvia and all of them have been observed from the coast of Slītere NP. These birds do not like to hunt fish themselves, but steal from gulls, terns and auks. Scientifically, this behaviour is called kleptoparasitism. Skuas patrol the feeding grounds of these birds, watching which bird flies with prey and attack the victim until the bird leaves the prey and the skua collects it. Birdwatchers observe these birds from the shore using telescopes; in rare cases they fly closer. The most common is Arctic Skua (*Stercorarius parasiticus*), which is regularly observed along the Northern Kurzeme coast during migration periods, in spring from April to early June, with a peak in the middle of May. In the post-breeding period, the first arriving skuas are observed from mid-July and the last in early October, most numerous in the second half of September. The best way to observe these birds is from a ship 5–10 km from the coast, where up to 10–15 individuals can be seen at the same time during migration. Two other rare species, Long-tailed Skua (*Stercorarius longicaudus*) and Pomarine Skua (*Stercorarius pomarinus*), have been seen at Cape Kolka in May and September to November. In September 1983, the rarest of the four, Great Skua (*Stercorarius skua*), was seen in Slītere NP: one sick individual was caught at the seaside at Vaide. It should be noted that even experienced birdwatchers may not always be able to identify the skuas species, especially if the bird is observed in flight far from the shore.

There are three species of auks observed annually in the Latvian coastal area, but they prefer to stay at sea at least a few kilometres from the coast. The best time to observe these species from Cape Kolka is from late October to early November, when they migrate in large numbers through Irbe Strait from their breeding areas in northern Europe to wintering areas in the SW Baltic Sea. The largest count of Razorbill (*Alca torda*) from Cape Kolka was of 1,280 on 4th November 2017. Far fewer are seen in the spring, but in recent years 1–2 pairs have bred on the rocks of Kolka Lighthouse Island, displaying agitated behaviour and visibly nervous when visited by birdwatchers. Another regularly observed species is Guillemot (*Uria aalge*), but only small numbers are observed, with a maximum of 4–6 per day. Even more rarely seen is Black Guillemot (*Cephus grylle*) with only a few individuals (1–5) observed at Cape Kolka between the end of March and mid–April and then early November.

Pigeons. In spring, all five pigeon species found in Latvia fly through Slītere NP. Rock Dove (*Columba livia*) is found mostly resident in urban areas throughout the year, although some individuals migrate. Wood pigeon (*Columba palumbus*) crosses Cape Kolka in large numbers in late March and throughout April. During a day, up to a few thousand of these pigeons can be seen, flying in small flocks, but the record day count will not be easily matched, with 16,250 Wood Pigeons counted on 16th April 2011! In total, more than 50,000 pigeons can be expected to cross Cape Kolka during spring migration period from late March to late May. Stock Doves (*Columba oenas*) fly with Wood Pigeons individually or in small groups, mostly seen in early spring, reaching a peak in March, with a record count of 242 on 18th March 2012. Collared Dove (*Streptopelia decaocto*) has been seen in small numbers during migration in April and May (up to 8 birds); in a few years, some pairs have stayed to breed in Kolka village. Turtle Dove (*Streptopelia turtur*) arrives to Northern Kurzeme from wintering grounds in Africa in late April. This species has been declining rapidly in Europe in the last decade and is less frequently seen during the migration period, being found at Cape Kolka from late April to late May, with a peak in the first half of May.

Owls. These nocturnal birds are very rarely observed during the day, the only exception being Short-eared Owl (*Asio flammeus*), which often hunts in daylight and can be observed in wet meadows and coastal dunes. Long-eared Owl (*Asio otus*) is the most common of the migratory owls in Latvia, seen especially on migration, and rarely staying in winter. In Northern Kurzeme, both of these owls migrate in greater numbers in March and April, with a peak in March. Tengmalm's Owl (*Aegolius funereus*) also migrates along the Latvian coast, but in smaller numbers. Other species of owls found in the Slītere NP – Eagle Owl (*Bubo bubo*),

Ural Owl (*Strix uralensis*), Tawny Owl (*Strix aluco*) and Pygmy Owl (*Glaucidium passerinum*) – are partly local birds, but some individuals, mostly young, migrate for short distances. There are two other species of owl that have historically been observed in Slītere NP: Snowy Owl (*Bubo scandiacus*) and Hawk Owl (*Syrnia ulula*) are both very rare visitors during spells of cold weather.

Crows. Hooded Crow (*Corvus corone cornix*), Rook (*Corvus frugilegus*) and Jackdaw (*Corvus monedula*) are medium-sized birds that are easily recognizable during migration, often flocking in mixed groups flying with loud calls. In spring, all these species pass in large numbers over Cape Kolka in March, while more distant breeders are more frequently observed in April. In autumn, migrants stream along the Saaremaa Peninsula straight to Oviši, resulting in much smaller numbers of migratory crows passing through Cape Kolka. Magpie (*Pica pica*) is also a partly migratory species, with up to a few hundred individuals migrating north in spring, crossing Cape Kolka. Similarly, Raven (*Corvus corax*) is partly a local bird, but young birds and non-breeders tend to migrate for several hundred kilometres from their native areas. The rarest of our crows, Carrion Crow (*Corvus corone corone*), has also been seen at Kolka; this is a quite common species in Western Europe (west from Poland), but some individuals migrate through Latvia, for example, 1–2 birds have been observed in Kolka during the seven spring seasons since 2005.

Land birds. Many terrestrial passerines migrate over the Slītere NP. Millions of more than 110 species fly through Cape Kolka every spring! These mostly comprise common and widespread species of finches, thrushes, swallows, pipits, tits, buntings, etc. These birds are the bulk of the stream of migrants, concentrated in Cape Kolka's forests and crossing the sea en masse. In autumn, the numbers of these birds are much smaller, but with strong westerly winds, more of these birds reach the cape and then fly along the coast to the south. Recently migrants have been observed in Kolka even in the first half of winter, for example, during the warm winter of 2000–2001, Chiffchaff (*Phylloscopus collybita*) and Woodlark (*Lullula arborea*) were observed.

Rules for birdwatchers

Today Slītere NP is a popular place for active and passive recreation, nature enjoyment and birdwatching. Within this nature reserve, tourists are provided with a wide range of infrastructure and resources (trails, billboards, booklets, etc.) to help them find and reach the most interesting places in the park and to get positive emotions while going on nature excursions. In order to preserve the unique nature, avoid unnecessary disturbance of birds and other tourists, each area has its own recommendations for successful birding.

Worth remembering:

- Slītere NP has several protected areas with restricted access. Visitors should familiarize with them when planning routes so that the penalty imposed by the inspector on offenders is not a sad surprise. There could also be restrictions on parking the vehicle, such as bans on dune access.
- Try to minimize disturbance of birds at breeding, feeding and resting places. It is better to observe them from a distance using optics – binoculars, telescope, or video/photo cameras with zoom. During the breeding season, from May to July, at the seashore you should pay attention to any birds looking agitated and calling conspicuously; most likely the nest or the chicks are nearby, so it is advisable to leave the area straight away. Birding must be done in silence, so that much more can be heard and seen without disturbing other tourists and birdwatchers.
- As the number of tourists increases, some of them leave waste, including remains of food. It should be remembered that some of this can be dangerous to wildlife, even ordinary polyethylene bags and other packaging from food. Therefore, all that is brought must be taken with you or left in specially equipped areas. It would also be desirable to collect wherever possible dangerous objects on the coast and in other places, like pieces of fishing nets and hooks to reduce the risk to wildlife.
- All beached dry pieces of wood should remain on the beach as they serve as home to many insects and serve as hiding and camouflage places for birds breeding on the seashore. Use of this wood for fires is not permitted. Staying near the seashore during the bird breeding season, it is recommended to move closer to the water's edge to reduce disturbance of breeding birds.

- It should be remembered that Bažu Mire, which is a regulated regime area, can only be visited from 1st August to 31st January.
- Tourists walking with dogs should remember to keep the dogs on a leash, not allowing them to run freely, so as not to disturb the animals, especially during the breeding season (May–July).
- Don't forget to share your bird observations on the website «www.dabasdati.lv», where hundreds of Latvian and foreign birdwatchers leave valuable information on the birds they encounter. This data repository is also used by researchers and reserve managers, providing protection regimes for valuable areas.

Following these simple suggestions, birdwatchers and other tourists would greatly reduce bird disturbance during excursions, which allows us to preserve significant, but also fragile, biodiversity in this unique corner of Latvia. These natural values attract both domestic and foreign tourists, providing opportunities for mental and physical relaxation and self-education, gaining positive emotions – observing plants, birds and animals, and contributing to the development of local tourism. Following this simple model of interaction will benefit both tourists and all animal and plant species living in Slītere NP, which will in turn benefit the local population.

Putnu vērošanas vietas Centrālajā Baltijas jūras reģionā

Arta Krūmiņa

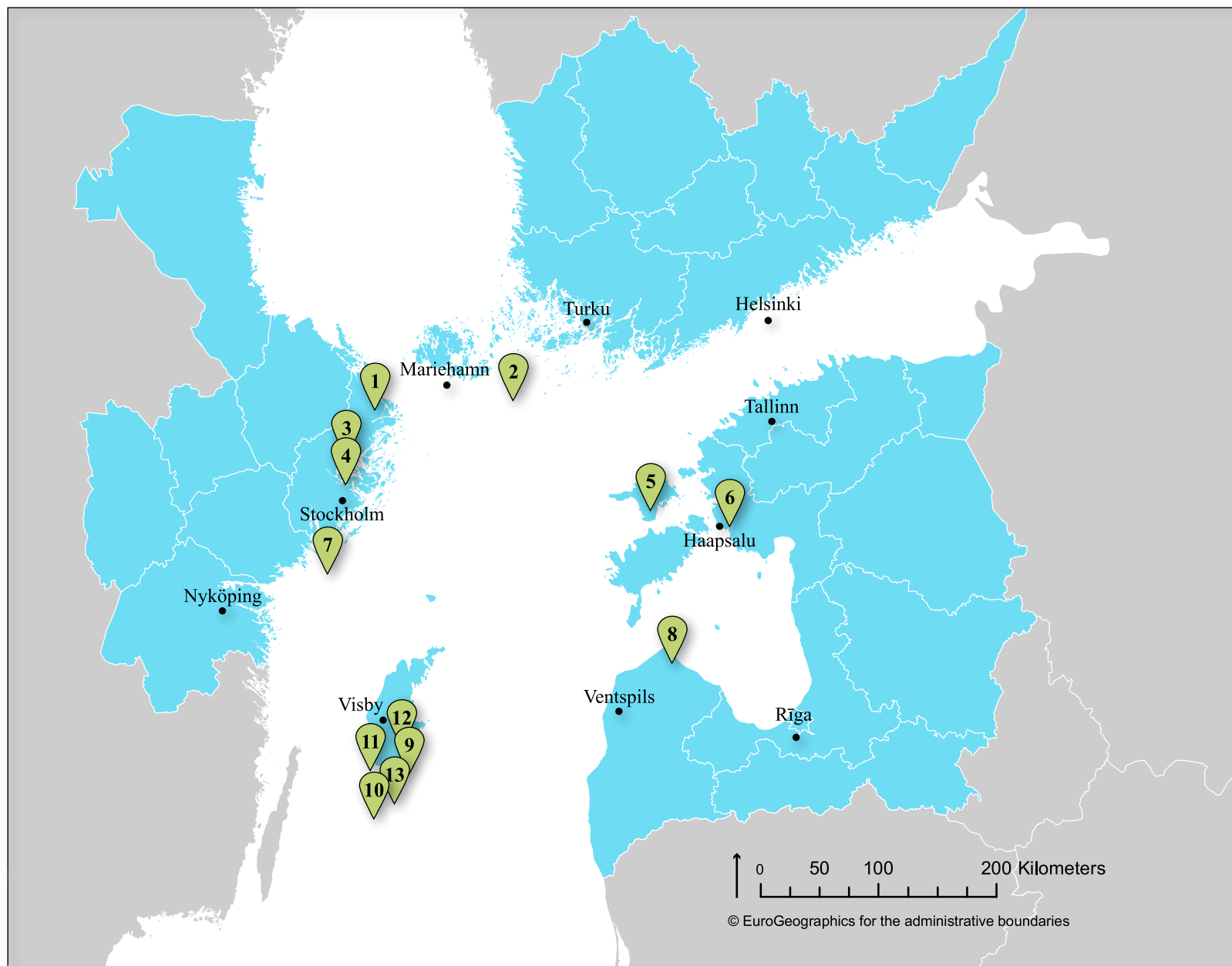
Projekts «Putnu spārni»

Project «Baltic wings»

Putnu vērošana Baltijas jūras reģionā ir laba nodarbe jebkurā gadalaikā, ar īpaši iespaidīgu migrāciju pavasarī un rudenī. No aprīļa līdz jūnijam zosis, bridēji un zvirbulveidīgie putni migrē cauri šai teritorijai. Rudenī migrācija uz dienvidiem parasti notiek pa vienu un to pašu maršrutu, daudziem putniem atpūšoties un barojoties gar piekrasti. Putnu migrācija apvieno Centrālā Baltijas jūras reģiona valstīs kopējās centienos pasargāt šos putnus. Esi laipni aicināts baudīt putnu vērošanu mierīgā un skaistā atmosfērā.

The birding within the Baltic Sea area is good during all seasons with particularly impressive migration in spring and autumn. From April to late June, geese, waders and passerines migrate through this area. In autumn, the southbound migration follows mostly the same route, with many birds resting and feeding along the coasts. The bird migration connects the countries of the Central Baltic Sea area in a shared responsibility to protect these birds. You are very welcome to enjoy excellent birding in peaceful and beautiful surroundings.

Birding hotspots in the Central Baltic area

Centrālās Baltijas jūras programmas 2014–2020 reģions
Central Baltic Programme 2014–2020 region

1 Vede sala, Zviedrija

Vede sala (*Skatudden* rags un *Rönnskär-sudde* dabas rezervāts) ir izcila vieta, lai pētītu migrējošos putnus. Pavasarī tūkstošiem dažādu zosu, zvirbulveidīgo putnu un plēsējputnu var novērot diezgan tuvu krastam. Visspilgtākais notikums ir rudens migrācija, kad septembrī un oktobrī putni ceļo no austrumiem līdz Zviedrijas krastam cauri Ālandu salām. Ņemot vērā, ka arī putni no Sibīrijas, Krievijas un Somijas izvēlās šo maršrutu, pāri Baltijas jūrai var vērot lidojam dažādu sugu īpatņus tūkstošus.

2 Kēkara, Somija

Kēkara ir salu arhipelāgs ar senām putnu vērošanas tradīcijām. Pavasarī var sastapt līdz pat 250 dažādām putnu sugām, līdz pat 140 sugām iespējams redzēt viena apmeklējuma laikā. Uzmanības cienīgi ir pirmie putni, piemēram, pūkpiļes agrajā pavasarī un gārgales maija otrajā pusē. Vasarā var novērot kuplu skaitu riestojošo ragaino dūkuru un svītraino ļauķu. Rudenī, no augusta beigām līdz oktobrim, notiek sezonālā zvirbulveidīgo putnu, plēsējputnu un jūras putnu migrācija. Ziemas periodā te pārziemo jūras putni un vietējie putni.

3 Fisingena ezers, Zviedrija

Šis ezers atrodas dienvidos no Arlandas starptautiskās lidostas, un to iecienījuši daudzi ūdensputni. Ezera ziemeļu krastā ir arī mitrāji, kur ganās lopu ganāmpulki.

Väddö island, Sweden

Skatudden together with the nearby Rönnskärsudde on the island Väddö are excellent places for studying migrating birds. In springtime thousands of different geese, ducks, passerins and raptors can be spotted at close distances. The most spectacular event is the autumn migration when in September and October birds travel from the east passing over Åland to the Swedish coast. Since the birds from Siberia, Russia and Finland also choose this pathway, a lot of different species in thousands and thousands can be observed swooping over the Baltic sea.

Kökar, Finland

Kökar is a archipelago with a long tradition of bird watching. In springtime, you can see over 250 different bird species, and maybe up to 140 on one trip. The highlights are the first coming birds like Eiders in early spring and Divers in the second half of May. In summer, you can see breeding birds, extended amount of Slavonian Grebes and Barred Warblers. In autumn, from late August to October, the common autumn migration of passerines, birds of prey and seafowl takes place. In winter, seafowls and local birds overwinter here.

Lake Fysingen, Sweden

This lake is situated just south of Arlanda international airport, and it is favoured by many waterfowls. There are also cattle-grazed wetlands along the north shore of

Šāda kombinācija piesaista daudzus migrējošos putnus gan pavasarī, gan rudenī. Ziemeļrietumu krastā ir uzstādīts putnu vērošanas tornis, bet gar rietumu krastu cauri niedrājiem ir ierīkota taka, ko var izmantot arī invalīdi. Putnu daudzveidība piesaista arī plēsējputnus, piemēram, jūras ērgli, kas ligzdo tuvumā esošajā mežā. Pie ezera, un it īpaši migrācijas periodā, var novērot daudz retu sugu.

4 Vorbergas virsotne, Zviedrija

Šis mākslīgi uzbūvētais kalns atrodas Stokholmas priekšpilsētā. Tas sasniedz 90 metrus virs jūras līmeņa, to izmanto daudzi migrējošie putni kā orientieri ceļā no ziemeļiem vai dienvidiem. Malarena ezera tuvumā esošie ūdensceļi piesaista arī migrējošos ūdensputnus, tādējādi putnus šeit var vērot visu cauru gadu. Kalna virsotne labos laikaapstākļos nodrošina 360 grādu skatu līdz pat 20 km tālumā.

5 Hījumā sala, Igaunija

Hījumā sala ir lielisks punkts, kur pētīt putnu migrāciju pavasara un rudens periodā. Pavasarī (aprīlis-maijs) un rudenī te var vērot tūkstošiem ūdens putnu. Maija pirmajā nedēļā debesis ir pilnas ar migrējošiem ūdens putniem, un no rītiem bieži gadās novērot līdz pat 50 000 lielus bangu pīļu barus. Migrācija rudenī var būt vēl intensīvāka, kad desmitiem tūkstošu tādu ūdens putnu kā zosis, dzērves un austrumu ceļotājputni, lidojot gar piekrasti, pniecē entuziastiskos putnu vērotājus.

the lake. This combination attracts a lot of migrants both in spring and autumn. There is a birdwatching tower in the NW shore and a handicap adjusted trail along the west shore along the reed beds. The diversity of birds also attracts raptors e.g. the white-tailed sea eagle nesting in the nearby woods. There have been a lot of rare birds showing up around the lake, especially during migration periods.

Vårbergstoppen hill, Sweden

This artificial hill is located in the suburbs of Stockholm. The top rises 90 m high above the sea level and is used by many migrating birds as a beacon on their way north or south. The waterways nearby the lake Mälaren also attract migrating waterfowls, so birdwatching at this spot can be rewarding nearly year around. The top offers a 360-degree visibility for at least 20 km in fair weather conditions.

Hiiumaa island, Estonia

Hiiumaa island is excellent spots for studying the migrating birds passing close by in spring and autumn. Thousands of waterfowls can be spotted during April-May and in autumn. In the first week of May, the sky can be filled with migrating waterfowls, and 50 000 surf scooters are not an unusual sight in the early morning. The autumn migration can be even more intense with tens of thousands of waterfowls and geese, cranes and many easterly vagrants entertaining eager birdwatchers standing along the coastline.

6 Matsalu Nacionālais parks, Igaunija

Parks ietver Matsalu līci un tā piekrasti, Kasari upes deltu un gandrīz 50 salas un saliņas, ko no visām pusēm apskalo Vāinameri jūra. Šeit ir viena no svarīgākajām ūdens putnu atpūtas teritorijām starp Arktisko un Rietumeiropu, tā ir īsta putnu mīļu paradīze. Matsalu ietver 4000 hektāru plašo Kasari pļavu, kas ir Eiropas lielākā palieņu pļava un svarīga ligzdošanas vieta griezēm, ormanišiem un ķikutiem.

7 Landsorta sala, Zviedrija

Šī nelīdzenā sala arhipelāga dienvidu pusē ir pazīstama kā viena no labākajām putnu migrācijas vietām, kur atrodas arī putnu gredzenošanas centrs. Šī ir pirmā sauszeme, ko redz putni, lidojot no Baltijas jūras uz dienvidiem, uz salas esošā bāka palīdz putniem nonākt līdz Landsortai nakī. Pateicoties tās stratēģiski izdevīgajam izvietojumam, dažkārt uz salas var novērot vairākus tūkstošus zvirbuļveidīgo putnu.

8 Kolkasrags, Latvija

Kolkasrags ir Kurzemes pussalas tālākais ziemeļu punkts. Raga izvietojums rada lieliskus apstākļus, lai vērotu migrējošos putnus pavasara migrācijas sezonā, kad tie lido uz dienvidrietumiem. Šajā periodā uz raga var vērot «pudeles kakla» efektu, kad putni pulcējas kopā vienuviet pirms lidojuma pāri Rīgas jūras līcim uz Igauni-

Matsalu National Park, Estonia

The park includes the Matsalu Bay and its coastline, the Kasari River delta, and nearly 50 islands and islets, along with the surrounding Vāinameri Sea. Here are one of Europe's most important waterfowl resting areas between the Arctic and Western Europe, it is a true paradise for bird lovers. Matsalu is home to 4,000 hectares of Kasari meadow, Europe's largest preserved flat meadow, which is an important nesting site for corn crane, spotted crane and great snipe.

Landsort island, Sweden

This rugged island in the southern part of the archipelago is known as a top bird migrating place that also has its own ringing station. It is the first land that the birds see when coming from the south over the Baltic sea, and the lighthouse helps to guide birds to the Landsort at night. Because of the island's strategic location, sometimes thousands of passerins can be seen foraging on the island.

Cape Kolka, Latvia

Cape Kolka is the furthest northern point of the Courland peninsula. The location of the cape creates good conditions for watching the migratory birds during the spring migration season, when birds fly to the south-west. In this period, one can observe a «bottleneck» effect at the cape, where the birds flying above land gather

ju. Ne visi putni uzdrīkstas šķērsot jūru uzreiz, un šāda kavēšanās pirms garā ceļa palielina putnu koncentrāciju raga teritorijā. Kolkasrags ir labākā vieta Latvijā, lai vērotu jūras putnus, it īpaši rudenī, kad sauszemes putnu plūsma pāri ragam nav tik intensīva kā pavasarī. Šeit bridējputnus ir iespējams sastapt pat vasaras vidū.

9 Narsholmenas dabas rezervāts, Zviedrija

Narsholmena tiek dēvēta par zviedru savannu tās plašās ganību ainavas dēļ – ar tipiskiem, akācijām līdzīgiem kadiķiem. Putnus šeit var vērot visu gadu. Pavasarī migrējošās gārgales, pīles un bridējputni dažkārt lido pavisam tuvu bākai, kas ir lieliska putnu vērošanas vieta. Vasarā krastā var satikt avozetas, kuitalas un zīriņus. Rudens migrācijas periodā, intensīvākajās dienās tūkstoši baltvaigu zosu ir gandrīz prātam neaptverami.

10 Hoburgens, Zviedrija

Gotlandes dienvidrietumu gals ir labākā putnu vērošanas vieta salā. Hoburgena ainava ir elpu aizraujoša, ar dabiskām kaļķakmens kolonnām un plašiem skatiem uz jūru. Patī migrācijas vērošana ir pasakaina – zosīm, pīlēm un alkiem šķērsojot šo teritoriju ceļā no ziemeļiem vai dienvidiem. Ir vērts apmeklēt arī nelielo gredzenošanas centru.

before setting off across the Gulf of Riga towards Estonia. Not all birds dare to cross the sea at once, and such hesitation before the long journey increases the concentration of the birds in the area around the cape. Cape Kolka is the best place in Latvia to watch the sea birds, especially in autumn, when the flow of terrestrial birds across the cape is not as intense as in spring. Here, you can come across the waders even in the middle of summer.

Närsholmen Nature reserve, Sweden

Närsholmen is called the Swedish savannah because of the open, grazed landscape with the typical under-grazed junipers resembling acacias. Närsholmen is good for birding in all seasons. In spring migrating loons, ducks and waders will pass, in the summer avocets, curlews and terns may be found along the shores. The autumn migration of tens of thousand of barnacle geese is almost overwhelming during peak days.

Hoburgen, Sweden

Hoburgen in the south-west is the best birding spot on Gotland where many migrating birds arrive or leave the island. The landscape is spectacular with the limestone cliffs and open landscape with views over the sea. The migration is magnificent with geese, ducks and auks passing on route north or south at a good spotting distance. The small ringing station during migration is well worth a visit.

11 **Karlsö salas, Zviedrija**

Mazā un lielā Karlsö (*Lilla un Stora Karlsö*) ir vienīgās salas Baltijas jūrā, kur pavasara un vasaras periodā riesto melno alku un lielo alku kolonijas. Stāvās klinčis gar salas piekrasti veido fantastisku skatu, un plašās pļavas flora salas vidū ietver daudz dažādu orhideju.

Karlsö Islands, Sweden

Lilla and Stora Karlsö islands are the only islands in the Baltic Sea with colonies of breeding guillemots and razorbills during spring and summer. The steep cliffs along the island's shorelines are a spectacular sight and the open grassland in the center of the island has a beautiful flora with many different orchids.

12 **Lausvikena līcis, Zviedrija**

Lausvikena līcis (Gotlandes dienvidaustrumos) ir īpaši iecienīta vieta starp migrējošiem bridējputniem, pīlēm un zosīm, un desmitiem tūkstošu baltvaigu zosu, kas barojas tuvumā esošās pļavās, vai arī atpūšas līcī. Jūlija un augustā, atkarībā no ūdens līmeņa, līcis var būt ļoti labvēlīga vieta bridējputnu vērošanai un, it īpaši, mazākām šņībīšu sugām. Līcī atrodas divi putnu vērošanas torņi.

Lausvik bay, Sweden

Lausvik bay (southeastern Gotland) is especially good for waders, ducks and geese during migration, with tens of thousands of barnacle geese feeding in the fields nearby or resting in the bay. The bay can be a very good spot for waders, especially the smaller *Calidris* species during July and August. There are two birding towers with good views of the area.

13 **Stokvikenas dabas rezervāts, Zviedrija**

Stokvikenas dabas rezervāts (Gotlandes dienvidos) sastāv no divām daļām: *Inre Stockviken* ezera, kur pavasarī var vērot pīles, un *Yttre Stockviken* – piekrastes zonas ar tās bridējputniem, zīriņiem un pīlēm. Šajā teritorijā regulāri var novērot arī ērgļus un citus plēsējputnus. Te vērot var arī daudzas citas retas un aizsargājamas putnu sugas.

Stockviken Nature reserve, Sweden

Nature reserve Stockviken (southern Gotland) has two parts: *Inre Stockviken* which is a lake with excellent views of ducks in the spring, and *Yttre Stockviken*, the coastline, with its waders, terns and ducks. Eagles and other raptors are often seen in the area. Many rare species have been seen here over the years.

